భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

మార్చి 1956

సంపుటము 33 : : సంచిక 3

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మార్చి 1956

(x) ఈ విషయాలు ఇందు లేవు.

విశాలాంధ్ర అవతరణ

ప్రధాని నెహ్రూ ప్రకటన

'ఆంధ్ర తెలంగాణములను కలిపి విశాలాంధ్రను ఏర్పాటు చేయటానికి ప్రభుత్వం నిశ్చయించింది. ఈ నిర్ణయం, యీ సమస్యతో సంబంధ మున్న అన్నిపక్షాలవారి అంగీకారంతోనూ జరిగింది. రాష్ట్ర పునర్విభజన సంఘం తెలంగాణమును అయిదు సంవత్సరములపాటు ప్రత్యేకంగా వుంచి అనంతరం ఆంధ్రరాష్ట్రంతో కలిపివేయాలని సిఫారసుచేసింది. అలా ఆ చిన్నరాష్ట్రాన్ని అయిదు సంవత్సరాలవరకూ సందిగ్ధ స్థితిలో వుంచటం అనేక అనర్థాలకు కారణమౌతుందని, కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం అభిప్రాయపడ్డది. తొలుత యీ నిర్ణయానికి విముఖులుగా వున్నవారు కూడా నిర్ణయం జరిగిన అనంతరం, ఈ నిర్ణయాన్ని అమలు జరుప ఉత్సాహపూరితులై ముందుకు రావటం నాకెంతో ఆనందంగా వుంది. విశాలాంధ్రకు సంబంధించిన ఈ వాదప్రతివాదాలు ఇంతటితో ఆగిపోగలవనీ, ఈ సమైక్యతను వినియోగించుకుని ఉభయప్రాంతాల ప్రజలూ అభ్యుదయమార్గాన పురోగమించగలరని ఆశించుతున్నాను.'

ది 5-3-56 న నిజామాబాద్ బహిరంగ సభలో

ప్రధాని నెహ్రూ ప్రకటన.

శారదాయణము

శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణ

హైమశ్రీ పరిఫుల్లహల్లక కిరీటా విష్కృత స్వచ్ఛహే
లా మంజిష్ఠత - సృష్టిశిల్పి కితివేల స్నిగ్ధ సౌందర్యమై
ఏ ముత్తైదువ కచ్ఛపీనినద సాహిత్యమ్ముతో నిచ్చు భా
షా మాధుర్యము లట్టి భారతికి సాష్టాంగక్రియారాధనల్ !

ప్రణవ ఘంటారవ ప్రాభవాలయ ఎవరు
ప్రణయ శంఖారవ ప్రాణ ఎవరు
ఎవరహో ఎవరు విశ్వావతారక వీణ
ఎవరహో కవికళా నవధునీ కళ్యాణ

ఎవరహో ! పరమేష్ఠి నవవిశ్వసృష్టిలో
అర్థసాహాయ్యమ్ము నవఘటించి
ఎవరహో ! పుట్టపుట్టువు జిహ్వాలో రస
దుగ్ధమ్ము కవితలోతులకు తఱచి
ఎవరహో ! శివుని తాండవ వేళ డమరుకా
స్వయలీల అ ఇ ఊల లయలు పాడి
ఎవరహో ! భరతర్షి నవకళావేద ప్ర
ణాళికా రచనలో నాట్యమాడి
ఎవరహో ! ఎందఱో మహాకవుల లేఖ
నీ మహోదయ మధుర భాషా మహత్త్వ
మంజురేఖా సమాపాద్యమాన భావ
హంసికాసింహపీఠి తూగాడినారు !

హైమసువర్ణసుందర సుమాంక మరాళ మృణాళశిల్ప శో
భామయ చేలరేఖ పయఃపై నటియింప-మ్మనోజ్ఞభంగి ఏ
భామిని నవ్వు మీగడ లపారకృపానవనీతమై కవీం
ద్రామృత భావవీథి పడు - నా యమ భారతి కతురార్చనల్ !

రవిలేక ఘృణిలేక రామణీయక మేది
కవిలేక కళలేక కళ్యాణ మేది
ఏ తల్లి కవిమనః స్ఫీత మధుమయమల్లి
ఏ తల్లి కవికళాక్షేత్ర కల్పకవల్లి.

ఏ దేవితాటంక హేమరాగమ్ము మా
భావాల చిఱుబంతి పసుపు జిమ్ము
ఏ వధూటిక హల్లకావతంసక రక్తి
కూర్చు మా కవితకు కుంకుమమ్ము
ఏ ముద్దరాలి నెమ్మోము చిఱునగవు మా
లేతలంపుల ప్రఫుల్లీకరించు
ఏ వేదగేహిని గ్రైవేయ కర్పూర
ములకు మా పదరమ్యతలు వలంచు
ఏ ముగుద నెన్నుదుట చందమామ నవ్వు
ఏ వనిత కెంబెదవి విద్యులావహిల్లు
ఏ రమణి పాలు గాన సాహితుల జాలు
ఆ కళా భారతియె జగదేకరాజ్ఞి!

నీ యొయ్యారము వెన్నెలల్ చిలికి - నీ నెమ్మోము కెమ్మోవి ని
శ్శ్రేయ స్థాపక వాక్సుధామధురిమన్ రేకెత్తి - నీ కచ్ఛపీ
గేయమ్ముల్ జనతా కళాభ్యుదయముల్ కీర్తించి - నీ పాద సే
వా యాత్రాధ్వగులందు శోభనము దైవాఱించు వాణీ! నమః !

భావనా సౌందర్య జీవనావిష్కార
పావనావేశ సంప్లావనాకార
ఏ యమృత సాధన మిమ్మ యవని కావ్యాల
ధ్యేయ మాసౌందర్య మెవరహో! ఎవరు!

ఒక కవి సోమయాజికి రసాభ్యుచిత చా
తుర్యమ్ము భావసౌందర్య మిచ్చి
ఒక కవి పండితునకు మకరంద మా
ధుర్యమ్ము మాట సౌందర్య మిచ్చి

ఒక కవి శ్రీనాథునకు సాహితీ భోగ
తారుణ్యరూప సౌందర్య మిచ్చి
ఒక కవి శ్రీ కళాభ్యుదయ పూర్ణునకు వృ
త్తాంత సర్వస్వ సౌందర్య మిచ్చి

హరిహర హిరణ్యగర్భ మహాత్ములెల్ల
జిహ్వలకు భిక్ష కవికళా శిక్షగాగ
ఆంధ్రి వైతివి అల్ల నన్నయ్య మొదలు
నిత్యయౌవన వాక్చిరంటీమతల్లి!

చిఱుగాలి కెఱటాల నొత్తిగి పూవులతావి
నెఱ సవ్వడులతోడ కలుగు సుషిరమ్ము
మఱపించు మాంగళ్య మధురవీణారవళి
మొఱయించు నేదేవి ముగ్ధపాణీయుగళి

శిలల కార్కశ్యమ్ము సిగ్గున నీరాయె
నేదేవి వల్లకీ నాదము విని
ఓంకార హంసక క్రేంకార మేదేవి
నాదించునప్పు డామ్నాయ మొదవె
బ్రహ్మ యంతటివాని వర్చస్సు కేదేవి
ప్రణయరాగమ్ము కావలసివచ్చె
కిలకిల హృదయమూకీభూత తంత్రులె
వ్వతె నిశ్శ్వసింప సవ్వడులు నేర్చె

ఏ లలనగీతి విశ్వవైతాళికమ్ము
ఏ యతివ చూపు విశ్వహితైకకరము
ఏ రమణి కాలిపారాణి జీఱువాఱె
ఉదయసంధ్యాసముద్ర రాగోదయ మగు.

శాపానుగ్రహదక్ష సంయమములన్ - సాహిత్య సంయోజనా
నైపథ్యాంతర కల్ప శిల్పకములన్ - నానా కళాభ్యాసనై

ప్యోపాధ్యాయికలన్ - నడించు భవదీయోంకార నాదమ్మె - భా
షా పారమ్యనిధానసాధనకు నిష్ప్రత్యూహ సంసిద్ధికిన్.

నీలి గగనము ప్రింగు నిండువెన్నెలలందు
పాల మున్నీటి కెరటాల నయ్యాట
లావహిల్లిన కీర్తి నవచంద్రికారేఖ
ఎవరహో సౌందర్య కవి కల్పశాఖ

ఏ తల్లి పూజలో మా తెన్గురాజన్య
కీర్తినర్తకి గజ్జె ఘంగురనియె
ఏ తల్లి నోములో మా తెన్గు కవుల కూ
తురు రాజు భుజమెక్కి మురిసిపోయె
ఏ తల్లి పూజలో మా తెన్గు శిల్పి హ
స్తము గండశిలకు సౌందర్యమిచ్చె
ఏ తల్లి చలువలో మా తెన్గు గాయక
గళము సీమాంతాల కదలి వచ్చె

ఏలలన కెంజివురుగేలు ప్రేలి చిలుక
తెనుగు పసిపాప నాల్కల తెలివి చిలుకు
ఏ పురంధ్రి లలాటక వ్యాపితమ్మ
శేకు లెత్తిన కోటి చంద్రికల వెలుగు.

విన్నాణమ్ముల వెన్నజిల్కిన మహా వేదార్థ సీమంతినీ!
నిన్నుంగొల్చి కవిత్వరాజ్యపదవీ నీరాజనమ్మందగా
నెన్నాళ్లేని తపస్సుచేయనగుగానీ - దాని ముందెంత లీ
మూనాళ్లుండెడి రాజ్యపాలనకళా మూర్ధాభిషేకక్రియల్!

ఒక విలక్షణ తప స్సాక విచక్షణా దీక్ష
నికటమైనపుడె నీ స్నిగ్ధ సౌందర్యమ్మ
కవి ప్రతిభ ముకురమై నవకళాకిరణమై
హావణించుకొను యశోధవళ చంద్రికల.

ఆ నిమీలిత నయనాపాంగభంగి సౌం
　　దర్య సర్వస్వ మధఃకరించు
ఆ మందహాస రేఖాపాదిత జ్యోత్స్న
　　స్వర్లోకమార్గ ముపన్యసించు
ఆ శ్యామకబరికా హాసదుత్పల శ్రేణి
　　లోకలోకాల సురభీకరించు
ఆ కించిదానమితాంభోజ వదన భం
　　గిమ సర్వమధువు సంఘీభవించు

కవి మనోదృష్టి నామె సాక్షాత్కరించు
ఆమె కజ్జలీకృత సమాహ్లాద బాష్ప
లహరి ప్రవహించు సర్వలీలా పథాంత
హసిత లేఖనీ రచిత ముక్తాక్షరముల

లాక్షారంజిత పాద వేల్లిత మహాలావణ్య నిష్యంద
వైలక్షణ్యద్యుతి వాహినీ జల
సమాప్లావత్కపీశా! నమః!
వీక్షాయుగ్మకనైగనిగ్య విగళ ద్విద్యుత్తరంగాత్త
వైచక్షణ్య ప్రతిభా సముజ్జ్వల
కళాచైతన్య దీపా! నమః!

పిన్నలు : పెద్దలు

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

గాలి కదలకుండా కదులుతున్నాయి చెట్ల ఆకులు.

ఒడ్డును తాకీతాకకుండా వెనక్కి మరలుతున్నాయి ఆ చెఱువులోని చిరు కెరటాలు.

గోపీ ఇదేమీ గమనించకుండా, గట్టునున్న ఓ బండపై కూర్చొని శూన్యంలోకి తదేకంగా చూస్తున్నాడు.

సాయంకాలపు నీరెండలో అసలే ఎఱ్ఱనైన అతని శరీరం మరింత ఎఱ్ఱగా మెఱిసిపోతోంది. దువ్వుకోని అతని చింపిరిజుట్టు మొగంమీదకుపడి మరింత నల్లగా కన్పిస్తోంది.

నీళ్ళకొచ్చిన ఒకరిద్దరు అమ్మలక్కలు అతని దగ్గరకొచ్చి పరకాయించి చూసి మరీ వెళ్ళారు. దూరంగా ఒక పెయ్యదూడను మొరాయిస్తున్నా లెక్కట్టకుండా మెడకు తాడేసి ఇంటికి లాక్కెళ్తున్నాడో సన్నకారు రైతు.

ఇదేమీ గోపీ గమనించటల్లేదు. శూన్యంలోకి తీక్షణమైన తన దృక్కులు బఱుపుతూ జీవినిగూర్చి తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాడు.

“మాష్టరుగారిమీద తన కసి ఎలా తీర్తుంది?” దీనికి సమాధానం తోచీతోచకుండా వుందతని చిన్న మెదడుకు.

ఒక ఆలోచన కలిగీ కలగకుండానే వేరొక ఆలోచన అతనికి ప్రత్యక్షమౌతోంది.

“మాష్టరుగారికో నాలుగేళ్ల అబ్బాయి వున్నాడు. ఆ అబ్బాయిని పట్టుకు చితక్కొడ్తే! ఛా—అది పిరికితనంకదూ? ఎవరో అర్నెల్లు సాము చేసి మూలనున్న ముసలమ్మమీద తన బలం చూపించాడట! తను అంత పెద్ద వాడైవుండి ఒక చిన్న పిల్లవాడిమీద పౌరుషం చూపించటమా?”

సిగ్గుతో తల దించుకున్నాడు గోపీ.

ఎవరో ఒక పెద్దాయన చిన్న పిల్లాణ్ణొకణ్ణి చేత్తో పుచ్చుకుని షికారు వెళ్తున్నాడు. ఆ పిల్లాడు ఎందుక్కో గంతులేస్తూ ఆ పెద్దాయనవెంట నడుస్తున్నాడు!

వారిద్దరూ కనుమాపు మేర దాటేవరకూ అట్టే చూస్తూండిపోయాడు గోపీ!

అతనిలో లీలగా ఒక దరహాసం గోచరించింది. రేఖామాత్రంగా పాతరోజులు జ్ఞాపకం వచ్చినందుకు తనలో తనే ఆనందపడ్డాడు అతను.

“తనను చిన్నతనంలో ఎత్తుకొని తప్ప షికారుకు తీసుకువెళ్ళేవారుకాదు నాన్నగారు. మరి ఈ అబ్బాయినో! పాపం—నడిపించుకు వెళ్తున్నాడా పెద్దమనిషి!”

బెస్తవాడొకడు అప్పుడేవచ్చి గాలమేసి కూర్చున్నాడు.

గోపీ బెస్తవాడివేపు చూశాడు. వాడి వంటిమీద గోచీతప్ప మరే గుడ్డపేలికా లేదు.

తనవేపు చూసుకున్నాడు గోపీ. చినిగిందైనా తనకో లాగూ వుంది. బుజాలమీద అతుకులున్నా మంచి చొక్కా వుంది.

ఇంకేం? బెస్తవాడికి లేనివి తనకున్నాయి.

ఇదివరలో వాళ్ళక్కయ్య చెప్పిన మాటొకటి జ్ఞాపకం వచ్చింది గోపీకి—‘ఒకడికన్న ఇంకొకడు గొప్పవాడవడానికి కారణం ఒకడికి లేని వస్తువును వేరొకడు కల్గి వుండడమేనట!’—

“అయితే తను ఆ గాలంఅతనికన్న చాలా గొప్పవాడన్నమాట! మరి గొప్పవాళ్ళు తక్కువ వాళ్ల దగ్గరనుంచి ఏదిబడితే అది తీసుకోవచ్చుగా! తను కూడా ఆ గాలంతాయన దగ్గర అది పుచ్చుకో వచ్చునా?”

— బెస్తవాడి ప్రక్కనున్న చేపల బుట్టిలోంచి చిన్నరకం చేపలు రెండు బయట పడడానికి ఎగిరెగిరి ప్రయత్నిస్తున్నాయి.

అబ్బ ఎంత బావున్నాయి అవ్వి?

"తనుకూడా వాటిని పట్టుకుంటే?"

ఏదో ఆలోచన తట్టినవాడిలా ఒక్కసారిగా లేచి నుంచున్నాడు గోపీ!

ప్రయత్నించి, ప్రయత్నించి చివరికెలాగైతేనేం బుట్టలోంచి బయటకు పడిందొక చేప.

చిరకాలంగా అనుభవిస్తున్న బానిసత్వపుబాధల నుండి తప్పించుకొన్న మానవుడు స్వస్థలం చేరుకోబోయేముందు పొందే ఆనందంకన్న ఎన్నోరెట్లు గుణాతీతమైన సౌఖ్యం అనుభవిస్తోందా జీవి తన కుప్పిగంతుల మూలంగా! నేలపై బ్రతకడం బాధాకరమే కావచ్చు—కాని—బంధం నుండి తప్పించుకోవడం ఎంత అదృష్టం?

పట్టుకున్న గాలం అలాగే ఒడ్డున పెట్టి, చేపను తిరిగి పట్టడానికి లేచి నుంచున్నాడా బెస్తవాడు. లేచినుంచున్నవాడల్లా ఒక్కసారి ముందుకు చూశాడు. ఎదురుగ్గా సరిగ్గా పదేళ్లయినా లేని ఓ అబ్బాయి!

ఆ అబ్బాయి తదేకంగా ఎగుర్తోన్న ఆ చేప వంకే చూస్తున్నాడు. చేప దొర్లుకుంటూ దొర్లుకుంటూ వెళ్ళి మెల్లగా చల్లగా తన స్వస్థలం తిరిగి చేరుకొన్నది. ఇంకొక చేప బుట్టలోంచి బయట పడడానికి తన శక్తికొద్దీ ప్రయత్నిస్తున్నది. ఆ బెస్తవాడు ఏమనుకున్నాడో ఏమో తటాలున వెళ్లి ఆ బుట్టమూత వేసేశాడు. ఆ బుట్టకు మరింతదగ్గరగా జరిగి కూర్చున్నాడు. మళ్లీ యథాప్రకారంగా గాలం ఆడిస్తూ తనపనిలో నిమగ్నుడైనాడు.

అంతా నిశ్శబ్దం! ప్రకృతి ప్రశాంతంగా వుంది.

పక్షులేవీ పైన విహరించటల్లేదు. పశువులేవీ క్రింద చరించటల్లేదు. ఎఱ్ఱగన్నేరు పూవులా వున్న సూర్యుడు కాస్తా దూరంగా ఎక్కడో దాక్కోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

గోపీకేమీ తోచటల్లేదు.

గాలిపటం వుంటే ఏంచక్కా సాయంకాలం పూటదాని ఎగరేసుకోవచ్చు! గోలీ కాయలు, బిళ్ళంగోడు, కోతికొమ్మచ్చి. అబ్బ! ఎన్ని ఆటలు తామాడేవారు ప్రతిరోజూ! మరి ఇవ్వాళ ఒక్కరూ రారేం?"

"ఛీ! దరిద్రపు వెధవలు!" రానందుకు తన కసినంతా ఈ తిట్లమూలంగా బయలుపరిచాడు గోపి. కానీ ఇది వినడానికెవరూ అక్కడ లేరు.

బెస్తవాడొక్కసారి పిల్లవాడివేపు చూసి తిరిగి తనపనిలో నిమగ్నుడైనాడు. గోపీకేమీ తోచటల్లేదు. "ఏం చేయాలా?" అని ఆలోచిస్తున్నాడు. ఆలోచిస్తున్న వాడల్లా రెండడుగులు ముందుకు వేసి బుట్టదగ్గరకు చేరుకొన్నాడు. బుట్టకు అక్కడక్కడా చిల్లులున్నాయి. ఆ చిల్లుల్లోకుండా లోపల చేపలెంత బాధపడుతోందీ స్పష్టంగా కన్పిస్తోంది.

అసలు మూతనే తీసేస్తే? ఇంకా బాగా చూడవచ్చుగా! కావాలంటే ఒకటిరెండింటిని పట్టుకోనూ పట్టుకోవచ్చు!"

ఆహారాన్వేషణలో నిమగ్నమైన బెస్తవాని నేత్రాలకు ఏవో రెండు మృదుహస్తాలు తన ప్రక్క ప్రక్కగా జేరాడుతున్నట్లు గోచరించింది. మానవ లోకంలో పయనిస్తున్న ఆ బెస్తవాని దృగ్గోళలు బాహ్యంలోకి తటాలున తమమార్గాన్ని మరలించాయి.

ప్రక్కకు బుట్టమీదకు చూపులు విసరించాడు బెస్తవాడు. కానీ...బుట్టకు మూతలేందే?

ఏమైంది?

మూతలోంచే బయటపడిన ఒకటి రెండు జలచరాలు ఒక్కసారిగా లభించిన స్వాతంత్ర్యంతో ఉక్కిరిబిక్కిరై బాధపడుతున్నాయి

తోటివారి ఆనందంచూచి ఓర్వలేని మరో రెండు వాటి సహచరులు బుట్టను, ఒక మూలకుపోయి అలిగి పడుకున్నాయి!

కొందరు అతి సంతోషంతో పొర్లుచిచి ఆనందిస్తుంటే మరికొందరు అతి దుఃఖంతో నిర్జీవులై పడివుండడం లోకచిత్రం కాబోలు!

బెస్తవాడి గుండెలు ఒక్కసారిగా స్తంభించినంత పనైంది.

చేత్తో పట్టుకున్న గాలం అదాటున అలాగే వొదిలేశాడు అతను.

తను ఉదయంనుండి సంపాదించిన ఆహారం అది! కష్టించి కళ్ళల్లో వొత్తులు వేసుకు సంపాదించిన ఆహారం అది!"

దాదాపు ఏడుపు వచ్చినంతయింది బెస్తవానికని.

ఇంతకూ మాత దీసిందెవరు? తన నోటిదగ్గరున్న ఆహారాన్ని నేలపాలు చేయవలసినంతటి కక్ష ఎవరికి కలుగజేశాడు తను?

అసలే ఎఱ్ఱనైన అతని కండ్లు మరింత ఎఱ్ఱనైనాయి.

రెప్పవాల్చకుండా "మాత తీసిందెవరా?" అని నాల్గు వేపులనూ తన ఎఱ్ఱని దృష్టిని పరపించాడా బెస్తవాడు.

దూరంగా నీటిలో పడిపోయే చేపను పట్టుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

పదేళ్లైనా లేని ఓ అబ్బాయి!

ఆ అబ్బాయే కారకుడా దీనికి? ఏమో! ఎవరికి తెలుసు?

బెస్తవాడు అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ ఆ అబ్బాయిదగ్గరకు వెళ్లాడు.

వెళ్లి అతనికి దగ్గరగా నుంచున్నాడు.

కానీ గోపీ ఇదేమీ చూడడంలేదు. ఒడ్డునున్న చేపనీటిలో పట్టానికి చేసే ప్రయత్నం అతనికి అత్యంత ఆహ్లాదం కల్గిస్తోంది.

ఆ పిల్లవాణ్ని ఏమని సంబోధించాలి? సందిగ్ధంలో తటపటాయించాడు కొద్దిసేపు బెస్తవాడు. "అయినా అబ్బాయ్ అని పిలిస్తే ఏం?"

"అబ్బాయ్!" గొంతులోని మార్దవాన్నంతా మాటల్లో చిలికించాలని వీలైనంత మృదువుగా సంబోధించాడు పిల్లవాణ్ని బెస్తవాడు.

తుక్కు రకం రైలింజను కూసినంత శబ్దం తన దగ్గరగా వినిపించేసరికి ఒక్కసారిగా ఉలిక్కిపడ్డాడు పదేళ్లైనా లేని గోపీ!

ఉలిక్కిపడి అకస్మాత్తుగా వెనక్కి తిరగడంలో ఒడ్డునున్న కుడికాలు కాస్తా జారి ప్రక్కనున్న నీళ్లల్లో పడింది.

చిన్నవాటినుండి తోడునీడగా వుంటున్న సహచరి నీళ్ళలో పడగానే తను మాత్రం వుండి ఏం చేయాలి? అని విచారంతో ఎడమకాలు గూడా నీటిలో ప్రవేశించింది. ముందుకు నేలమీదకు అడుగు వేయబోయిన గోపీ. వెనక్కి నీళ్ళల్లోకి దభేలుమని పడ్డాడు.

పడ్డానే భయంతో అతని మెదడు దిమ్మరిపోయింది.

అవ్యక్తావస్థలోవున్న అతనిలో ప్రపంచం సుడులు సుడులుగా తిరుగుతోంది.

అతనికి తెలీకుండానే "అమ్మా!" అన్న స్వరమొక్కటి అతని నోటినుంచిబయటి ప్రపంచానికి వినిపించింది.

బెస్తవానికిదంతా అయోమయంగా వుంది.

ఇదేమిటి? అబ్బాయీ—అని తను ఎంతో ఇదిగా పిలిస్తే భయపడి ఒక్కసారిగా ఆలా నీళ్ళల్లో పడ్డాడేం?"

బెస్తవానికి ఏం చేయటానికీ కాళ్ళూ చేతులూ—ఆడటం లేదు.

పిల్లవాడు పడిన ప్రదేశం చుట్టూ నీరు గిరగిరా తిరుగుతూ సుడులొక్క ఆ అబ్బాయిని తను చేతులతో కౌగలించుకొని ఆట గృహంలోకి పిలుచుకుపోతున్నాయి.

అంతకంతకూ పిల్లవాడు లోలోపలకు నీటిలోకి వెళ్ళిపోతున్నాడు.

బెస్తవానిలో అకస్మాత్తుగా ఓ వింత భయం కలిగింది. "ఆ అబ్బాయి మునిగిపోతున్నాడు. అతనే చనిపోతే...వాళ్ళ వాళ్ళు ఎంతగా దుఃఖిస్తారో!"

జాలితో నిండిన బెస్తవాని హృదయంలో చలనం కల్గిందీ భావంతో.

నరనరాలకు ప్రాకిన ఆ చలనం అతనిలో ఉత్తేజం కల్గించింది. ఉద్రేకానికి ఊతనిచ్చింది.

పెల్లుబికిన ఉత్సాహోద్రేకాలతో ముందువెనుక లాలోచించకుండా నీటిలో దూకేశాడా బెస్తవాడు.

నీటి యీత బెస్తవారికి కొట్టిన పిండి.

నీటి మధ్యన రెండు చేతులు బెస్తవాని కంఠాన్ని గట్టిగా పట్టుకుని ఊపిరాడకుండా మరీ మరీ నొక్కుతున్నాయి.

గోపీ జుత్తు చేత్తో పట్టుకున్న బెస్తవాడు ఏలా ఒడ్డుకు చేరాడో అతనికే తెలీదు. అప్పటికి చీకటి పోయి మెల్లమెల్లగా వెన్నెల తన అధికారాన్ని సంపాయించుకొంటున్నది.

చల్లగావున్న పిల్లగాలి ప్రకృతి నంతటినీ స్పృశించి ఆనందాన్ననుభవిస్తున్నది.

బరువుగా వున్న కనురెప్పలను అతికష్టంమీద విప్పి పరిసరాలను చూడగలిగాడు గోపీ!

గోపీ తల తనతొడపై పెట్టుకుని కూర్చున్న బెస్త వాడు ఆత్రుతగా, భయం భయంగా ముద్దు ముద్దుగా ఆ పిల్లవాడి కళ్ళల్లోకి చూస్తున్నాడు.

పిల్లవాడు చలికి గజగజా వణకుతున్నాడు.

వణకుతున్న ఆ పిల్లవాడు కదులుతున్న ఓ కాంతి రేఖలా కనుపించాడు బెస్తవాడి కంటికి

మొద్దుబారిన తన హస్తాలతో ఆ బ్బాయి శరీరాన్ని మెల్లగా నిమిరాడు అతను.

గోపీ ఆలోచిస్తున్నాడు. "తానెందుకు నీళ్లల్లో పడ్డాడా అని? కాలు జారింది. అది తనకు బాగా జ్ఞాపకం వుంది. మరి ఉత్తి పుణ్యానికి కాలెందుకు జారుతుంది.

ఇవ్వాళ బళ్లో మాష్టారు చెప్పారు కూడా! ఏది జరగాలన్నా ఏదో ఒక కారణం వుండాలట

మాష్టారనేసరికి మళ్లీ జరిగిందంతా జ్ఞాపకం వచ్చింది గోపీకి!

"తను మాష్టారు మీద కసి తీర్చుకోవాలనుకున్నాడు. మరి నీళ్లలో ఎందుకు పడ్డాడు?"

ఎదురుగా వున్న బెస్తవాడు అదేపనిగా గోపీ వేపు చూస్తున్నాడు.

గోపీ మళ్లీ ఆలోచించడం మొదలెట్టాడు. "ప్రొద్దున తను మాష్టారు మీద కోపంతో క్లాసునుంచి పారిపోయి వచ్చాడు. ఆ కోపంతో తను అన్నానికి కూడా ఇంటికి పోలేదు పాపం! తన అక్కయ్య ఇంటిదగ్గర తనకోసం ఎదురు చూస్తుంటుంది కాబోలు!

పుచ్చపువ్వులా వున్న ఆ వెన్నెట్లో నల్లచీర కట్టుకున్న ఓ తెల్లమ్మాయి చెఱువుగట్టు వెంబడే పరిసరాలు పరికిస్తూ రావడం చూచాయగా కనుపించింది పడుకుని ఆలోచిస్తున్న గోపీకి.

చెఱువుగట్టు ప్రక్కనున్న జువ్వి చెట్టు క్రిందగా ఓ క్షణం సేపు నిల్చుంది, ఆ అమ్మాయి, బడలిక తీర్చుకొంటున్నట్లుగా.

అయినా చెట్టు కొమ్మల మధ్యగా తెల్లని వెలుగులామెమీద పడ్తూనే వున్నాయి

నల్లచీర నిగనిగ మెఱుస్తూ, ముఖపద్మం మరింత ధవళంగా వుండనే వుంది.

పడుక్కుని ఆలోచనలతో కొట్టు మిట్టాడుతున్న గోపీ ఒక్క సారిగా అదాటున లేచి నుంచున్నాడు.

తడితడిగా వున్న అతని బట్టల్లోంచి బొట్లు బొట్లుగా పడుతోంది నీరు. అలల మీదుగా వస్తున్న చల్లగాలి అతని శరీరాన్ని దూసుకుపోతోంది. కానీ ఆ నల్లచీర వేపే చూస్తున్నాడు గోపీ!

ఆవిడ మెల్లగా అడుగులో అడుగేసుకుంటూ వీళ్ళ వేపే వస్తోంది.

దగ్గిర దగ్గిరగా వచ్చిన ఆమెను చూచాడు గోపీ: ఆమె తన అక్కయ్య! ప్రత్యణువునా కంపించిపోయాడు పదేళ్ళైనా లేని గోపి.

గోపీ వేపు చూస్తున్న బెస్త మనిషి 'ఏమిటా?' అని ఒక లిప్తకాలం ఆ వస్తున్న ఆగంతుకురాలివైపు తన దృష్టిని మరలించాడు.

దీనురాలుగా కనిపించిందతగాడికామె.

"ఇక్కడేంపనీ గొప్పింటి బిడ్డకు?" అనుకున్నాడతడు మనసులోనే. అయినా సమాధానం మాత్రం శూన్యం.

"ఇటేమైనా మా తమ్ముడు వచ్చాడా?" మార్దవంగా సుతిమెత్తని స్వరంతో సన్నగా పలికిన పలుకు విని బెస్తవాడు చుట్టుపట్ల చూచాడు గోపీ కోసం. ఏడీ గోపీ?

"ఏమిటోయ్ అలా దిక్కులు చూస్తావు మా తమ్ముడేమంటాం చే?" మళ్ళీ అదే కంఠం కాస్త కోపం రంగరించిన హుంకారంలో ప్రశ్నించింది.

బెస్తవాడు మళ్ళీ చుట్టు ప్రక్కల గాలించాడు. ఏడీ గోపీ?

బెస్తవాడికో నాలుగు గజాల దూరంలో మఱ్ఱి చెట్టు ఒకటి వేయి వూడలతో వంగిపోయి బ్రతుకుతోంది.

"నిన్నే కాదుటోయి అడుగుతోంది?" దెబ్బతిన్న అహం మూలంగా, ఉప్పొంగిన కోపంతో పెద్దగా ప్రశ్నించిందామె.

ఎవరో, ఏమిటో అడుగుతున్నారని అమోమయావస్థలోనుంచి జాగృతిలో కడుగెట్టిన బెస్తవాడు ఒక్కసారి ఆ ఆగంతకురాలి మొహంలోకి చూచి "మీ పేరేంటి బుల్లొమ్మగోరూ!" అన్నాడు నమ్రతగా.

ఆవిడకు మహా చిరాకేసింది. కోపం ముంచుకొచ్చింది. "ఏమిటీ చొప్పదంటు ప్రశ్నలు?" విసుక్కున్నదామె తనలో తానే.

"నా పేరేదైతే నీకేం?" ఆమె పలుకులు విని రెండు చేతులూ జోడించి వినయం ఉట్టి పడేటట్లుగా జవాబిచ్చాడు బెస్తవాడు. "ఆ బాబును కొట్టకోకండమ్మగోరూ! ఎంతో ముద్దొస్తాడు!"

ఆవిడ నవ్వకుండా వుండలేక పోయింది. నవ్వుతూనే జవాబిచ్చింది.

"అసలెవరోయ్ ఆ బాబు! మా గోపీకోసం నే వెతుకుతుంటేను."

ఆమె జవాబు పూర్తిగా వినకుండానే బెస్తవాడు మర్రిచెట్టు దగ్గరకు పరుగెత్తాడు.

చెట్టు కొమ్మల్లో వణకుతూ నిలబడిన గోపీని సందిట్లో ఇముడ్చుకున్నాడు. ఒక్క పరుగున మరలా యథాస్థానం చేరుకొన్నాడు.

గోపీని ఒకప్రక్క చలిబాధా, మరోప్రక్క భయమూ బాధిస్తున్నాయి.

అతను మాట్లాడనూలేదు పరుగెత్తనూలేదు.

అలాగే శిలాప్రతిమలా నిలబడ్డాడు.

ఆమె గోపీ కండ్లలోకి సూటిగా తీక్షణంగా చూచింది. గోపీ తల దించుకున్నాడు.

ఆమె గోపీ చెయ్యి పట్టుకుని ముందు నడవడం ప్రారంభించింది. తప్పించుకు పోవటానికాకుఱ్ఱవాడు ప్రయత్నం చేయలేదు.

"ఈడకొస్తారా బాబుగోరూ మల్లీ కపటి కిమ్మొల్లికి?" బెస్తవాడు కోరిన కోర్కకు వెనుకకు తిరిగిచూచాడు గోపీ!

అతని కళ్ళనుండి రెండు పసిడి ముత్యాలు రాలి చొక్కామీద పడ్డాయి.

గాలి తాకిడికి తట్టుకోలేని మేఘంవలె బావన పడ్డాడు గోపీ!

"పెద్దింటోళ్లు యేడవకోడ్దు బాబూ!" బెస్తవాడి స్వరం గోపీకి వినిపించకుండానే గాలిలో కలసిపోయింది.

ముందు పోతున్నామె అడుగుల్లో అడుగేస్తూ; వెనకకు చూచి చూచి నవ్వుతున్న గోపివేపు చూస్తూ— అలానే నిలబడిపోయాడా బెస్తవాడు కొయ్యకట్టున. చంద్రబింబం మబ్బులు చాటుకు వెళ్ళింది కూడా గుర్తించకుండా!

* * *

ఆమె కండ్లు విస్ఫులింగాల్ని వెలిగక్కుతున్నాయి.

ఆమె అంటున్న ప్రతీమాటా గాలిలో కలసిపోతూ, గోపీ చెవుల్లో ములుకులు నాటుతోంది.

"వెధవాయ! చేపలవాళ్ళతోనట్రా ఆటపాటలు, చదువు సంధ్యలు మానేసి?"

గోపీ కంతా అయోమయంగా వుంది. "చేపలవాళ్లకూ తనకూ భేదమేమిటో!"

అందమైన మొగంనుండి చిలిపి చూపులు చూచే అతని కండ్లు ప్రశ్నార్థకంగా మూసాయి లక్ష్మివేపు.

జవాబీయకుండా శిలాప్రతిమలా నుంచున్న తమ్ముణ్ని చూసేసరికి కోపం పిచ్చ పెరిగింది లక్ష్మిలో.

"ఎంత నిర్లక్ష్యం ఈ రాలుగాయకు!" అనుకొన్నదామె మనసులో.

మనసులోవున్న భావాన్ని చేతల్లో వెలువరించే వలనూ నిలువరించుకోలేక పోయిందామె.

అమాయకుడైన ఆ చిన్నవాణ్ణి కొట్టకుండా వుండలేకపోయింది లక్ష్మి.

ముట్టుకుంటే కందిపోయే అతని పాలబుగ్గలపై ఆమె అయిదు వ్రేళ్ల ముద్రలు స్పష్టంగా పడ్డాయి.

ఎఱ్ఱనైన అతని శరీరంమీద నల్లని చారలు ప్రత్యక్షమువా కనిపించాయి. చెవులు—కళ్లు—బుగ్గలు— అన్నీ బాధతో కంపించాయి.

పలుకైనాలేని గోపి నిట్టనిలువునా బాధతో కంపించిపోయాడు.

"అక్కయ్యా! అక్కయ్యా!" ఇక ఎప్పుడూ వాళ్ళతో తిరగనక్కయ్యా!"

దీనగా జాలిగా వ్యథగా విలపించాడు గోపీ!

అతని హృదంతరాళ్లోనుంచి వెలువడిన ఆర్తనాద మది...

లతలా, లక్ష్మిపాదాలు చుట్టుకుపోయాడు గోపి, కొట్టవద్దన్నట్లుగా!

నిరవధిగా ప్రవహిస్తున్న అతని కన్నీరు లక్ష్మి పాదాల నభిషేకం చేసింది.

శరణన్నట్లుగా తనపాదాలపై వున్న తమ్ముడి వేపు చూచింది లక్ష్మి.

ఎంతైనా ఆమెది స్త్రీ హృదయం.

స్త్రీలు సామాన్యంగా ప్రేమ ప్రపూర్ణలు.

అకస్మాత్తుగా వంగి తన బాహువల్లరిలో పొదువుకున్న దామె తన తమ్ముణ్ణి.

"తమ్ముడూ! మనం బీదవాళ్ళం కదా! అమ్మా నాన్నా కూడా లేరా? నువుకూడా ఇలా అల్లరి చేస్తే ఎలా చెప్పు? నునుచేత గోపీ చెంపలు సవరిస్తూ పలికిందామె యీ పలుకులు.

లక్ష్మి పరిష్వంగంలో మాతృత్వంలోని వెచ్చదనాన్ననుభవిస్తున్నాడు గోపి! ఆ వెచ్చదనంలో కోలుపోయిన ధైర్యాన్నంతా కూడగట్టుకొంటున్నాడతడు. అణగారిన అతని శక్తులన్నీ అప్పుడప్పుడే తిరిగి తమ సహజత్వాన్ని సాధించుకుంటున్నాయి.

"మాష్టరుగారిని అలా తిట్టవచ్చా చెప్పుబాబూ!" తను చేసిన తప్పిదానికి సిగ్గుపడుతూ అడిగింది లక్ష్మి.

తనెంతగా హింసించినా, బాధనంతా ఒక్క క్షణంలో మరిచిపోయి, తనవేపు బరువుచూపులు చూచే తమ్ముణ్ణి చూసేసరికి ఆమెహృదయం కలగుండు పడింది.

గోపి, లక్ష్మి కళ్ళల్లోకి చూస్తూ నిర్మలంగా నవ్వాడు.

ఆ నవ్వులో ఎన్ని ధవళదీపికలు వీచాయి!

"మరెందుకు నన్ను ఉట్టిపుణ్యానికి కొట్టాలేం?"

"అసలేం జరిగింది తమ్ముడూ?" విషయాన్ని తెలుసుకుందామన్న కుతూహలంతో తమ్ముణ్ణి మరింతగా దగ్గరకు లాక్కుంది లక్ష్మి.

గోపీ గునుస్తూ గారాబంగా జవాబిచ్చాడు. "మరేం—మాష్టరుగారి పెద్దబ్బాయి లేడూ—వాడే నన్ను తిట్టాడే—నే నేమో కొట్టానే—అప్పుడు మాష్టారేంచేయాలి చెప్పు?"

లక్ష్మికి సంగతంతా కొద్ది కొద్దిగా అర్థమైంది.

"మరి నశ్యం పంతులుగారలా చెప్పారేం?" విడరాని వ్యూహాన్ని ఛేదించాలని తనకు తానే ప్రశ్నను వేసుకొన్నది లక్ష్మి. "ఆడకూడని దుర్భాషలాడాడుట గోపీ! బడికి పంగనామాలు చుట్టి రోజల్లా చేపల వాళ్ళతో తిరుగుతూంటాడట గోపీ!" లక్ష్మి వళ్ళు ఒక్కసారిగా జలదరించింది.

"అమ్మో! తన తమ్ముడు చెడిపోతున్నాడు. వాడే తన ఏకైక జీవనాధారం. వాడేలేకపోతే తన బ్రతుకు—?"

ఎంత నిస్సారంగా ఉంటుందో ఊహించుకోలేకపోయింది లక్ష్మి.

ఆలోచనల పరధ్యానంలో మునిగిపోయిందామె తమ్ముణ్ణి చూస్తూ.

గోపీ అర్థంకాని చూపులతో లక్ష్మి వేపు అలానే చూస్తుండిపోయాడు.

"ఏమిటే ఒక్కసారి అలా అయిపోయిందేం తన అక్కయ్య? తనేమైనా తప్పుపని చేశాడా?"

గోపీకి అర్థంకాలేదు తన అపరాధం.

ఇంతలో వెంకటాచార్లు లోపల అడుగెట్టాడు.

అతను ఆ వూళ్ళో బడిపిల్లలపాలిటి సింహస్వప్నం.

ఆ ఊళ్ళో ఉన్నది ఒక్కటే బడి. ఆ బళ్ళో ఉన్నది ఒక్కడే మాష్టారు. అతడే శ్రీమాన్ వెంకటాచార్లు ఉరఫ్ నశ్యంపంతులుగారు.

సమయంకాని సమయంలో ఆయనక్కడకు రావడం భయపు టూహలు రేపింది గోపీ మనస్సులో.

తనను బహుశా కొట్టటానికే వచ్చివుంటాడని ఊహించుకోటానికి ఎంతోకాలం పట్టలేదు గోపీకి.

మాష్టారును చూసి, అభివాదంచేసి తుంగచాప వేసింది లక్ష్మి.

ఆయన కూర్చోలేదు. అలానే నిల్చుండిపోయాడు.

"గోపీ ఇంటికొచ్చాడా లక్ష్మి!" అన్నమాటలు విని "ఆ! ఆ! వచ్చాడండీ!" అన్నదామె అసలు సంగతేమిటో అర్థంకాకుండా.

"ఏడీ వాడు?" మళ్ళీ ఆయనే ప్రశ్నించాడు కూర్చోకుండానే.

లక్ష్మి చుట్టు ప్రక్కల చూచింది. గోపీ లేడు.

వంటింట్లో ఏదో చప్పుడైంది.

మళ్ళీ శ్రీమాన్ ఆచార్లుగారే అందుకున్నాడు: "అమ్మాయ్! మధ్యాహ్నం నీకు చెప్పానా వాడు బళ్ళోనుంచి పారిపోయాడని!" అవునని తలూపింది లక్ష్మి. "వాడొక్క చేపలు పట్టడమే కాదట నేర్చుకొంటూంది. ఈతలు కొట్టడం కూడానట!"

"ఏమిటీ?!" అన్నట్లు ఆశ్చర్యంగా తలెత్తి మాష్టారి వేపు చూచింది లక్ష్మి.

"మా అబ్బాయి మాణాకుట — మీ వాడూ శెట్టివాడూ కలిసి చెరువులో ఈతలు కొట్టుండటం." మాష్టరుగారు తనధోరణిలో తను చెప్పుకుపోతున్నాడు "నీకు తెలుసుకదూ ఆ చెరువులో దిగిన మహామహా గజయీతగాళ్ళే మళ్ళీ లోకం మొహం చూడలేదని."

ఆ మాట విన్న లక్ష్మి గబగబా వంటింట్లోకి పరుగెత్తింది.

ఓ మూలగా గోడకంటుకుపోయి నిలబడి వున్నాడు గోపీ!

ఆ కుఱ్ఱవాణ్ణిచూచి, అతని మనస్సులో ఎంత సంఘర్షణ జరుగుతోందో తెలుసుకోవడం ఎవరికైనా కష్టంకాదు.

వణకిపోతున్న గోపీని వాటంగా ఓ చేత్తో పట్టుకుని సావిట్లోకి తీసుకొచ్చింది లక్ష్మి.

"ఎందుకు బళ్ళోనుంచి పారిపోయ్యావు?" గర్జించాడా బడిపంతులు.

గోపీ జవాబు చెప్పలేదు తలవంచుకుని అలాగే నిలబడ్డాడు.

"పంతులుగారడిగినదానికి సవ్యంగా జవాబు చెప్పవేరా?"

కోపంగా అడిగిన లక్ష్మి వేపు దీనంగా చూచాడు గోపి!

"అమ్మాయ్! వీడు మరీ బరితెగిపోయాడు ఎలా కాపాడుకొంటావో?"

లక్ష్మి కీమాదన చేసి వెనక్కు మరలాడా బడిపంతులు.

అస లెందులకు వచ్చినట్టు? ఎక్కడకు వెళ్తున్నట్టు?

సామాన్యంగా బడిపంతుళ్ళకు మఱుపు సహజమట.

తన కొంగు పట్టుకు నుంచున్న గోపీనిచూచి కోపం పొంగి పొరలింది లక్ష్మికి.

'వెధవ వివరాలూ, వీడూనూ!' అనుకొన్నదామె.

బెరుకు బెరుగ్గా చూస్తున్నాడు లక్ష్మి వేపు గోపీ!

"అలుసిచ్చినకొద్దీ మరింత మితిమీరుతున్నాడు వీడు!" ఆమెలో కఱుకుదనం మెల్లమెల్లగా ప్రవేశిస్తోంది.

ఏం చేయటానికీ తోచని గోపీ అక్క వేపు చూడడానికి భయపడి తలదించుకొన్నాడు.

"మొక్కయి వంగనిది మ్రానయిన తర్వాత అసలు వంగదట!" పూర్వులు చెప్పిన సుభాషితం ఆమె ఆలోచనలకు విశ్రాంతిలేకుండా వేధించుకు తిన్నది.

"గోపీ!" లక్ష్మి పిలిచిన పిలుపుకు ఆ కుఱ్ఱవాడు అదిరిపడ్డాడు.

గోపీని తీసుకుని ఆమె బయటకు వచ్చింది.

అక్కడక్కడావున్న నక్షత్రాలు పేలవంగా ఏడుస్తున్నట్లున్నాయి.

చంద్రుడు పూర్తిగా మబ్బుల చాటుకు వెళ్ళిపోయాడు. బహుశా లోకంలో జరిగే దారుణ సంఘటనలు చూట్టానికి ఇష్టంలేకేమో!

గోపీ వికృతంగా తలలూపుతున్న చెట్లను చూచి గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

"అక్కయ్యా!" అంటూ మెల్లిగా ప్రక్కలకు చూచాడు.

కానీ అతని అక్కయ్య అక్కడలేదు.

భయపడి తొట్రుపాటుతో ఇంట్లోకి పరుగెత్తబోయాడు.

కానీ తలుపులు రెండూ అతని కెదురుగా మూసుకుపోయాయి.

"అక్కయ్యా!" అంటూ అదేపనిగా అతడు గొంతు చించుకుని విలపించాడు.

కానీ లక్ష్మి తలుపు తీయలేదు. ప్రశాంతంగా జవాబు నిచ్చింది. "బడినుంచి పారిపోయిన ఫలిత మిది!" అని.

ప్రక్కన దూరంగావున్న చెట్లకు ఆవల నక్కలు ఏడుస్తున్నాయి

గోపీకి నక్కలంటే అమిత భయం! అవి మనుష్యుల్ని తినేస్తాయట!"

లోపలనుంచి మళ్ళీ లక్ష్మి స్వరం వినవచ్చింది. "ఏం చెలువులో ఈతలాడేంత బాగాలేదా బయట?"

నిస్సహాయుడైన గోపీ, నీరసించి చతికిలబడ్డాడు అరుగుమీద.

* * * *

తలుపులు మూసినా వీస్తోంది గాలి చాలా తీవ్రంగా.

బయటనుంచి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్న స్వరం వినవస్తోనే వుంది.

అయినా లక్ష్మి వెచ్చగావున్న గదిలో నిశ్చలంగా కూర్చుని ఆలోచించుకొంటోంది. "తానేమైనా తప్పుచేశానా!" అని.

ప్రక్కనున్న పెంకుటింటివారి గడియారం, గంటలు కొట్టడం అస్పష్టంగా విన్పించింది ఆలోచించుకొంటున్న లక్ష్మికి.

"బహుశా పదేమో!" అనుకొన్నదామె ఆలోచించుకొంటూనే.

జీవన్మరణాలలో కుస్తీపడుతోన్న దీపం మరణానికి చేరువకు పోతోంది.

దీపం ఆరిపోబోతుండడం చూచి, లేచి వెళ్లి పెద్దది చేసింది వత్తిని ఆమె.

కానీ గదిలో కొన్ని మూలల్లో అంధకారం పోనేలేదు.

ఆమెలోనూ కొన్నిచోట్ల చీకటి సందేహాలు తలలెత్తి అరుస్తూనే వున్నాయి.

బయటనుండి వినవస్తున్న విషాదస్వరం అంతకంతకూ తగ్గుతోండడం చూచి "నిద్రపోతున్నాడేమో!" అనుకొని తలుపు తీయబోయింది లక్ష్మి.

కానీ ఆగిపోయింది. అలాగే మంచంమీద కూర్చొని ఆలోచించుకొంటోంది.

"కుఱ్ఱవాణ్ణి అంతగా శిక్షించడం అన్యాయమేమో!"

"కాదన్నాయి" ఆమెలోని అంతర్గత భావాలు.

"ఓ రాత్రి బయట పడుకుంటే వచ్చిన నష్టమేం లెద్దూ!" అన్నారెవరో ఆమెలో దాక్కున్నవారు.

ఆరుబయట తీతువుపిట్ట కూస్తూ వెళ్లిపోయింది.

నక్కల అరుపులు తగ్గినా అప్పుడప్పుడు విని పిస్తూనే వున్నాయి.

ఏవో రెండు మూడు గ్రామసింహాలు గోపీ దగ్గరకొచ్చి దూరంగానుంచుని కాసేపుచూచి తిరిగి వెళ్ళిపోయాయి

గోపీకి నక్కలన్నా కుక్కలన్నా అమితభయం!

కుక్కలు కరిస్తే మనుషులు బ్రతకరట! నక్కలు మనుషుల్ని తింటాయట!

అదీగాక నక్కలూ కుక్కలూ భార్యాభర్తలుగా! తన అక్కయ్య ఎప్పుడో చెప్పింది. ఎండా వానా కుక్కల నక్కల పెళ్ళి అని!

గోపీ నిలువునా వణికిపోయాడు.

'అమ్మో! తనను తినవుకదా!'

ఎక్కడన్నా దాక్కోవాలనుకున్నాడు గోపి.

దూరంగా రెండు మూడు ఇళ్ళ కవతల ఓ చీకటి ప్రదేశం వుంది.

'అక్కడకు వెళ్తే తను నక్కలకూ కుక్కలకు కనబడడు.'

ఆ వేపు చూచాడు గోపీ!

కానీ అదేమిటి! ఆ చీకట్లో కొంతమంది దయ్యాలేవో నాట్యం చేస్తున్నట్లున్నాయి. గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు గోపీ!

'ఆ చెత్తవాడన్నా రాడేం? అయినా ఆ చెత్తవాడి వొళ్ళో పడుకుంటే ఎంత హాయిగా వుండే!"

మనసు నావరించిన భయంతో నిద్రపోలేకపోయాడు గోపి!

ఆలోచనల పరధ్యానంలో అలాగే కన్ను మూసింది లక్ష్మి.

బయట కీచురాళ్ళ ధ్వనులు మాత్రం మిక్కుటంగా వినవస్తున్నాయి.

మేఘాల్లోంచి రెండు మూడు నక్షత్రాలు తొంగి తొంగి చూస్తున్నాయి.

వేగు చుక్క కాబోలు గోపిని చూసి పరిహసించి వింతగా వెలిగింది.

వేగు చుక్కను చూచి కుక్కుటం అఱిచింది.

కోడి చేసిన వేకువ సద్దుతో నిద్ర పోతున్న లక్ష్మి అదాటున లేచి, చీర సర్దుకుని యదాలాపంగా ప్రక్క మంచంకేసి పరికించింది

కానీ గోపీ అక్కడెందుకుంటాడు?

ప్రక్కనున్న వారి గడియారం మూడు కొట్టడం స్పష్టంగా వినిపించింది లక్ష్మికి.

"అయ్యో! గోపీ బయటనే వుండిపోయాడా?" ఆందోళన ఆదుర్దాలతో ఒక్కసారిగా తలుపు తెరిచి బయటకు తొంగి చూచింది లక్ష్మి.

కానీ వెన్నెల తీవలు మాత్రమే ఆమెకక్కడ కనుపించాయి

ఏ అరుగుమీద గోపీ నిద్రపోతుంటాడని ఆశించిందో ఆ ప్రదేశంలో అతగాడు లేడు.

లక్ష్మిలో ఒక్కసారిగా విషాదం పెల్లుబికింది. కన్నీరు కట్టలు త్రెంచుకు ప్రవహించింది. "తనే గోపీని తనకు కాకుండా చేసుకుంది. నేరానికి మీరిన శిక్షను విధించింది."

కారుతున్న కన్నీళ్ళైనా తుడుచుకోకుండా అలాగే చతికిల పడిందామె గడపమీద "ఏం చేయాలి? ఎక్కడని వెతకాలి?"

ప్రతీ ప్రశ్న ఆమెలోని అపభ్రంశపు వూహాల్ని రేపి, సైపరాని కష్టాన్ని కల్గించింది.

"ఎందుకమ్మా ఏడుస్తున్నావ్?" తెల్లవారుజామునే పొలానికి పోతున్న ఓ పండు ముసలాయన ఆమెను చూసి జాలిపడి ప్రేమగా పల్కరించాడు.

"మా గోపీ కనుపించటం లేదండీ!" అన్నదామె గాద్గదికంగా.

"అలాగా అమ్మా! అన్నాడాయన సానుభూతి పూర్వకంగా, "కనిపిస్తాడు లేమ్మా. అలా అధైర్యం చెందితే ఏలా చెప్పు?" కరుణతో బుజ్జగించి ఆ ముదివగ్గు ముందుకు రెండడుగులు వేశాడు. కానీ మళ్ళీ వెనక్కు వచ్చి, లక్ష్మిని చూస్తూ "మాదూ! అబ్బాయి ఎలా ఉంటాడూ!" అన్నాడు.

లక్ష్మి నీరునిండిన కళ్ళతోనే జవాబిచ్చింది: "అడే ఎఱ్ఱగా వుంటాడు. చిరిగిన లాగూ..."

మధ్యలోనే ఆయనందుకుని "నాకా వివరాలైతే తెలీవుకాని, చూడమ్మా! ఎవరో కుఱ్ఱవాడు ఆ బెస్తవాడలోకి పరుగెత్తుకుంటూ పోవడం కనిపించింది. బహుశా___!"

ఇంకా ఆ ముసలాయన సరిగా జవాబైనా చెప్పలేదు. ఒక్కసారిగా లేచి సందుని పిచ్చిదానిలా పరుగెత్తిపోయింది బెస్తపల్లె వేపు లక్ష్మి.

"పిచ్చి పిల్లలు!" ప్రేమతో ఆశీర్వదించి, ఆ యింటి తలుపు దగ్గరగా మూసి ముందుకు సాగిపోయాడా ముసలాయన, తూర్పుదిక్కు ఎఱ్ఱబడటం చూచి.

దిక్కులేని కుక్కపిల్ల

శ్రీ కె. ఆర్. రెడ్డి

పుడమి తల్లికి పురిటి నొప్పులు వచ్చి మూగగా మూలిగింది. నింగినిండా నీహారం కురిసింది. ప్రకృతి మాత పమిట విసిరింది. మలయానిలం మంత్రసాని తనంలో 'అమ్మా!' అన్న ఆ వేదనలోంచి 'కేవు, కేవు' మని కేకలు ప్రాదుర్భవించి ప్రపంచాన్ని పారవశ్య పరిచాయి

కర్ణుడిలాగా కవచకుండలాలు లేవు—

రాకుమారుడిలా రాజసము పుట్టిపడలేదు—

పుడమి గర్భంలో పూడిపోయిన నల్లబొగ్గులా నిగనిగలాడే కళ్ళు తెరవని కసుగందు 'కేవు' మంది.

అమరలోకం విరిజల్లులు విసరలేదు. గంధర్వులు గానం చేయలేదు. సముద్రాలు పొంగడము, వృక్షతతి విరియబూయడము, కోయిల కూవలు కుహూరుతాలు పాడడము, ఈ విశేషాలు ఏవీ జరుగలేదు.

పక్షులు నిదురోతున్నాయి. కొమ్మలు మోడుబారాయి. సముద్రం చల్లగా కునుకు తీస్తూంది. అర్థరాత్రి వేళ కమ్మగా కన్ను మూయకుండా ఇంత అల్లరీ ఎందుకు చేయాలి అది?

పుడమి తల్లి మాత్రం పురుటి నొప్పులతో బాగా వొళ్ళు విరిచింది.

ఒకటి రెండు సృగాలాలు సృష్టిని చూస్తూ 'ఓ' మని ఓంకారం తీస్తున్నాయి.

ఎక్కడో ఊరి మూలనుంచీ ఆకలితో అరవలేని—కూటి బాధతో కునుకురాని—కుమిలిపోతూన్న కుంటి కుక్క మూగగా మూలిగింది.

ఎటుకోసం వెదికి వేసారిన దివాంధము దిక్కులు చూస్తూ రెక్కలు తాడించింది.

'అః...మ్మాః!' కొడికట్టిన గుడ్డిదీపం కొంటెగాలికి గుప్పున ఆరిపోయింది.

మొరడుబారిన మోటుకొమ్మ మొగ్గ తొడిగి ఎండిపోయింది. కళ్ళు తెరవని కసుగందు మాత్రము 'కేవు' మన్నాడు ప్రకృతి మాత పమిటలోనుంచి.

నింగినిండా నీహారం. భూమినిండా వెచ్చదనం. కుంటి కుక్కది మాత్రం కూనిరాగాలు.

* * *

'ఛీ వెధవముండా! వెళ్ళవే యిక్కణ్ణుంచీ. ఇక మీదట గుమ్మము తొక్కావా బుర్ర పగలగొడుతా.' అంటుంది సరోజమ్మ.

'దీని జన్మ తగలెట్ట ఎంతపని చేసుకుంది పాపిముండ!' అని మొహంమీద ఎత్తి పొడిచి వెళ్ళగొడుతుంది సుబ్బాయమ్మ.

'ఏ నూతిలోనో—గోతిలోనోపడి విరగడై పోయివుంటే బావుండేది. నా కడుపున పుట్టెడు అగ్గి పోయటానికి పుట్టింది. థూ! పోవే గుమ్మం వదిలి. మొహం చూస్తే ముప్పై యేళ్ల శని ఆవాహనవుతుంది' అని చీదరిస్తుంది కన్న కడుపు.

దారిన పోయే దానయ్య కూడా 'ఛీ' అని ఛీకొడతాడు.

ఎదురుపడ్డ వెంగళప్పకూడా 'థూ' అని ఉమ్మి వేస్తాడు.

ఎందుకు? ఎందుకిలా చేస్తున్నారు వీళ్ళు? అర్థం కాలేదు సీతకి.

బుర్ర గిర్రన తిరిగిపోతూంది. కడుపు నకనకలాడుతుంది ఆకలితో. కడుపులోని కదలికలు 'అమ్మా' అని అంగలారుస్తాయి. కానీ, వీళ్ళందరికీ ఏమయింది? ఎందుకిలా దెప్పిపొడుస్తారు?

* * *

సీత పుడమిమీద పుట్టింది మొదలు ప్రకృతిలోనే ఆడుకుంది. ప్రకృతిలోనే పాడుకుంది. 'తిక్కది' అన్నారు అందరూ. 'పిచ్చిదే!' అన్నాయి కన్నకడుపులు కూడా.

వీధిలోని దుమ్ము నెత్తినిండా నింపుకున్నపుడు ఆకాశం వర్షించి అభ్యంజనం చేయించింది. ఒళ్లుమరిచే

నిదుర కళ్ళ నావరించినప్పుడు అంకాలమ్మ దిన్నెమీది అడ్డరాళ్లన్నీ హంసతూలికల వమర్చాయి. పేనప్పురువులు ప్రియబాంధవులుగా తనతో ఆడుకునేవి. తాళ్ళ పూవులు ఆభరణాలుగా తనను అలంకరించేవి.

అప్పుడు అందరూ తనను పిచ్చిది అనేవాళ్ళు. బుర్ర గిర్రున వేలా ముట్టికాయ వేసి పళ్లికిలించేవాళ్లు. పక్రోసి పరిహసించేవాళ్లు. అది వాళ్ళపిచ్చి ఇది తనపిచ్చి.

'ఏయ్ సీతీ! ఆ తొట్టినిండా నీళ్ళుతోడు' అనేది పరోజమ్మ.

'ఒసే సీతీ! ఆ కొట్టంలో కాస్త చెత్త వూడ్చిపెట్టు' అనేది సుబ్బాయమ్మ.

సీతి ఎవరు చెప్పినా ఏది చెప్పినా అన్నీ చేస్తుంది. ఊరందరికీ చాకిరీ చేస్తుంది. అందరికీ చుట్టమే. కడుపునిండా కమికెడన్నం పడేస్తారు. ఒంటినిండా అంతబట్ట పడేస్తారు. అంతా మనవాళ్లే. స్వంత గృహముతో తనకు నిమిత్తం లేదు. అక్కడ తనను తలచేవాళ్లు లేరు. తను పిచ్చిది. చిన్నితమ్ముడిమీద అంతగా ఆశపిస్తే ఎప్పుడేనా వెళ్లి ముద్దాడబోయేది.

'ఛీ! పిచ్చిముండా! వాణ్ణి ముట్టుకోవద్దు' అనేది చెల్లెలు.

'దాన్ని కాస్త అబ్బాయిదగ్గరనుంచీ దూరముగా వెళ్లమనవే' అనేది అమ్మ.

తనకూడా వీరాసామికూతురే. ఆ పల్లెగ్రామంలో ఎకరాపొలమూ, ఒక పూరిగుడిసె, జతఎడ్లకు ఖామందు అయిన వీరాసామి కూతురే తనుకూడా. అయినా తమ్ముణ్ణి తనను తాకనివ్వరు. ఛీకొడుతారు. 'హుఁ! పిచ్చివాళ్లు!' అని వెళ్లిపోతుంది సీతి.

ఊరిలోని పిల్లలంతా ఆమెకు తమ్ముళ్లే. తనతో ఆడుకుంటారు. ఏడిపిస్తారు. వెంట్రుకలు లాగుతారు. దుమ్ముచల్లి ఆనందిస్తారు. అప్పుడే ఆప్తులైపోయి చిరుతిండ్లు తెచ్చిపెట్టి నవ్విస్తారు. సీతి పకపకనవ్వుతుంది. వాళ్ళూ నవ్వుతారు. అంతా పిచ్చి.

వాళ్లు నిదురపోయే వేళల్లో సీతి ప్రకృతిలోకి జారుకుంటుంది. చీమలు, మిడుతలు, నానావిధాలైన పురుగుజాతులూ తనకు మిత్రులే. వాటితో ఆడుకుంటుంది, వాటితోనే పాడుకుంటుంది. ఏ బండమీదనో, కొండమీదనో కాసేపు కన్నుమూసి పూరు చేరుకుంటుంది. పిచ్చిసీతి! 'పిచ్చి ప్రపంచం' అంతా అఖండ విశ్వంలోనే.

మొరకుబారిన మోటుకొమ్మకూడా వసంతం వస్తే పసిమి తిరిగి మిసిమి చూపిస్తుంది. ఒక్కటి— కనీసం ఒక్క ముకుళిత చిగురునైనా చిగురింపజేస్తుంది. ప్రకృతి సిద్ధాంతాన్ని పరాభవించడం దాని చేతకాదు.

వల్లరి కళ్ళు, ముద్దైన మొహం, సంస్కారం లేక వంపులు కట్టిన గుబురు వెంట్రుకలూ, వయసులోని శరీరం పిచ్చి పిచ్చిగా వంపులు దిద్దుకుంది పిచ్చి సీతికి.

పెళ్ళిపందిట్లో మేళతాళాలు మేళవించుకుని మంత్రపఠనాలు మారుమ్రోగుతున్నాయి. పచ్చతోరణాలు పరిఢవిల్లుతున్నాయి. చిట్టి చెల్లెలు పసిడి బొమ్మలా కూర్చుంది వరునిప్రక్కన మొహంవంచుకుని. పిచ్చిగా చూసింది సీతిపిల్ల. చల్లగా ఒక నవ్వు నవ్వుకుని అంకాలమ్మ దిన్నెకు పరుగుతీసింది.

'చెల్లె - మరిది' ఊఁహుఁ 'మరిది - చెల్లె' రెండు గొగ్గిరాళ్ళను నిలబెట్టి, పందిరి పెట్టి, తాటాకు మేళం పట్టింది. పెళ్ళిబాగుంటుంది. పెళ్ళి, రెండు మిడతలను పట్టుకుని పందిట్లో కూర్చోబెట్టి మేళం వూదబోయింది. అవి రివ్వున లేచిపోతూయి 'పెళ్ళి- మిడతన్నకు పెళ్ళి!' అంటూ రాగాలను లంకించుకుంది.

'ఎందుకు పిల్లా అలా ఏడుస్తున్నావు?' అంటూ విసుపోతూను పాత్రలమూట భుజాన వేసుకుని వెళుతూన్న బుర్రమీసాలాతను. గిరిజాల క్రాఫు. దూసిన మల్లుజుబ్బా. ఎగచెక్కిన పాత పైజమా. నవ్వొచ్చింది సీతికి.

'మిడతన్నకు పెళ్ళిచేదామంటే ఎగిరి పోతున్నాడు' మూడూ కళ్ళుతుడుచుకుంది.

'పిచ్చిపిల్ల!' అనుకున్నాడు సుంకన్న. 'ఏయ్ పిల్లా! గార్లదిన్నె ఎంతదూరముంది యిక్కడ్నుంచీ?'

'గార్లదిన్నె! మాపూరేకదూ? ఇక్కడేవుంది. వెళదాము రా' అంటూ గంతులేసి నడిచింది సీతిపిల్ల.

సుంకన్న ఊరిఆవతల పూరిపాకలో మకాం వేశాడు. పాత పాత్రసామగ్రికి కొత్తవస్తువులు మార్చడం అతడివృత్తి. ఒకవూళ్లో మకాంవేసి చుట్టుపట్ల పల్లెలన్నీ తిరిగాక మజిలీమార్చడం అలవాటు.

ఊరిలోని పిల్లలందరూ సుంకన్నకు రెండు రోజుల్లో మచ్చిక అయిపోయారు. అందరూ చెమ్మ

దిగా మట్టూ చేరి కూర్చుంటే కాసేపు మాధుర్యంగా మురళి వాయిస్తాడు. తాటాకులతో రకరకాల పీకలు చేసి పిల్లలకందరికీ యిస్తాడు. చాలా సరదామనిషి.

సీత అక్కడే కూర్చుని సుంకన్న చేసే వింత పనులన్నీ చూస్తావుండేది. అతడు వాకిటి చెత్తవూడ్చమంటే - వూడ్చిపెట్టి - అతడి మీదపడి నాకూ ఒక పీక చేసి పెట్టమనేది. ఒక్కోరోజు పిల్లలందరూ అనుకుని వెళ్లిపోయాక కూడా సుంకన్న వున్న గుడిసె చూర్క్రిందనే మైమరచి నిద్రపోయేది. తనను లక్ష్యం చేసేవాళ్లులేరు. ఎక్కడికెళ్లావు అనేవాళ్లు లేరు. తనే ప్రకృతి. ప్రకృతియే తాను.

వసంతం వస్తే మోడుకొమ్మ - ఎంత మోడు దైనా చిగురించి తీరుతుంది. కనీసం ఒక - ఒక్క మొగ్గ చివురైనా అంకురిస్తుంది. ఆ చిగురాకుకు అంతగా లేకున్నా - కొంతైనా అందమువుంటుంది.

నల్లని కళ్లు - చుట్టలు తిరిగిన సంస్కారం లేని జుత్తు, పిచ్చి పిచ్చిగా మిట్ట పల్లాలతో వంకరలు తిరిగిన వయసు శరీరం, అర్ధరాత్రి పండువెన్నెల్లో వెర్రిగా వెల్లకిలబడి నిదురపోతున్న సీత పిల్లలో పిచ్చి సౌందర్యాన్ని వెలకొల్పాయి ప్రక్క పల్లెనుంచి అప్పుడే యింటికి వచ్చిన సుంకన్న చూరు క్రింది సీత పిల్లను చూశాడు.

దిక్కు లేని కుక్క. ఎక్కడ పడితే అక్కడ నిదురోతుంది తలచేవాళ్లు లేరు. మనిషే, మాంసం, రక్తం అన్నీవున్నాయి.

ఏకాంతం. ప్రకృతి స్తబ్దత. ఆ నల్లని కళ్లు, గుండ్రని మొహం, ఎత్తుపల్లాలు, మాంసపు హంగు! మతి పోయింది సుంకన్నకు. చుట్టూ చూశాడు. ప్రకృతి పలకరించింది. చెట్లు చెవులొగ్గి వింటున్నాయి. ఇంకెవ్వరూ లేరు.

అతడిలోని నీచమృగం గర్జించింది. సీతని స్పృశించాడు. వులిక్కిపడి లేచి "నువ్వా! నాకు పీక చేసివ్వకుండా యిందాక ఎక్కడికెళ్లావు? ఇప్పుడు చేసివ్వు" రాగాలు తీసింది సీత.

"లోనికి పోదాం రా - పీకలు గాదిమీద వున్నాయిగా"

పిచ్చి గంతులేస్తూ మగతిలో ఒళ్లు విరిచింది సీత.

వంపులు, సొంపులు, ఎత్తులు-పల్లాలు- పిచ్చిలో సౌందర్యం.

సుంకన్నలోని పిచ్చి పశువు అంకె వేసింది. వేడి నెత్తురులు రెండూ స్పృశించుకున్నాయి

"ఏంటి" అంది సీత. కానీ వసంతం — మోడు కొమ్మలో కూడా ఏవో పులకలెత్తాయి మొగ్గలు వేసి పుష్పించింది.

* * *

"పాపిష్టి ముండ! ఎంతపని చేసుకుంది!"

"గాడిద కొడుకు, నోరులేని పిచ్చి ముండతో పాపి కూడు కుడిచి, దాని జీవితంలో కొరివి పెట్టాడు."

ఏమిటి వీళ్ళకు కోపము? ఎందుకిలా మొహం చిట్లించు కోవడం? అయోమయంగా కనిపించింది సీత పిల్లకు. సుంకన్న పీక చేసివ్వకుండా వెళ్ళిపోయాడని వీధులంబట పడి ఏడ్చింది. కనబడ్డ ప్రతి అమ్మలక్కలూ తన కడుపువైపే చూస్తూ దెప్పి పొడిచారు.

ఏముంది కడుపులో? ఏదో కదలికలు. క్రొత్త క్రొత్త కదలికలు. నూతనమైన — తన పిచ్చి మనసుకు గోచరించని అనుభవాలు!

ముందు ప్రతి గుమ్మమూ తనకు ఆహ్వానమిచ్చేది. ప్రతి అమ్మా కమ్మని అన్నం పడేసి కమ్మగా మాట్లాడించేది. కానీ — కానీ యిప్పుడు కళ్లు తెరవని కసుగందు కూడా తనను గుమ్మం త్రొక్కవద్దని గదమాయిస్తుంది. కనపడ్డ ప్రతి అమ్మా కళ్ళెర్రజేసి చూస్తుంది. కన్నతల్లి కూడా కళ్ళనీళ్లు బెట్టి "పాపిముండా! ఎక్కడేనా వెళ్ళి చావో — నూయో చూసుకోరాదూ!" అంటూ వ్రేళ్లు విరుస్తుంది.

ఏమిటిదంతా? ఎందుకు ప్రపంచమిలా మారిపోయింది? చేలోకి వెళ్ళిపోయింది సీత. మిడతలు రెండు పట్టుకుని కాసేపు ఆడుకుంది. గుంటనీడలో ఘడియసేపు కునుకుతీసింది. ఆకలేస్తోంది. ప్రొద్దు అంకాలమ్మ దిన్నెక్రింద అస్తమిస్తోంది. కడుపులో అలసట. క్రొత్తక్రొత్త కదలికలు. ఆరాటము. ఊళ్లోకి వెళ్ళి సుబ్బాయమ్మను కాస్త గంజి పోయమని ప్రాధేయపడింది.

"ఛీ! ముండా. గుమ్మం త్రొక్కవద్దని ఎన్ని సార్లు చెప్పాలి నీకు? శని కూర్చుంటుంది ముండ

మొహం చూస్తే. వెళ్లు అవతలికి." కర్రె చేతిలోకి తీసుకుంది సుబ్బాయమ్మ.

వెంటనే అంకాలమ్మ దిబ్బ మీద నుండా ప్రక్కనున్న పట్నానికి దారితీసింది సీతిపిల్ల.

సంఘం, నియమాలు, నిబద్ధాలు. కట్టుబాట్లు, ఏమి తెలుసు సీతిపిల్లకి యిన్ని యిబ్బందులు ఏసుస్తా యని? సంఘమంటే రోజా పుల్లపొద అని ఆమెకు ఎవరు నేర్పారు? ప్రకృతిలో పుట్టింది. ప్రకృతితో పాడింది. సుంకన్న ఏదో తనకు తోడని—తనకు అందని అనుభూతి నొకదాన్ని అందించాడు. అందుకుంది. అంతే.

కడుపులోని కుర్రకుంకకు అకలితో అల్లరిచేసే నవమమాసం నడుముకు చుట్టుకుంది. బాధ. ఆవేదన. పట్నంలోని కుక్కలు — అవీ కుంటికుక్కలు— కుమాపి కుక్కలు—ఎంగిలి ఆకుల్లోని కూటి మెతుకులు కూడా తనచేతికి అందనివ్వవు. అంకాలమ్మ దిబ్బ మీద దిమ్మదిరిగేలా గంతులేసేది సీతి. కాని ఈనాడు కూర్చున్న చోటునుంచీ కదలనివే కష్టమయి పోయింది.

ఏమి టీమార్పు? ఎందుకొచ్చింది? చిరాకేసింది సీతికి. కష్టం మీద కదిలింది గార్ల దిబ్బకు అభి ముఖంగా.

"మళ్ళీ తగలడింది పీనుగుంది! ఎక్కడో విరగ డయిపోయిం దనుకున్నాము." ఇంట్లో పిల్లా జల్లా అంతా దప్పి పాడిచారు.

ఊళ్ళో అందరూ ఫుమ్మివేశారు.

కాని కమికెడన్నం పెట్టిన పాపాన పోలేదు ఎవరూ. కడకు గుటికెడు నీళ్లు పోయలేదు. ప్రపంచం. నియమాలు...నిబంధాలు...

అకుగుపైన అడుగు వేసుకుంటూ అంకాలమ్మ దిబ్బకు వెళ్ళింది సీతిపిల్ల. తాటాకులు పీకలు చుట్టింది. వాయించలేక పోయింది. రాళ్ళు నిలబెట్టి కొనుగ ఆకులతో గుడి కట్టాలనుకుంది. కాని కదలలేక పోయింది. సూర్యుడు కూడా ఎర్ర ఎర్రగా కళ్లెర్ర చేసి దిబ్బ క్రిందకు చేరుకున్నాడు. మంచు, పొగ మంచు కురుస్తోంది. చలి శరీరాన్ని చిదిగేస్తోంది. వెండి చంద్రుడు మట్టుకు వెలుగుతూనే వున్నాడు.

మెల్లగా ఏటి వంకకు కదిలి కడుపునిండా నీళ్ళు త్రాగి వల్లరాతి గుంటకి చేరగిలపడింది సీతిపిల్ల. ప్రపంచమంతా ప్రశాంతంగా నిద్రపోతోంది. కానీ తనకు కునుకు రాదు. కడుపులో ఏదో కలకల, బాధ, సుస్తీ, చలి, చెమ్మ. క్రిందకు వాలిపోయింది సీతి. కళ్ళు మూతలు పడుతున్నాయి. కాళ్లు గుంజుకుంటోంది.

ప్రకృతిమాత పమిటె విసిరింది.

సెలయేటి చిరుతరగలు వింజామరలు పట్టాయి.

పుష్పమితల్లికి పురిటినొప్పులు వచ్చి మూగగా మూల్గింది.

ఊరి చివరను కుంటికుక్కకు కునుకు రాక 'కయో' మని కాళ్లు కడుపులో దాచుకుంది కట్టా కలితో కంపించిపోతూ.

చిన్ని దీపాన్నొకదాన్ని చిత్రంగా వెలిగించేసి కొడి కట్టిన గుడ్డి దీపం గుప్పుమని ఆరిపోయింది.

'కేవు' మన్న కేక మాత్రం ప్రపంచాన్ని పార వశ్యం పొందించింది.

ఆకాశంలోనుంచి అలరు వర్షం కురియలేదు.

గంధర్వవరులు గానం చేయలేదు.

మొరడు బారిన మోటుకొమ్మ మాత్రం మొగ్గ తొడిగి ఎండిపోయింది.

[ఈ మాటలంటూ ఆమె లోపలకు వస్తుంది. మూర్తి చెయ్యి మృదువుగా పట్టుకొని వుంటుంది. అందంగా, ఆకర్షణీయంగా కనిపించే కళ్ళు, వాటి వెనుక దాగివున్న విల్లు మాలిన అల్లరి, నవ్వినప్పుడు కొట్టవచ్చినట్టు కనిపిస్తుంది. రాణీలా, హుందాగా మాట్లాడుతుంది. ప్రస్తుతం జరిగిన కొన్ని అసాధారణమైన విషయాలవలన నిస్పృహతో కనిపిస్తుంది.]

బట్లర్ : రాముడు నిజమే చెప్పినాడు సార్.. ఇది ఒకరకం హోటలుదా! అవును.

మూర్తి : ఇంతలో వా డెక్కడికి వెళ్ళాడు?

బట్లర్ : కారు లోపల పెడుతున్నాడు సార్... అయ్యగారూ—

మూర్తి : మేం—ఈ ఒక్కరాత్రికే—ఇక్కడ వుండడానికి వీలుంటుందా?... నేను ..అ:...మా ఆవిడ, నేను.

బట్లర్ : దానికేమిసార్!...లోపలికి—

మూర్తి : (లోపలకు వెళదాం అన్నట్టుగా జానకి వంకచూస్తూ) ఈ పరిస్థితుల్లో మనం ఇంతకంటెయింకేం చెయ్యలేం, జానీ! జరిగినదానికి నాకు చాలావిచారంగా వుంది... కాని, ఈ కాస్తంలో—

జానకి : ('బట్లర్ ముందు అలా మాట్లాడతా వేం?' అన్నట్టుగా చూస్తూ) ఫరవాలేదు. ఈ ఒక్కరాత్రికే కదా!

బట్లర్ : ఇంకేం సార్! లోపలకు రండి.

(ఇద్దరూ లోపలకు వస్తారు. రాగానే తలుపు గడియవేసి, కర్టెన్ సరిగా లాగుతాడు బట్లర్. ఈ చప్పుడుకు వెనక్కు తిరుగుతుంది జానకి. తలుపు వెయ్యటం చూచి నిశ్చేష్టురాలవుతుంది ... మూర్తి అక్కడ వున్న కుర్చీలూ, బల్లలూ చూస్తూ 'ఈ హోటలు చాలా తమాషాగా వుందే!' అనుకుంటాడు).

ఇది ఎ. ఎ. మిల్న (A. A. Milne) రచించిన 'ది డోవర్ రోడ్' (The Dover Road) అనే రచనకు అనుసరణ. నవ్యాంగ్ల రచయితలలో ప్రసిద్ధుడైన మిల్న (The Dover Road) 'ది డోవర్ రోడ్,' (Pim Passes By) 'పిమ్ పాసెస్ బై,' (The Fourth Wall) 'ది ఫోర్త్ వాల్' అనే మూడు నాటికలను రచించారు. ప్రదర్శన సౌలభ్యంగల మొదటి రెండు నాటికలూ లక్షలాది ప్రేక్షకులకు ఆనందం కలిగించుతున్నయ్. 'ఫోర్త్ వాల్' అనే మూడవ నాటిక హత్యానేరాలకు గల కార్యకారణ పరంపరను హేతుబద్ధంగా నిరూపించటంలో విజయాన్ని చేపట్టిన మహా రచనగా కీర్తి నార్జించుకున్నది. మనోహరమైన శిల్ప సంపదగల నాటిక.

మిల్నకు బాలసాహిత్య నిర్మాతలలో అగ్రస్థానం వుంది. 'విన్నీ ది పూఫ్' (Winne the Pooh) అనే పేర ఈయన రచించిన బాలసాహిత్య గ్రంథ పరంపర ఆంగ్లేయ బాలబాలికలను ఆనంద డోలికలలో ఊచుతున్నాయి.

74 సంవత్సరాల ప్రాయంవరకూ ఉల్లాసకరమైన సాహిత్య జీవితం నెరపుకుని, మిల్న జనవరి 31 వ తేదీన 'ససెక్సు'లోని తమ స్వగృహంలో కీర్తిశేషులైనారు. వారి సాహిత్యసేవాసంస్మరణగా పాఠకులకు ఈ రచనను అందజేస్తున్నాము.

మూర్తి : (స్థిరంగా కూర్చుంటూ) నాకు ఆకలిగా వుంది—

జానకి : నాకేమీ అక్కర్లేదు, రాం!

మూర్తి : ఛా! అదేమిటి జానీ!

బట్లర్ : భోజనం అయిదు నిముషాల్లో వడ్డిస్తారు సార్!

జానకి : (హఠాత్తుగా) మేం ఎవరమో నీకు తెలుసా?

బట్లర్ : అదేమి సార్! నాకేమి తెలియును?

మూర్తి : (ఇష్టంలేనట్లుగా) పోనీ జానీ.

జానకి : ఫరవాలేదు రాం...(బట్లర్ తో) ఏం?

బట్లర్ : అయ్యగారు, మీరు ఆయనగారి భార్యగారు అని చెప్పేవారు కదమ్మా!

జానకి : ఆ...అవును...అయితే? ఆయన్నిప్పుడు చూస్తున్నావు కాబట్టి ఎరుగుదువా?

మూర్తి : (పూర్వం మాదిరిగానే) దాన్లో ఆశ్చర్యం ఏముంది?

బట్లర్ : అయ్యగారి ఉద్యోగం ఏమో తెలియునమ్మా! కాని పేరుదా తెలియదు.

మూర్తి : (ఆశ్చర్యంతో) నా ఉద్యోగమా?...ఎట్లా తెలుసు?

బట్లర్ : భోజనం అయిందేమో చూసివస్తును సార్! [వెళ్ళిపోతాడు. ఒక క్షణం అతను వెళ్ళిన వైపే చూస్తూవుంటారిద్దరూ.]

మూర్తి : (నిట్టూరుస్తూ) తమాషాగా వుందే!

జానకి : నాకుమాత్రం ఏమీ బాగాలేదు, రాం.

మూర్తి : ఛా! అదేమిటి జానీ?

జానకి : మనం వస్తామని వాళ్ళకు ముందే తెలిసినట్లుగా వుంది.

మూర్తి : (నవ్వుతూ) పిచ్చిపిల్లా! వాళ్లకెలా తెలుస్తుంది? సరిగ్గా మనప్రయాణం సాగివుంటే మనం ఈపాటికి హైదరాబాదులో వుండేవాళ్ళం.

జానకి : (బాధగా) నిజమే!...కాని లేదుకదా!

మూర్తి : ఆ కారూ...రాముడూ...అందరూ దొరికారు. అన్నీ ఆటంకాలే!

జానకి : ఈ వినాయకుడి పెళ్లికి అన్నీ విఘ్నాలే నంటావ్!

మూర్తి : (జానకి ఈ మాటలు ఏ ఉద్దేశ్యంతో అన్నదా అని సూటిగా ఆమె కళ్ళల్లోకి చూస్తూ) అట్లాగే వుంది!

జానకి : (లాలనగా) నీ కీ ఆటంకాలు ఎప్పుడూ వస్తూనే ఉంటయ్యా?

మూర్తి : జానీ! ఏమిటి నువ్వనేది? నేను నిజంగా కావాలనే ఈ ఆటంకాలు కలిగించాననా?

జానకి : అబ్బే...లేదు...కాని ఇన్ని రాత్రుల్లోనూ ఈ రాత్రే జరగాలా యివన్నీ? (దూరంగా వున్న సోఫాలోకి వెడుతుంది).

మూర్తి : నిజమే! కారు చెడిపోవడం...ఆలస్యం కావడంవల్ల రైలు అందకపోవటం —అయితే యేం? రేపు పదిగంటలకల్లా హైద్రాబాద్ లో వుంటాం.

జానకి : రేపు పదిగంటలు! కాని ఆ తేడా వుండనే వున్నది కదా! ఈ తెలుగువాళ్ళ పొలిమేరల్లో గడిపే ప్రతినిమిషం నాకు భరించరానిదిగా వుంటుంది.

మూర్తి : నిజమే! కాని—

జానకి : నేను చెప్పేది విను, రాం. నేను ముందుగానే చెప్పాను: ఇదినన్ను లేవతీసుకు రావడం కాదు; దీనికోసం తంత్రాలు పన్నక్కర్లేదు, అబద్ధాలూ, నటనలూ అనవసరం అని. మనం కొత్తదేశంలో, కొత్తజీవితం మొదలు పెట్టాలని. ఏమైనా, మనం చేసిన ఈ పనికి, తెలుగువాళ్లకంటె ఎవరైనాసరే, మనల్ని ఎక్కువగా ఆదరిస్తారనుకుంటాను. అందువల్లనే ఇక్కడ వుండకూడదనుకున్నాను....కాని, ఇంకా యిక్కడేవున్నాం!

మూర్తి : (నిట్టూర్చి) నిజం...... (ఒకక్షణం ఆగి, సిగరెట్ కాలుద్దామని) నీకేమీ అభ్యంతరం లేదుకదా!

జానకి : (విసుగ్గా, తీక్షణంగా) అబ్బ! నిత్యాగ్నిహోత్రం లేంది ఈ మగవాళ్లు క్షణం నిలవలేరు కాబోలు. భోజనం చెయ్యబోతూ కూడా — ఒక క్షణంకూడా పొగలేని గాలి పీల్చలేరల్లేవుంది.

మూర్తి : క్షమించు జానకీ! (సిగరెట్, కేసులో పెట్టి జానకికి పక్కగా వచ్చి కూర్చుంటాడు.) అలా వున్నావేం, జానీ ?

జానకి : కొంచెం నీరసంగా వుంది.

మూర్తి : ఛా! నా జానీ పరిస్థితులకు భయపడుతుందా? ......ఇదేకమైతేనా ?

జానకి : (శాంతంగా) రాం! మన సంభాషణల్లో నీ భార్య ప్రసక్తి తీసుకురాకపోవడం బావుంటుందేమో !

మూర్తి : ఓ!... అవునవును... అదేమంచిది.

జానకి : (తనలో తాను అనుకుంటున్నట్లుగా) అదీ నిజమే! ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో మేం— ఆడవాళ్లం— అందరం ఒకటే.

మూర్తి : అబ్బే! నా వుద్దేశ్యం అదికాదు......... (ఆమెదగ్గరకువెళ్లి) డియర్ !

జానకి : ఏం ? నేను కొత్తమనిషిలా కనిపిస్తున్నానా?

మూర్తి : ఏం మాటలు జానీ ?

జానకి : నేను యిదివరకులా లేకపోయినా, నన్ను ఎప్పటి మాదిరిగానే ప్రేమిస్తావ్ కదూ ?

(దానికి సమాధానంగా ఆమె చేతుల్ని అందుకొని, మృదువుగా ముద్దు పెట్టుకోబోతాడు.)

జానకి : (వారిస్తూ) నువ్వు సిగరెట్ తాగబోతున్నావ్ రాం ! (కేస్‌లోనుంచి సిగరెట్ తీసి అందిస్తుంది) నేను వెలిగిస్తాను... నిప్పుపెట్టె ?

మూర్తి : (జేబులు చూసుకొని) అరె! నా సామాన్లలో వుండిపోయిందే!

(ఇంతలో అవసరం వచ్చినప్పుడల్లా రావడానికి అలవాటుపడ్డ బట్లర్ వస్తాడు).

బట్లర్ : నిప్పుపెట్టె సార్ ! (జానకి కివ్వబోతాడు. మూర్తి అందుకోబోతాడు. కాని బట్లర్ దాన్ని జానకికే యిస్తాడు. ఇద్దరూ దీనికి నిశ్చేష్టులౌతారు.)

జానకి : సరే !

మూర్తి : (బట్లర్ వంక కోపంగా చూస్తూ) థాంక్స్.

[జానకి దగ్గరకువెళ్లి స్వయంగా సిగరెట్ వెలిగించుకుంటూ వుండగా బట్లర్ వెళ్లిపోతాడు.]

మూర్తి : వీడెక్కడ దాపురించాడు?

జానకి : (నవ్వుతూ) అతని తప్పేముంది ? నేను నీభార్యననుకుంటున్నాడు. భార్యలు భర్తల సిగరెట్లు వెలిగించటం కొత్తకాదుగా!

మూర్తి : అదీ నిజమే! ఈహోటలు చాలా కొత్తగా, వింతగా కనిపిస్తోందికదూ ?

జానకి : ఏం? నీకిప్పుడనిపించిందా?

మూర్తి : నా పేరు తెలియకుండా, నా వుద్యోగం తెలుసుకుంటాడు; వీడి వుద్దేశ్యం యేమిటో?

జానకి : (సహజంగా) బహుశా నీ మొహంచూసి చెప్పివుంటాడు.

మూర్తి : నా మొహంలో ఏముంది?

జానకి : అబ్బే! కోతులాడడంలేదులే! తమాషాకన్నాను...అంతే!

[ఒకక్షణం నిశ్శబ్దం]

మూర్తి : ఈ హోటల్‌లో ఒక్కటే టేబుల్ వుంది!

జానకి : (వ్యంగ్యంగా) అదికూడా ముగ్గురికి! కాని వాళ్ళేమో మనం వస్తామని అనుకొని వుండరారు!

మూర్తి : (తప్పుగా అర్థంచేసుకొని, తనకొక దెబ్బ తప్పినసంతోషంతో) నిజమే! ... హోటళ్ళలో యిదో కొత్తపద్ధతేమో! పల్లెటూళ్ళలో, యిళ్లల్లోనే హోటళ్లు వుంటాయని కాబోలు విన్నాను ... అన్నట్లు, నువ్వేం తీసుకొంటావ్ ?

[బట్లర్ వస్తాడు...మళ్ళీ యిద్దరూ విభ్రాంత పోతారు]

బట్లర్ : భోజనం తెమ్మంటే తెస్తునుసార్...పండ్లు, ఫలాహారాలు అన్నీ మస్తుగ వున్నయ్... మీ కేం యిష్టమో చెబితే—

[అతనివంక యిద్దరూ ఆశ్చర్యంతో చూస్తూ వుంటారు]

చెప్పడం మరచానుసార్... వేదాంతంగారు మరో రెండునిముషాల్లో దా వస్తరు. మిమ్మల్ని స్వయంగా రిసీవు చెయ్యలేకపోయినందుకు ఎక్స్‌క్యూస్ అడిగిరిసార్ !

మూర్తి : ఎవరు? వేదాంతంగారా! ఈ విశాలవిశ్వంలో వేదాంతంగా రెవరో ఎప్పుడూ వినలేదే!

జానకి : నీకూ తెలియదా? తమాషాగా వుందే!

మూర్తి : (జానకి తనను అనుమానిస్తున్నదని తెలుసుకున్నాడు) చూడు మిస్టర్! ఇది హోటలేనా? లేక పొరపాటున మేం ఎవరియింటికైనా వచ్చామా?

బట్లర్ : చెబితినిగద సార్! ఇది ఒకరకం హోటల్ దా అని. మీకు ఏమీ యిబ్బంది వుండదుసార్! (వెళ్లిపోతూ తిరిగివచ్చి) ఇంతకూ మీకేం కావాలో చెప్పలేదు, సార్!

జానకి : నేనిప్పుడు భోజనం చెయ్యలేను.

మూర్తి : (నీరసంగా) నా పరిస్థితీ అలాగే వుంది... టిఫిన్ తీసుకుంటే సరి! (బట్లర్ తో) ఏం? ఏమున్నదోయ్?

బట్లర్ : మీకేం కావాలంటే అవి వున్నయ్ సార్! ఇడ్లీ, సాంబార్, పూరీ పొటాటో, అట్టూ, వుప్మా...

మూర్తి : సరే! రెండుప్లేట్లు పూరీ, పొటాటో—

[జానకివంక చూస్తాడు. ఆమె తలత్రిప్పి తన అంగీకారం తెలియచేస్తుంది]

బట్లర్ : నిముషంలో తెస్తునుసార్. (వెళ్ళిపోతాడు)

జానకి : (కూర్చుంటూ) చాలా తమాషా మనిషి!

మూర్తి : (లేస్తూ) చూడు జానీ! దీని అంతు ఏమిటో తేల్చుకు వస్తాను.

జానకి : అంత తొందర ఎందుకు? రెండు నిముషాల్లో ఆ వేదాంతంగారెవరో స్వయంగా వస్తారు కదా!

మూర్తి : నిజమే! కాని ఆ వేదాంతంగారు ఎవరు అని?

జానకి : రాం! నీకు కావాలనుకున్నప్పుడు చాలా తమాషా అయిన నాటకాలు సృష్టించగలవు! అవన్నీ బాగానే వుంటాయ్. కాని యిప్పుడా! మనం ముందు ఈ ప్రాంతాలు వదిలివెళ్లాలి. అటువంటప్పుడు అర్థం లేని ఈ హోటలు, అసంబద్ధమయిన యీ వేదాంతంగారు—ఇదంతా ఎందుకు? ఇటువంటి తమాషాలు మన జీవితం కొన్నాళ్లు సాగిన తర్వాత మొదలు పెడితే బావుంటుంది... అప్పటికి మనం ఒకళ్లను ఒకళ్లం బాగా అర్థం చేసుకుంటాం.

మూర్తి : ఏమిటి జానీ సవ్వంటున్నది? ఇదంతా నేను
కావాలనే చేశాననా?

జానకి : ఏమో? మొత్తానికి ఎవరో చేశారు—
కావాలనే!—

బట్లర్ : (వచ్చి) వేదాంతంగారు సార్!

[వేదాంతంగారు వస్తాడు. మనిషి యువ
కుడూ కాదు, ముసలివాడూ కాదు. ప్రతి
మాటా తూచి తూచి మాట్లాడుతాడు...
ఎప్పుడూ నవ్వేముఖం... కాని నవ్వినప్పుడు
కొంటెతనం కనిపిస్తుంది.]

వేదాంతం : నమస్తే.

జానకి : నమస్కారం.

మూర్తి : నమస్తే......అఁ.......

వేదాంతం : మిమ్మల్ని నా యింటికి ఆహ్వానించినం
దుకు క్షమించండి... కాని అది ఎన్నో కష్ట
లనుంచి మిమ్మల్ని కాపాడింది......అఁ!
నా పేరు తెలుసుకదా! వేదాంతం అంటారు.
అసలు పేరు ఏదైతే నేం? 'పేరులోన నేమి
పెన్నిధి యున్నది?' అన్నాడు గిరీశం.
మనం మాట్లాడుకోవడానికి పేర్లు అవసరమే
ననుకోండి. అయినా—

మూర్తి : క్షమించండి......(ఏదో చెప్పబోతాడు.)

వేదాంతం : అయినా మీరు చెప్పబోతున్నట్లుగా
మనం ఒకళ్ళనొకళ్లం ఏదో ఒక పేరుతో
పిలుచుకోవాలిగదా? (ఆలోచిస్తూ) మిమ్మల్ని
నేను 'రాం' అని పిలువవచ్చు.—ఎక్కువ
చనువు తీసుకుంటున్నానా?—కాని 'రాం'
అనేది ఆప్తవాళ్లు పిలవవలసిన పేరు... నేను
'మూర్తిగారూ' అంటాను. (వయ్యారంగా
జానకి వంక చూసి నవ్వుతూ) ఏమంటారు?

జానకి : ఇది కలకాదు కదా!

వేదాంతం : (మూర్తి వైపు చూడకుండా) కాని
మూర్తిగారు ఏమీ ఆశ్చర్యపడటం లేదు.
'నుదుటన్ వ్రాసిన వ్రాత తప్పతరమా?'
అనుకుంటూ బ్రహ్మ రాసిన రాతను చూసు
కుంటున్నారు.

[ఇంతవరకూ అదే పని చేస్తున్న మూర్తి
బిత్తరపోయి, ఆపని చెయ్యడం ఆపేస్తాడు.]

మూర్తి: జరిగినంతవరకు చాలు వేదాంతంగారూ! మీరు నిజంగా పిచ్చివాళ్లు కాకపోతే మీరాతే యీ నాటకానికి ముందు జవాబు చెప్పండి.

వేదాంతం: అంత కోపమైతే ఎలా మూర్తిగారూ! ఈ పరిస్థితుల్లో జరిగిన దానికి జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత నామీద వున్నదని అందరికీ తెలుసు... కాని స్నేహంతో చెప్పే జవాబు, స్నేహంతో యిచ్చే ఆతిథ్యం తరువాత చెప్పకూడదా?

మూర్తి: మేము మీ అతిథులమా?

వేదాంతం: ఏం? కాకూడదా?

జానకి: (ఒప్పుకుంటూ) సరే!

వేదాంతం: థాంక్స్....కాని ఈ పేర్ల తతంగం అలానే వుంది. వీరి పేరు తేలిపోయింది కదా! (అంటూ జానకి వంక చూస్తాడు)

జానకి: నా పేరు జానకి.

వేదాంతం: అయితే, కుమారి జానకి—

మూర్తి: (త్వరగా, అసహ్యంగా) ఆ...నా భార్య!

వేదాంతం: అయితే నేను 'కుమారి'ని వదిలి వెయ్యాల్సిన్న మాట!

మూర్తి: (కొంచెం తత్తరపాటుతో) చూడండి—

వేదాంతం: (అటు చూచి) కాని, తీరా చూస్తే, ఏమీ వుండదు మూర్తిగారూ!

[బట్లర్ లోపలికి వస్తాడు.]

సరే! మనం భోజనాలు చేద్దామా?

జానకి: నేను భోజనం చెయ్యనండి. (మూర్తి ఆమె వైపు చూస్తాడు.) నాకు ఆకలిగా లేదు.

వేదాంతం: మీ యిష్టం....అవును, పూరీపొటాటో తెప్పించమన్నారుకదూ! (బట్లర్ వెడతాడు) మీరక్కడ కూర్చోండి జానికీదేవి! ఆఁ!... మీరక్కడ కూర్చుంటారా మూర్తిగారూ! [ఇద్దరికి మధ్యగా వేదాంతంగారు. ఇక చెయ్యగలిగిందేమీ లేదని విసురుగా కూర్చుంటాడు మూర్తి. ఇంతలో ప్లేట్లతో సహా బట్లర్ వస్తాడు. జానకి, వేదాంతం తినడం మొదలు పెడతారు. మూర్తి ఒకక్షణం ముట్టుకోడు.]

వేదాంతం: మీరు తినరేం మూర్తిగారూ! మనిషి బ్రతకడంకోసమైనా ఏదో ఒకటి తినాలి కదా! అందులోనూ ప్రయాణం చేస్తున్న వాళ్లు ఇంకా ఎక్కువ తినాలి... చూస్తే ఈ మీ ప్రయాణం సుఖంగా అంతం కావడం మీకు యిష్టం లేదల్లే వుంది.

మూర్తి: అంతందాకా ఎక్కడ? నాకు మొదలే అర్థం కాలేదు వేదాంతంగారూ! — మీరు క్షమిస్తే—ఇందులో మీ ప్రసక్తి ఏముంది? అసలు మీ రెవరు?

జానకి: ఆతిథ్యం ఇచ్చినవాళ్లను అలా అడగవచ్చా, రాం?

మూర్తి: నిజమే, జానీ! అలాగయితే మనం ఇక్కడికెలా వచ్చాం? రాముడు ఇది హోటలని చెప్పాడు. ఆ బట్లర్ కూడా ఇది 'వొక రకం' హోటలని ఒప్పుకున్నాడు ... కాని తీరా చూస్తే ఇది స్వంత యిల్లు. అదీకాకుండా, మేం వస్తామని మీకు ముందే తెలిసినట్లుగా వుంది. నిజం చెబుతున్నాను, నాకిదేమీ అర్థం కావడం లేదు.

వేదాంతం: మీ బాధ యేమిటో నా కర్థమయింది మూర్తిగారూ!

మూర్తి: ఏమీ తెలియని కొత్తవాళ్ళచేత 'మూర్తిగారు' అని పేరు పెట్టి పిలిపించుకోవడం నాకు యిష్టమూ కాదు, అలవాటూ లేదు.

వేదాంతం: చూడండి...మీలో మీరనుకొంటున్నారు, ఈ వేదాంతం రెవరు? ఈయన మనకు తెలుసా? అసలీయనది ఉత్తర దేశమా. దక్షిణ దేశమా? ....

జానకి: (తాపీగా) ఏ దేశమయితే నేం?

వేదాంతం: (అండకంకకు తిరిగి) మీకు పూరీ బాగున్నట్లుగా వుంది... చూస్తే, మూర్తిగారి కది నచ్చినట్లు కనిపించడం లేదు.

మూర్తి: (వాటివంకనే చూస్తూ) ఈ పూరీల్లో తప్పు పట్టడానికేమీ కనిపించడం లేదు. మీ వంట మనిషి భీముడులా వున్నాడు.

వేదాంతం: థాంక్స్ ... (బట్లర్ వస్తాడు) చూడు లోకనాథం! అయ్యగారు రుచి చూడకుండానే, పూరీలు బావున్నాయన్నారని భీముడితో చెప్పు.

బట్లర్ : నిండా థాంక్స్ సార్ ... చెప్పి వస్తను (వెళతాడు)

జానకి : మీ అన్ని జవాబులతో పాటు ఈ ప్రశ్నకు కూడా జవాబు చెప్పండి—

వేదాంతం: ఏమిటది?

జానకి : మీ బట్లర్ కావలసినప్పుడల్లా ఎలా ప్రత్యక్ష మవుతాడు?— దేవుడిలా!—

వేదాంతం: (జేబులో కాగితంతీసి) నేను ఆ ప్రశ్న రాసుకుంటాను...బట్లర్...ప్రత్యక్షం —

(బట్లర్ వస్తాడు. అతిథులు ఆశ్చర్యపడతారు)

వేదాంతం: లోకనాథం! పాలు—(బట్లర్ వెళతాడు)

మూర్తి : (త్వరగా పూరీతిని, కుర్చీలోనుంచి లేస్తూ) మేం ఇప్పుడే వెళ్ళిపోవాలి వేదాంతం గారూ! మీ ఆతిథ్యానికి మా హృదయ పూర్వకమైన కృతజ్ఞత ... హైదరాబాదు మాకు ఎక్కువ దూరంలో లేదనుకుంటాను.

వేదాంతం: నిజమే! మీరు హైదరాబాదు రోడ్డుకు దగ్గరలోనే వున్నారు.

మూర్తి : మీరు మా రాముడికి సరైనదోవ చెబితే —

[ఇంతలో బట్లర్ రాగానే ఆపుతాడు]

వేదాంతం: లోకనాథం! పాపం, మూర్తిగారికి బాగా ఆకలిగావుందట! గ్లాసునిండా పాలుపోయ్.

బట్లర్ : దానికేమిసార్! ఎన్ని తాగినా తాగవచ్చును. మస్తుగ వున్నయ్...

వేదాంతం: అవి కొంచెం చల్లారేలోపుగా ఆ సోఫా సరిచెయ్ ... పాపం, మూర్తిగారు ఆ కుర్చీలో కూర్చోలేకుండా వున్నారు (బట్లర్ సర్దుతాడు. వేదాంతం గ్లాసు తీసుకొని) రాత్రిళ్లు ఇది చాలా బలమైన ఆహారం. (జానకివైపు తిరిగి) ఏమంటారు?

జానకి : నాకిది చాలా ఇష్టం.

వేదాంతం: చాలా సంతోషం. (గ్లాసులోకి చూస్తూ) ఏమిటిది వేదాంతం!

బట్లర్ : పాలల్లో కొంచెం సేమియాగూడా వేసిరి!

వేదాంతం: ఈ సేమియా చూశారా! మొన్న సుమిత్రావు వెళ్ళినప్పుడు స్వయంగా తెచ్చాను కీటిం!

[బట్లర్ వెళతాడు. ఈ అవకాశం కోసమే చూస్తున్న మూర్తి కుర్చీలోనుంచి లేస్తాడువిసుగ్గా]

వేదాంతం: ఆ సోఫాలో కూర్చుంటారా?

మూర్తి : చూడండి వేదాంతం గారూ! జరిగినంతవరకు ఈ తమాషా చాలు. మా అనుమానాలకు మీరు జవాబు చెప్పకపోతే మేం ఇక్కడ పచ్చి మంచినీళ్లుకూడా ముట్టం.

[జానకి ఆశ్చర్యంగా అతనివంక చూస్తుంది]

మూర్తి : ఇప్పుడు మీరా జవాబు చెప్పనైనా చెప్పాలి. లేకపోతే—జానీ! — లేకపోతే మా దోవన మేం పోతాం.

వేదాంతం: (ఆలోచనగా) కాని, ఏది మీదోవ?

మూర్తి : హైదరాబాదు ... మా జవాను కొంచెం దోవ తప్పివుంటాడు. మమ్మల్ని మళ్ళీ హైదరాబాదు మార్గానికి చేరుస్తే—

వేదాంతం: (తనలోతాను మాట్లాడుకుంటున్నట్లుగా) హైదరాబాదు మార్గం! చాలా కష్టమైన మార్గం మూర్తిగారూ! — అదీ కాకుండా మీరు రాత్రిపూట ప్రయాణం చేస్తున్నారు.

మూర్తి : ఆ భయం మాకు లేదు.

జానకి : (మూర్తికిదగ్గరగా వెళ్ళికూర్చుని, వేదాంతం గారితో) అంటే, మీ వుద్దేశ్యం?

వేదాంతం: (ఆమెతో) అదిమీకు చాలా కొత్తదోవ— కొత్తదీ, ఇదివరకెప్పుడూ ప్రయాణం చెయ్యనిదీ!

మూర్తి : అదేమిటి! ఆమె చాలాసార్లు ఈరోడ్డుమీద ప్రయాణం చేసింది. (జానకితో) అవునా జానీ!

జానకి : (తల తిప్పుతూ) నిజానికి నే నెప్పుడూ ప్రయాణం చెయ్యలేదు...కాని, నాకేమీ భయంలేదు వేదాంతంగారూ!

[మూర్తి బిక్క చచ్చిపోతాడు. ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దం]

వేదాంతం: (సిగరెట్ కేసుతీసి) మీకేమీ అభ్యంతరం లేదుకదా!

జానకి : అబ్బే!

[సిగరెట్ ఆఫర్ చేస్తాడు మూర్తికి]

మూర్తి : అక్కర్లేదు...

వేదాంతం: చాలా మంచిరకమండి ... లండన్ నుంచి తెప్పించాను.

మూర్తి : (తీసుకుంటూ) సరే!...థాంక్స్!

వేదాంతం: (వారికి దగ్గరగావున్న కుర్చీలోకి వెడుతూ) మీకక్కడ సుఖంగా వుందా మూర్తిగారూ?

మూర్తి : (సాధ్యమైనంత గంభీరంగా) మీ జవాబులు?

వేదాంతం: మీ ప్రశ్నలు?

జానకి : ముందు నా ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పండి... (వేదాంతం ప్రశ్నార్థకంగా ఆమెవైపు చూస్తాడు) ఈ టేబుల్ చుట్టూ మూడు కుర్చీలున్నయ్. ఒకటి మీకనుకుందాం.... మిగిలిన రెండూ?

వేదాంతం: మీ కోసం, మూర్తిగారికోసం.

జానకి : అంటే, మేం వస్తామని మీకు ముందుగానే తెలుసునన్నమాట!

వేదాంతం: మిమ్మల్ని యిక్కడికే తీసుకురమ్మని రాముడికి ముందుగానే చెప్పివుంచాను.

మూర్తి : (కుర్చీలోనుంచి లేవడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ) రాముడు! నా జవాను!! మీరు చెప్పేది—

వేదాంతం: మీరు చెప్పేదేమిటో నిదానంగా కూర్చొని చెప్పండి. (నిదానంగా కూర్చున్నాడు మూర్తి)

మూర్తి : మమ్మల్ని యిక్కడకు తీసుకురావడానికి రాముడికి మీరు లంచం ఇచ్చారన్నమాట!

వేదాం : లేదు మూర్తిగారూ! రాముడు మా మనిషి. వాడికి మీరే ఎక్కువజీతం అన్న లంచం ఇచ్చి మీ జవానుగా వుంచుకున్నారు.

మూర్తి : (నమ్మలేక) అంటే—

జానకి : అసలు రాముడెవరు?

వేదాం : సాక్షాత్తూ సీత మొగుడు—అంటే మా తోట మాలి తిమ్మడు...సీత మా పనిమనిషి.

మూర్తి : (కోపాన్ని అణచుకుంటూ, లేవబోయి, మళ్ళీ వేదాంతం సంజ్ఞ చెయ్యగానే కూర్చుని) మీరిలా నా స్వంత విషయాల్లో జోక్యం కలిగించుకోవడం యేమైనా బావుందా?...చెప్పండి...

జానకి : ముందు ఈ సందేహం తీర్చండి...రాముడు మీరు పంపిన మనిషే కావచ్చు ... కాని మేమంటే మీరు ఎందుకింత ఉత్సాహం చూపుతున్నారు? మీ రెవరు?

వేదాం : (నవ్వుతూ). బట్టి వేదాంతాన్ని! ఇది వ్యక్తిగతమైన ఉత్సాహం కాదు. మీరు హైదరాబాదు రోడ్డుమీద పోతున్నారని, ఆ రోడ్డు మీద పద్దెనిమిదేళ్ళపిల్ల రాత్రిపూట ప్రయాణం చెయ్యడం మంచిది కాదని— నేనీపని చేశాను.

జానకి : (మెల్లగా, కాని గర్వంతో) కాని, నా విషయంలో యీ విశేషమైన ఉత్సాహం, జాగ్రత్త తీసుకోమని మిమ్మల్ని కోరలేదే!

వేదాం : నిజమే! కాని, నాకుమాత్రం చాలా ఉత్సాహం. ఇట్లా యీ రోడ్డుమీద ప్రయాణం చేసేవాళ్ళందరితోనూ యీ ఉత్సాహం పంచుకుంటాను...అది నా సరదా!

మూర్తి : (ఇంతవరకు కోపాన్ని అణుకున్నాడు. ఇక ఉండబట్టలేక, జానకికి 'యిక్కడి నుంచి వెళదాం' అన్నట్లుగా సంజ్ఞచేస్తూ) జానీ! (అంటూ రోడ్డుమీదకువున్న వాకిలి దగ్గరకు వెళతాడు)

వేదాం : ఆ తలుపు తాళం వేసివుంది మూర్తిగారూ!

మూర్తి : (వేదాంతం దగ్గరకు గబగబా వచ్చి) ఐతే ఓ క్షణంలో అది తీయించండి.

[ఈమాట లంటూవుండగా బట్లర్ వస్తాడు]

వేదాం : లోకనాథం! మూర్తిగారు నాకు దగ్గరగా వచ్చి ఏదో చెబుతున్నారు, విన్నావా?

[మూర్తి నీరసపడి, కుర్చీలో కూలబడతాడు]

వేదాం : డ్రింక్స్ తెచ్చావా ఏమిటి?

జానకి : నాకక్కర్లేదు.

మూర్తి : నాకూ అక్కర్లేదు.

వేదాం : సరే! నాకూ అక్కరలేదు.

[బట్లర్ పోతాడు]

వేదాం : లోకనాథం! ఈ సాయంకాలం హాస్పటల్కు వెళ్ళొచ్చావా?

బట్లర్ : చిత్తంసార్! ఆ అయ్యగారు నిండా ఆరోగ్యంగా వున్నారు .... యీరోజు కొంచెం రొట్టె, పాలూ తీసుకుంటారని నర్సు చెప్పింది.

వేదాం : సరే! (బట్లర్ వెళతాడు) అతను ఓ కుర్రాడు ఇంకా చదువుపాంతం పూర్తయిందో లేదో! అతను ఓ అమ్మాయితో. పారిపోతున్నాడు. అరె! ఆవిడ పేరు మరచిపోయానే!...నాకు చాలా మతిమరుపండీ! ... అతను ఆవిణ్ణి 'పుస్సీ' అనో, 'టైగర్' అనో పిలిచేవాడని జ్ఞాపకం...(మూర్తి కోపంగా ఆయన వంక చూస్తాడు...అదేమీ పట్టించుకోకుండా, ఏదో చెప్పబోయి, జేబులో కాగితం తీస్తాడు) అరె! ఏమిటది బట్లర్... ప్రత్యేకం...ఓ! (జానకివైపు తిరిగి) ఇది నా పిచ్చి అనండి, ఉత్సాహం అనండి—ఏదైనా—ఈహాల్లో ఎక్కడ చూసినా, టేబుల్ మీద, షెల్ఫ్ మీద, కుర్చీల్లో, అన్నిచోట్లా గంటలున్నయ్. ఇటువంటి పాతకాలాలు మా పనిమనుషులందరూ నా పిలుపందే దూరంలోనే ఉంటారు.

జానకి : అంటే, మేం కొంచెం జాగ్రత్తగా వుండాలన్న హెచ్చరికన్నమాట!

వేదాం : నిజమే! ఆ విషయం మీకు చెప్పడమే మంచిదనుకున్నాను ... మూర్తిగారు చాలా కోపంతో కూడా వున్నారు. మా తోటమాలి వాడి యిద్దరితమ్ముళ్లూ, బట్లర్—అందరూ మంచి వస్తాదులు. (మూర్తివైపు తిరిగి) ఈ సంగతి తెలిసివుంటే ఎందుకైనా మంచిది.

జానకి : (లేచి) చూడండి వేదాంతంగారూ! నేను తమాషాగా చెప్పడంలేదు. నా విషయం నాకు బాగా తెలుసు...మిమ్మల్ని పెద్దమనుష్యులుగా అనుకున్నాను. ఆ తలుపు తీయించండి.

వేదాం : అది అసంభవం అనుకుంటాను, జానకీదేవీ!

[జానకి మెడలు కదిలించుకొని కూర్చుంటుంది]

మూర్తి : అంటే, మేం ఈయింట్లో జబర్దస్తీగా ఖైదు చేయబడ్డామన్నమాట!

వేదాం : ఆ విషయాన్ని గురించి అంత రాద్ధాంతం ఎందుకు మూర్తిగారూ! ఒక స్నేహితుడి ఆహ్వానంమీద, హైదరాబాదు వెళ్లటం కొన్నాళ్లు వాయిదా వేశామని ఎందుకనుకోకూడదు?

మూర్తి : నేను జబర్దస్తీ అనే అంటాను.

వేదాం : అనండి. దానికేం? స్వతంత్ర భారతదేశంలో వాక్స్వాతంత్ర్యం సంపూర్ణంగా ఉంది. మీరన్నమాట నేనెందుకు కాదనాలి? నేనూ జబర్దస్తీ అనే అంటాను.

మూర్తి : అంటే మేం ఇక్కడ బందీ చెయ్యబడ్డామన్నమాట!

వేదాం : 'ఈయింటి ఆవరణలోపల' అనండి...యీ ఆవరణ లోపల మీ యిష్టంవచ్చినట్లు వుండవచ్చు.

మూర్తి : ఒకవేళ రేపుపొద్దున్నే మా...మా ఆ...వీధిలోకి వెళ్ళాలని బయలుదేరితే, మీజవానులు ఆవిడమీద బలవంతాన చెయ్యివేసి ఆపుతారన్నమాట!

వేదాం : మూర్తిగారూ! మీ...మీ ఆవిడ అంత పొద్దునే వీధిలోకి వెళ్ళాలని ఎందుకనుకుంటారు, చెప్పండి? ఇంత చలికాలం ఉదయాన్నే వీధిలో యేం పని ఉంటుంది, చెప్పండి?

మూర్తి . ఒకవేళ ఆవిడ దగ్గర్లోవున్న పోలీసుస్టేషనుకు వెళ్ళాలనుకోండి—

వేదాం : (జానకితో) ఏం? వెళతారా?

జానకి : (చిరునవ్వుతో) వెళ్లొచ్చా?

వేదాం : ఓ! మూర్తిగారి బుజాలు ఎక్కి నిలబడితే, మీరా గోడ తేలిగ్గా దాటవచ్చు. (మూర్తికి కోపం వచ్చిందని తెలుసుకొని) జవాన్లెవరో గేటు తాళంచెవులు కూడా పారవేశారని లోకనాథం చెప్పాడు...జాగ్రత్త లేని వెధవలు—

మూర్తి : (లేవబోతాడు)

వేదాం : మీరు కొంచెంసేపు ప్రశాంతంగా కూర్చోండి.

మూర్తి : కూర్చోడానికి కూడా మీ అధికారం ఏమిటి? నేను మళ్ళీ చెబుతున్నాను. ఇది అమానుషం—

జానకి : నిజమే! కాని ఆ మాటే ఎప్పుడూ చెబుతూ కూర్చోలేంకదా! ఎట్లాగో మనం యిక్కడికి వచ్చాం. వెళ్ళగలిగేవరకూ యిక్కడే

వుండాలి. కాని నాకింకా ఆశ్చర్యంగా వుంది: వేదాంతంగారు మనమంటే ఎందుకింత ఆపేక్ష చూపిస్తున్నారా అని!

మూర్తి : ఎట్లాగయితేనేం? నన్ను ఈసారికి ఆపగలిగారు. కాని ఎప్పుడూ యిలానే ఆపగలరనుకోకండి నాకు జరిగిన ఈ అవమానానికి ఇంతకు ఇంతా నేను ఏదోవిధంగా తీర్చుకోగలను.

వేదాం : (నిర్లక్ష్యంగా) దానికేముందీ? తప్పకుండా! మీరు నాపేర వరంగల్‌కు రాసే ప్రతి వుత్తరం నాకు తప్పకుండా అందుతుంది. మీరు చేసుకోనే ప్రయత్నాలు మీరు నిరభ్యంతరంగా చేసుకోవచ్చు.

మూర్తి : నాకు...ఆ...నా భార్యకూ, నాకూ జరిగిన యీ అవమానం—

వేదాం : (త్వరగా) కాదు, కాదు...మీ భార్య కాదు.

మూర్తి : (కోపమూ వచ్చింది, నిశ్చేష్టుడూ అయినాడు) ఏమిటీ!

వేదాం : అవును. నేను చెప్పింది పొరపాటు కాదు. (జానకితో) మీరూ, ఆయనా కలిసి పారిపోతున్నారు. అవునా?

మూర్తి : (ముందుకు వచ్చి) చూడండి—

జానకి : (వారిస్తూ) ఇంకా రాద్ధాంతం ఎందుకు రాం? మనం చేస్తున్న పనికి మనం సిగ్గుపడటం లేదు, కదా!...నిజమే వేదాంతంగారూ! మేం యిద్దరం పారిపోతున్నాం.

వేదాం : నిజమే! ఎందుకు పారిపోకూడదు? ఈ పనికి మీరు సిగ్గుపడ్డం లేదుకదూ మూర్తిగారూ?

మూర్తి : ఇట్లా నా స్వంతవిషయాల్లో జోక్యం కలిగించుకోవటం—

వేదాం : మీరు చెప్పిందంతా నిజమే! కాని అదంతా యిదివరకే చెప్పారుకదా! నేను జోక్యం కలిగించుకున్నాను—అదీ అర్థం లేనిదీ, అమానుషమైనదీ—నిజమే! కాని నేనిలా జోక్యం కలిగించుకోవటం మీరిద్దరూ సుఖంగా వుండాలనే!

మూర్తి : నా సుఖం నేను చూసుకోగలను.

వేదాం : (జానకిని చూపుతూ) మరి ఈమెది?

మూర్తి : నామీద ఆమెకు నమ్మకముంది.

జానకి : నేనేమీ చిన్నపిల్లను కాదు...ఈ అపవాదు, నేను పోగొట్టుకొనే మంచి పేరు, ఆ అమ్మాయి స్థితి—నే నివన్నీ ఆలోచించలేదనుకున్నారా?

వేదాం : మీ రాలోచించని విషయం ఒకటి వుంది జానకీదేవి!

జానకి : మీరు పూర్వకాలం మనుషులు. నాకు నీతినిగురించి చెప్పబోతున్నారు.

వేదాం : (ఆశ్చర్యంతో) లేదే!

జానకి : (వినిపించుకోకుండా) ఈ ఇంట్లో ఒంటరిగా, ప్రపంచాన్నించి మిమ్మల్ని వేరుచేసే నాలుగు గోడలమధ్య వుంటున్నారు మీరు ...పెళ్ళిచేసుకున్నవాళ్ళు జీవితాంతం సుఖపడతారని పాతపురాణాలు చెప్పేమాటలు నమ్ముతున్నారు మీరు.

వేదాం : నా వుద్దేశ్యం అదికాదు.

జానకి : లేకపోతే, సుఖంగా వున్న దంపతులను విడదీసే నీచురాలినంటారు నేను.

మూర్తి : సుఖం! అది ఒకమురికికుంట...నేను జీవితంలో నిజంగా హాయిగా వున్నది యిప్పుడే!

వేదాం : జీవితంలో నిజంగా హాయిగా వున్నది యిప్పుడేనా?...కమలను పెళ్ళిచేసుకోబోయే నాడుకూడా యీ మాటే చెప్పారేమో?

మూర్తి : (నీరసించిపోతాడు) ఆఁ!

వేదాం : కూర్చోండి.

[ఒకసారి వేదాంతం వంక తీక్షణంగా చూచి, కుర్చీలో కూలబడతాడు మూర్తి]

వేదాం : మిమ్మల్ని రెండు ప్రశ్నలడుగవచ్చా?

జానకి : ఏమిటి?

వేదాం : ఆయన కమలకు విడాకు లిస్తారా?

మూర్తి : నాకా ప్రసక్తే అక్కర్లేదు.

వేదాం : మీకా ప్రసక్తే అక్కరలేకుండా జానకీదేవిని వివాహం చేసుకుంటారా?

మూర్తి : మరో అవమానం!...ఇహ—

వేదాం : క్షమించండి. నాకు కావలసింది సమాధానం.

జానకి : ఆయన నన్ను పెళ్ళి చేసుకుంటారు.

వేదాం : అప్పుడు, పాతపురాణాలు చెప్పినట్లుగా పెళ్లి చేసుకొన్న వాళ్లు జీవితాంతం సుఖంగా వుంటారా? (జానకి మాట్లాడదు.)

మూర్తి : జానకి సుఖంకోసం నా సర్వస్వం—

వేదాం : కావచ్చు! అంతమాత్రాన—(జానకితో) నేను పాతకాలం మనిషిని. నాకు ప్రపంచం అంటే యేమిటో తెలియదు. మీరు ఈ కాలంవాళ్లు...మీకు శాస్త్రాలన్నీ పుక్కిటి పురాణాలు...కాని ఈ పెళ్లితరువాత జీవితాంతం సుఖంగా వుంటారా?

మూర్తి : మీ రంటున్న దేమిటో నా కర్థం కావటం లేదు.

వేదాం : జానకీదేవికి తెలిసింది.

జానకి : (మెల్లగా) ఆ కష్టాలు నేను పడతాను, వేదాంతంగారూ!

వేదాం : కాని చాలా కష్టాలు పడాలి...నామాట నమ్మండి. నేను ప్రపంచానికి మీరనుకున్నంత దూరంలో లేను. అలాగే వుండి వుంటే, మీ సంగతి తెలుసుకో గలిగేవాడి నా?... నేను ప్రపంచాన్ని ఎరుగుదును... ఈ పెళ్ళిళ్ళలో వున్న కష్టాలు ఎరుగుదును. అసలు వివాహం ఒక వ్యాపారం లాంటిది. (సూటిగా) కాని మీరు చేస్తున్న దేమిటి? జీవితంలో ఆఖరకే ఒకసారి ఈ వ్యాపారంలో చిత్తుగా ఓడిపోయిన మనిషిని పెళ్ళి చేసుకుంటున్నారు.......సుఖాన్ని కొనుక్కుందా మనుకుంటున్నారు......(మూర్తితో) క్షమించండి...(మళ్ళీ జానకివైపు తిరిగి) మీరు పెళ్ళి చేసుకోవడానికి ఆయనలో ఘనత ఏమిటి? వివాహ జీవితంలో కొంత అనుభవం సంపాదించా రన్నదేగా? ...అదికూడా సుఖవంత మయినది కాదని ఆయనే చెప్పారు.

మూర్తి : (వ్యంగ్యంగా) బాగా చెప్పారు.

వేదాం : అది నిజం కాదా?

మూర్తి : కావచ్చు...నిజం చెబుతున్నాను—సరే! కమలకు వ్యతిరేకంగా నేనేమీ చెప్పదలుచుకోలేదు.

వేదాం : చెప్పండి, చెప్పండి.. మనం జీవితాంతం పెద్దమనుష్యులంగా చెలామణీ అవుదామనుకున్నా, మనం బ్రతికేదే కొద్దిరోజులు!

మూర్తి : సరే! నేను చెబుతున్నాను. భగవంతుడు కూడా మా జీవితాన్ని సుఖవంతం చెయ్యలేదు. ఆ...భగవంతుడు కూడా!

వేదాం : కాని మీరు ఆవిణ్ని పెళ్ళి చేసుకున్నారు కదా!

మూర్తి : నిజమే! ఆ...నిజమే - నిజమే! - తరువాత?

వేదాం : (నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చుకుంటూ) నాకు ధనం వుంది. డబ్బున్న మనుషులు మంచివాళ్లు కావడం చాలా అరుదు. కాని నా డబ్బు నాకే కాక, నాతోటి వాళ్ళకుకూడా వుపయోగపడి, వాళ్ళ సుఖానికి వుపయోగపడితే నా కానందం! అందువల్ల సాధ్యమయినంతవరకు సంఘంలో సుఖంలేని వివాహాలను ఆపుచేద్దామని నా ప్రయత్నం. సరదాకోసం చేస్తున్నా. డబ్బు మనిషికిచ్చే విలువను, శక్తిని చూస్తే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది.

మూర్తి : అందులో ఆశ్చర్యం ఏముంది?

వేదాం : చాలా వుంది. ఆ సంగతైనా అందరూ గ్రహించారా? గుర్తించి వుంటే ప్రతివాళ్లూ ఒకేవిధంగా డబ్బును తగలెయ్యరు...సరే! ఈ డబ్బు యిచ్చిన శక్తితో యిక్కడకు వచ్చిన అనేక జంటలకు—బాగా ప్రేమించుకుంటున్నాం అనుకునే వాళ్లకు—అనేక విషమ పరిస్థితులను కలిగించి ప్రేమించుకో మన్నాను. ఆ పరీక్షలకు నిలబడితే నే ప్రేమ, పెళ్ళి...అటువంటి వాళ్లు చాలామంది ఎవరి దారిన వాళ్లు పోయేవాళ్లు...కొందరు పెళ్ళి చేసుకొని చాలా హాయిగా వున్నారు.... ఆలోచించకుండా పెళ్ళిళ్ళకు దిగడం నా కిష్టం లేదు. అందువల్ల, మీవంటివారు ఈ రోడ్డుమీదుగా పోతూవుంటే, వాళ్లను ఆపి, "పాత పాతపురాణాలు చెప్పినట్లు, మీరు జీవితాంతం సుఖంగా వుంటారా?" అని ప్రశ్నిస్తాను.

మూర్తి : మీ వుద్దేశ్యాలు గొప్పవే...కాని మీరిలా చెప్పకుండా, చెయ్యకుండా శోకం కలి

వుండాలి. కాని నాకింకా ఆశ్చర్యంగా వుంది: వేదాంతం గారు మనమంటే ఎందు కింత ఆపేక్ష చూపిస్తున్నారా అని!

మూర్తి : ఎట్లాగయితే నేం? నన్ను ఈ పారికి ఆప గలిగారు. కాని ఎప్పుడూ యిలానే ఆపగలరను కోకండి నాకు జరిగిన ఈ అవమానానికి ఇంతకు ఇంతా నేను ఏదో విధంగా తీర్చుకో గలను.

వేదాం : (నిర్లక్ష్యంగా) దానికేమండీ? తప్పకుండా! మీరు నా పేర వరంగల్‌కు రాసే ప్రతి వుత్తరం నాకు తప్పకుండా అందుతుంది. మీరు చేసుకోనే ప్రయత్నాలు మీరు నిర భ్యంతరంగా చేసుకోవచ్చు.

మూర్తి : నాకు...ఆ...నా భార్యకూ, నాకూ జరిగిన యీ అవమానం—

వేదాం : (త్వరగా) కాదు, కాదు...మీ భార్య కాదు.

మూర్తి : (కోపమూ వచ్చింది, నిశ్చేష్టుడూ అయినాడు) ఏమిటి!

వేదాం : అవును. నేను చెప్పింది పొరపాటు కాదు. (జానకితో) మీరూ, ఆయనా కలిసి పారి పోతున్నారు. అవునా?

మూర్తి : (ముందుకు వచ్చి) చూడండి—

జానకి : (వారిస్తూ) ఇంకా రాద్ధాంతం ఎందుకు రాం? మనం చేస్తున్న పనికి మనం సిగ్గుపడటం లేదు, కదా!...నిజమే వేదాంతం గారూ! మేం యిద్దరం పారిపోతున్నాం.

వేదాం : నిజమే! ఎందుకు పారిపోకూడదు? ఈ పనికి మీరు సిగ్గుపడ్డం లేదుకదు మూర్తిగారూ?

మూర్తి : ఇట్లా నా స్వంతవిషయాల్లో జోక్యం కలిగించుకోవటం—

వేదాం : మీరు చెప్పిందంతా నిజమే! కాని అదంతా యిదివరకే చెప్పారుకదా! నేను జోక్యం కలిగించుకున్నాను— అదీ అర్థం లేనిదీ, అమానుషమైనదీ—నిజమే! కాని నేనిలా జోక్యం కలిగించుకోవటం మీరిద్దరూ సుఖంగా వుండాలనే!

మూర్తి : నా సుఖం నేను చూసుకోగలను.

వేదాం : (జానకిని చూపుతూ) మరి ఈమెది?

మూర్తి : నామీద ఆమెకు నమ్మకముంది.

జానకి : నేనేమీ చిన్నపిల్లను కాదు...ఈ అప వాదు, నేను పోగొట్టుకోనే మంచిపేరు, ఆ అమ్మాయి తిప్పి— నేనివన్నీ ఆలోచించ లేదనుకున్నారా?

వేదాం : మీ రాలోచించని విషయం ఒకటి వుంది జానకీదేవి!

జానకి : మీరు పూర్వకాలం మనుషులు. నాకు నీతినిగురించి చెప్పబోతున్నారు.

వేదాం : (ఆశ్చర్యంతో) లేదే!

జానకి : (వినిపించుకోకుండా) ఈ ఇంట్లో ఒంట రిగా, ప్రపంచాన్నించి మిమ్మల్ని వేరుచేసే నాలుగు గోడలమధ్య వుంటున్నారు మీరు ...పెళ్ళిచేసుకున్న వాళ్ళు జీవితాంతం సుఖ పడతారని పాతపురాణాలు చెప్పేమాటలు నమ్ముతున్నారు మీరు.

వేదాం : నా వుద్దేశ్యం అదికాదు.

జానకి : లేకపోతే, సుఖంగా వున్న దంపతులను విడ దీసి నీచురాలినంటారు నేను.

మూర్తి : సుఖం! అది ఒక మురికికుంట... నేను జీవితంలో నిజంగా హాయిగా వున్నది యిప్పుడే!

వేదాం : జీవితంలో నిజంగా హాయిగా వున్నది యిప్పుడేనా?...కమలను పెళ్ళిచేసుకో బోయే నాడుకూడా యీ మాటే చెప్పారేమో?

మూర్తి : (నీరసించిపోతాడు) ఆఁ!

వేదాం : కూర్చోండి.

[ఒకసారి వేదాంతం వంక తీక్షణంగా చూచి, కుర్చీలో కూలబడతాడు మూర్తి]

వేదాం : మిమ్మల్ని రెండు ప్రశ్నలడుగవచ్చా?

జానకి : ఏమిటి?

వేదాం : ఆయన కమలకు విడాకు లిస్తారా?

మూర్తి : మాకా ప్రసక్తే అక్కర్లేదు.

వేదాం : మీకా ప్రసక్తే అక్కరలేకుండా జానకీ దేవిని వివాహం చేసుకుంటారా?

మూర్తి : మరో అవమానం!...ఇక—

వేదాం : క్షమించండి. నాకు కావలసింది సమాధానం.

గించుకోవడం ఏమీ బాగాలేదు. మీకు డబ్బు యిచ్చిన శక్తినీ అధికారాన్నీ దుర్వినియోగం చేస్తున్నారన్నమాట!

వేదాం : అధికారమా! దీన్లో అధికారం యేమీ లేదు. ఇక డబ్బుకున్న శక్తిఅంటారా! ఇప్పుడు మీ కొక పదిలక్షల రూపాయ లిచ్చి ఈ రాత్రికి రాత్రి మీ ఆవిడదగ్గరకు తిరిగి వెళ్లమంటే, (జానకిని చూపుతూ) ఈవిడకు యిహ జీవితంలో కనిపించకుండా వుండ గలరు.

మూర్తి : ఈ అసహ్యమైన విషయాలే చెబుతారా, ఈ రాత్రి అంతా ?

వేదాం : అసహ్యమా? (నవ్వి) ఒక్కొక్కప్పుడు నిజం, అసహ్యంగానే వుంటుంది మరి! ఈ అసహ్యమయిన విషయాన్ని గురించే ఈ రాత్రంతా ఆలోచించండి.. పదిలక్షలు! [ఒకక్షణం ఈ ఎరలో పడ్డట్లుగా కనిపిస్తాడు మూర్తి.]

జానకి : (తిరస్కారంగా) నేను ప్రేమించిన అతను, నా ఎదుటనే మరొకరి దయాభిక్షను యాచించేటట్లు చేయటంకూడా మీ ఆదరణలో ఒకభాగం కాబోలు!

వేదాం : (నవ్వుతూ) అబ్బే! నా ఆదరణ అటువంటిదే అయితే, యిక నాకు తెలిసినంతలో పెళ్లిళ్లే వుండేవి కావు. సరే! నే నిప్పుడు చెప్పిన మాటల్ని ఉపసంహరించుకుంటున్నాను... కాని మీరు నన్ను అపార్థం చేసుకున్నారు. మిమ్మల్ని నేను జబర్దస్తీగా విడదీయ దల్చుకోలేదు. అందుకు నాకు అధికారంకూడా లేదు.

మూర్తి : ఇంతలో ఎంత వినయం !

వేదాం : (మూర్తివైపుకు తిరిగి) థాంక్స్.

జానకి : (నవ్వుతూ) రాం! నువ్వు అసూయపడడానికి మరోమనిషి వున్నారు. జాగ్రత్త... (వేదాంతంతో) ఏమంటారు ?

వేదాం : వెరీగుడ్...యు ఆర్ స్పోర్టివ్......(గంభీరంగా) నేను చెప్పాను కదా, మీరు హైదరాబాదు వెళ్ళడానికి నాకేమీ అభ్యంతరంలేదు. కాని కొన్నాళ్ళిక్కడే వుండి మీ జీవితం ఎలా సాగుతుందో చూసుకోకూడదా ?

మూర్తి : మా సంగతి మాకు తెలుసు.

వేదాం : కావచ్చు...మీ రిద్దరూ హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించుకొని వుంటే—అటువంటి అమరమైన ప్రేమకు దేవతలు పూలవాన కురిపిస్తారు. అప్పుడు నాకంటే ఎక్కువ సంతోషించేవాళ్లుండరు. 'మీ రిద్దరూ కలిసి హాయిగా జీవించడానికి వీలులేదు. మూర్తిగారు కమలదగ్గరకే వెళ్ళిపోవాల'ని నేను చెప్పడంలేదు. సుఖంలేని వివాహ జీవితాన్ని అనుభవించినవాణ్ణి నేను. అది తెలిసివుండే—నా దగ్గర డబ్బూ, అధికారమూ వుండికూడా...సుఖంలేని పెళ్లిళ్లు జరగడం నాకు బాధగా వుంటుంది. (కొంచెం దగ్గరగా వచ్చి) కాని జానకీదేవి! భర్తగా అప్పుడే ఒకసారి అసమర్థుణ్ణనిపించుకున్న వారిని పెళ్ళిచేసుకోబోయేముందు ఎంతో దూరం ఆలోచించాలి.

జానకి : అబ్బే! అట్లా అనడం బాగా లేదండి!

వేదాం : బాగాలేదు, నిజమే! కాని నిజం అదేకదా! ఏమంటారు మూర్తిగారూ?

మూర్తి : నేను యిదివరకే చెప్పాను, కమలకు వ్యతిరేకంగా నే నేమీ చెప్పదలచుకోలేదని.

వేదాం : ఆ సంగతి యిందాకటినుంచీ చెబుతూనే వున్నారుకదా! కాని జరిగిన విషయాల్లో అంతా కమలదే తప్పని నచ్చచెప్పడానికి మాత్రం ప్రయత్నించకండి.

మూర్తి : (అనుమానంతో) అయితే—

వేదాం : సంవత్సరం తరువాత తప్పంతా జానకీదేవిదే అనవచ్చు.

మూర్తి : 'సంవత్సరం తరువాత' అనడంలో మీ వుద్దేశ్యం?

వేదాం : క్షమించండి......నా వుద్దేశ్యం 'తరువాతి సంవత్సరం' అని.

[మూర్తి మొహం ముడుచుకుంటాడు]

జానకి : (ఆవలిస్తూ) నేనిక పడుకోవాలి. మమ్మల్నిలా ఎంతకాలం వుంచుతారు?

వేదాం : ఒక వారం రోజు లుండగలరా? హాయిగా, కలిసి జీవితాన్ని గడపడానికి మీ కింకా చాలా రోజులున్నయ్ ముందు.

జానకి : మా నాన్నగారికి నే నొక వుత్తరం రాసి వచ్చాను. (విజయగర్వంతో) అది మీ ఎత్తులకు ఆటకట్టు కాదుకదా?

వేదాం : ఎంతమాత్రం కాదు. ఆ వుత్తరం మీ నాన్నగారి కందడంలో కొంచెం పొరపాటు జరిగింది. మీరు మీ స్నేహితురాలితో కొన్నాళ్లు గడపడానికి వాల్తేరు వెళ్ళారని మీ నాన్నగా రనుకుంటున్నారు... డబ్బుకున్న శక్తి! (మూర్తితో) ఏమంటారు? (మూర్తి ఏమనగలడు?)

జానకి : మీరు అనుసరించే విధానాలకు నేను మిమ్మల్ని హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాను. సరే! నేను పడుకుంటాను.

వేదాం : లోకనాథం! అమ్మగారు పడుకుంటారట!

బట్లర్ : చిత్తం సార్...రండమ్మా (ఇద్దరూ వెళ్తారు)

మూర్తి : (వ్యంగ్యంగా) మీ గొప్పతనానికి నేనూ మిమ్మల్ని అభినందిస్తున్నాను.

వేదాం : ఎప్పటికైనా నిజం ఒప్పుకోక తప్పదుగదా మూర్తిగారూ?...మీరుకూడా మీవాళ్లకు ఉత్తరం రాశారా?

మూర్తి : మీకు తెలిసేఉండాలే! మీ గూఢచారులు ఎక్కడ పడితే అక్కడే ఉన్నారుగా! రాముడు జానకీవాళ్ళ పనిమనిషి—యింకా ఎందరో?

వేదాం : డబ్బు, మూర్తిగారూ, డబ్బు! మీకు పది లక్షలు అసహ్యం కలిగించడం విచారించవలసిన విషయం. ఆ డబ్బులో వున్న శక్తిని వర్ణించడానికి భగవంతుడికికూడా అందం యివ్వవచ్చు...సరే! ఒక వారం ఇక్కడ వుండడం మీకు కష్టం కాదనుకుంటాను...ఆఁ! చాలా కష్టపడ్డారు; కాఫీకాని, పాలుకాని కావాలా?

మూర్తి : నేను వెళ్ళేవరకూ మీయింట్లో పచ్చి మంచినీళ్ళుకూడా తాగను.

[బట్లర్ రెండు కప్పులతో డ్రింక్ తెస్తాడు]

వేదాం : ఇంకేం! తీసుకోండి.

మూర్తి : మీయింట్లో ప్రతీవస్తువుమాదిరిగా నే, యిదీ మీ దౌర్జన్యంవల్ల నే తీసుకుంటాను.

వేదాం : సరే! మీబాధ నాకర్థమయింది.

మూర్తి : మీ ప్రవర్తన నీతికి విరుద్ధం—

వేదాం : (నవ్వుతూ) ఆ సోఫాలో కూర్చుని ఉపన్యాసాలివ్వకండి—

మూర్తి : ఇది రాక్షసం అని బల్లగుద్ది చెబుతాను. (అని బల్ల గుద్దబోతాడు)

వేదాం : (వారిస్తూ) ఆ...ఆ...దెబ్బ తగులుతుంది.

(మూర్తి వేదాంతంవంక తీక్ష్ణంగా ఒకసారి చూచి డ్రింక్ గటగట తాగేస్తాడు)

వేదాం : సిగరెట్ కావాలా?

మూర్తి : నేను వెంటనే నిద్రపోతాను.

వేదాం : అన్నట్టు, పారిపోతున్న మరో జంట ఇక్కడేవుంది. వాళ్లు బహుశః యివాళో, రేపో వెడతారు. వాళ్లను చూస్తారా?

మూర్తి : మీరు యింతకుముందు చేసిన పాపాలను గురించి వినడానికి నాకు యిష్టమూ లేదు, ఓపికా లేదు.

వేదాం : సరే! రేపు వుదయం పెందలాడే కాఫీకి ఈ రూములోకి రండి.

మూర్తి : అదీ మీ దౌర్జన్యంవల్ల నే—

వేదాం : ఎలాగైతే నేం, రావడం కావలసింది...గుడ్ నైట్! (బట్లర్ వస్తాడు) లోకనాథం! అయ్యగారు పడుకుంటారట!

బట్లర్ : రండిసార్! [మూర్తి వేదాంతంవంక చూచి భయంగా బట్లర్‌తో వెళ్లిపోతాడు. వేదాంతంగారు ఆ వంకకేచూసి, నవ్వి, యేదో ఆలోచిస్తూవుంటాడు.] తెర.

స శే షం

కన్నడాంధ్రములు

శ్రీ గొట్టిముక్కల కృష్ణమూర్తి

సాహిత్య సముద్రము అపారమూ అనంతమైనది. బ్రహ్మసృష్టిలోని రసార్ణవములకన్న కవి బ్రహ్మ సృష్టిలోని రసార్ణవములు అనంతములూ అపారములూ. బ్రహ్మసృష్టిలోని అర్ణవములు యుగముల మార్పులచే స్థలాంతర నామాంతరములు పొందినవి. కాని కవిబ్రహ్మ సృష్టిలోని రసార్ణవములు చిరంజీవములు, అమృతములు, నిత్యనూతనములు. బ్రహ్మసృష్టిలోని అర్ణవములకు కొలంబసులు జనించి అంతు కనుగొన్నారు. కాని కవిరసార్ణవముల కడ, కడలేనిదని అందరూ అంగీకరించి అసాధ్యమని ఊరకున్నారు.

బ్రహ్మసృష్టిలోని మానవులు రెండు విధములు. ధనార్థులూ, విద్యార్థులూ అని. ధనార్థుల చెంత విద్య, విద్యార్థుల చెంత ధనమూ ఉండడం చాలవరకు అరుదు. ఇతని కన్న సనాతనుడైన కవిబ్రహ్మ యీ యిరువురికీ సాహిత్య సామ్రాజ్యంలో సామరస్యమును సాధించినాడు. 'విత్', అను ధాతు వాధారంగా జ్ఞానం, విత్తం అని సాధించినాడు. కవిబ్రహ్మ సహాయంతోడనే విధాత తన పని సాగించగలిగినాడని 'ధాతా యథా పూర్వ మకల్పయత్', అంటే ఋగాధారములు కనపడు చున్నవి. కావున లక్ష్యం పుట్టనిది లక్షణము పుట్టుట అసంభవము.

బ్రహ్మసృష్టికి అంతమున్నది కాని కవిసృష్టి చిరంజీవము. వాల్మీకి యీనాడు మనకు లేడు కాని అతని రామాయణ మున్నదీనాటికీ. వేదవ్యాసుడు మనకు యీనాడు కానరాడు. కాని అతని భారత సంహిత నేటికీ నిలచినది. కాళిదాసకవి కాలగర్భంలో కలసినాడు. కాని అతని శకుంతల కళకళలాడుతూ నూతన యౌవనంతో మనకళ్ళముందు కనిపించు చున్నది. షేక్స్పియర్ కీర్తిశేషుడైనాడు కాని అతని రోమ్యో జూలియటులు మనముందీనాటికీ విహరించు చున్నారు. బ్రహ్మసృష్టిలోని రామకృష్ణావతార పురుషులను యీనాడు చూడలేము కాని కవిబ్రహ్మ సృష్టించిన రామకృష్ణులు, వారి విలాసక్రీడలు మనకు నేటికీ కావ్యదర్పణములలో కనబడుచున్నవి కదా?

సాహిత్య జగత్తు ఉత్తమాశయోపేతమైనది. సాహిత్యం అనగా (సహితయోః భావః సాహిత్యం, లేక సహితం రససంయుక్తం తదేవ సాహిత్యం) రసమునకు హితమైనది లేక రససంయుక్తమైనది సాహిత్యము లేదా (హితేన నిరతిశయ ప్రేమాస్పదేన రసేన సహితం తదేవ సాహిత్యం) అంటే నిరతిశయ ప్రేమాస్పదమైన రసముతో కూడినది సాహిత్యం అని అభిప్రాయ మగుచున్నది. ఈ సాహితీజగత్తుకు ఆధార భూతమైన రసమునే బ్రహ్మ ఆకృతిగా దాల్చినట్లు 'రసోవైసః' అను ఋక్కులు చాటుచున్నవి. రసమే పరబ్రహ్మ. "మమాత్మా సర్వభూతాత్మా", కాబట్టి సర్వభూతాత్మకమే పరబ్రహ్మ స్వరూపము. యీ ప్రపంచము సర్వభూతమయమైనది. కావున రసమయ మైన లేక బ్రహ్మమయమైన ప్రపంచ హితమూ ప్రపంచ సహితమూ అయినదే సాహిత్యం. బ్రహ్మ సృష్టిలోని రొడుదుడుకులు సవరించుతూ నీతిపథగాములూ, బ్రహ్మానందలబ్ధులుగా ప్రాణికోటిని నడిపించు నది సాహిత్యజగత్తు. దానికి స్రష్ట కవి. అందువలన కావ్యసృష్టియొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము విశ్వశ్రేయము.

కాలమునకు అనుగుణ్యంగా, సంఘమునకు హితంగా వుంటూ సందేశాత్మకమూ, సంశ్రేయాత్మకమూ అయిన రచనలను కవి సృష్టిస్తాడు. కాబట్టి కవి సృష్టిలో భాషావైషమ్యములకు తావులేదు. సమకాలికములూ, తత్ప్రాచీనములూ అయిన సోదర భాషల లోని వైశేషిక రామణీయకపదములను కవి అప్యాయంగా స్వీకరిస్తాడే కాని తృణీకరించడు.

ఏ ఖండమున వున్నా, ఏ దేశమున వున్నా, ఏ భాషారాష్ట్రమున వసించినా, కళావేత్త లందరిదీ ఒకే శాఖ. కవులు ఏలోకమున వున్నా వారి ఆలోకనము దివ్యాలోకనమే! వారు ఏభాష మాట్లాడినా యే

వృత్తంలో కవితానృత్యం చేయించినా కవు లందరిదీ ఒకేగోత్రం—ఒకేజాతి. అయితే వారి సాహిత్య సంపదార్జనలో కొందరు కవులు కుబేరులు కావచ్చు. మరికొందరు కుచేలురు కావచ్చు, కొంద రనేక కావ్య రాసులు పోయవచ్చు మరికొందరు మితంగా వాడు కొనుచుండవచ్చు, కొందరు శృంగార రసాశ్రేయులు కావచ్చు, కొందరు కరుణా రాధకులు గావచ్చు. కొందరి శిల్పం నిగూఢం కావచ్చు మరి కొందరిది ఆబాల గోపాలగ్రాహ్యమానం కావచ్చు వృత్తినివర్తనలో తారతమ్యము లుండవచ్చు కాని కవు లందరిదీ ఒకే వృత్తి, ఒకేగోత్రం. ఒకే సాహితీప్రపంచం.

కోకిల పంచమస్వరాలాపన చేయుటకు యిదే భాషాప్రాంత మని పక్క నాప్రులు చూడదు వసంతాగమనమే దానికి కావలసినది. కవికోకిలకూడ రసికావతంసాగమనమే కాంక్షించును. శరత్తుకు దేశభేదం లేదు. శారదకూ అభేద ప్రతిపత్తియే. కాబట్టి తమ భాషకు మించినభాష లోకంలో లేదు అనుకోవడం విజ్ఞుల విలక్షణ లక్షణంకాదు. 'స్వస్థాన వేషభాషాభిమతా స్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః లోకే బహవస్సంతే', అనవచ్చు. కావచ్చును. కాని స్వేతరభాషా దూషణ మాత్రం పనికిరాదు. పరిగ్రాహ్యములు ఏ భాషలోనివైనా స్వీకరించుటలో దోషంలేదు. ఉచితానుచిత పరిశీలనమాత్రమే అవసరము.

మన దక్షిణదేశమందలి భాషలలోని మహాకవులు "ఉదారచరితానాం తు వసుధైవకుటుంబకం"అని తోడి భాషలలోని స్వారస్య శబ్దములనూ, పోకడలనూ అనుకరించినారు. గ్రహించినారు. తమ కావ్యములలోకి సమకాలిక సజీవములైన తోడిభాషాముద్రలు ఒకదానిపై యింకొకదానికి మనకు తెలియునుండగ చేయుట సహజము. ప్రాచీన మహాకావ్యముల పారజూచినయెడల యిందుకు నిదర్శనములు కనబడగలవు.

దక్షిణదేశమందలి తమిళ, కన్నడ, తెనుగులు ఒక తల్లి బిడ్డలు. ఈ ముగ్గురూ అక్కాచెల్లెళ్లు. తెలుగు కన్నడములకు సంస్కృతాభిమాన సంపర్కములు రెక్కువగుటచేత యివి తమిళముకంటె మూలమగు దేశికి చాలదూరముగా పోయినట్లు కనబడును. మూలభాషలోని పోలికలు తెలుగున కన్నడముకన్న విశేషంగా మారిపోయినవి. అనగా సంస్కృత మెంత ఆకర్షణీయమూ ప్రభావపుష్టమూ అయినా తమిళశారదను మూలమగు దేశిమండి దూరము చేయజాలక పోయినది. మూలమగు దేశికి అందుకోనరాని దూర మేగినది తెనుగుశారద; కన్నడశారద మధ్యస్థంగా వుండినది. అనగా తమిళశారద పుట్టింటి మమత వదలించుకోనలేక పోయినది. కన్నడశారద పుట్టింటికీ మెట్టినింటికీ అనుకూలంగా మెలగి అందరి ఆదర మార్జించినది. తెనుగుశారద సంస్కృతింతో పెనవైచుకొని వాగర్థములవోలిన పార్వతీపరమేశ్వరత్వను పొందినది. తన సంసారపు అభివృద్ధికే జీవిత మర్పించినది. తన స్వజాతీయపు అలవాట్లను, సిరిసంపదలను సైతం తను మెట్టినింటివారి ఆచారములకై త్యాగం చేసినది. సంస్కృతపు వృత్తి (వృత్తము) చేపట్టినది. తమిళశారదః

"అత్తవారింట సకల భాగ్యంబులున్న
మగనియీడట తనకెంత మక్కువున్న
ఆడపుట్టువు పుట్టింటి కాసపడును."

అని అనిపించి తన పుట్టినింటి దేశికళా వైదగ్ధ్యములకు ఆసపడి నిలచినది కాని తెనుగుశారద మాత్రము —

"ఎట్టి సాధ్వులకును పుట్టిన యిండ్లను
పెద్దకాల మునికి తద్ద తగదు
పసులకడవ యునికి పసులకు నరుక్రువు
పసుల కేమంగడయూ పసులదూవె!"

అన్న భారతిపీఠి నిబద్ధయై పుట్టినిల్లగు దేశికళా వైదగ్ధ్యములనూ సంప్రదాయములనూ వదిలించుకొని వెళ్లి మెట్టిన యిల్లగు సంస్కృతిమున సుబాళింప చేసినది.

అయితే సాహిత్య జగత్తులో లాక్షణికులు పుట్టి సాహిత్యంపై అతిపెత్తనం చేయసాగినారు. వీటో బలమును వుపయోగించ నిలచినారు. ఈ వీరి పెత్తనం పలుకుబడి పొందుట ఆరంభం కాగానే స్వయంవర అయిన కవిత వారి క్రమశిక్షణకు కట్టుబడినది. వీరి నియమాలలో కల్ల దుర్భరమైనది 'చౌర్యం" అనేది అమితంగా శిఖామణి అయినది. ఒక భాషనుకాని, కవిని కాని అనుసరించితే దానిని దొంగతనముక్రింద చేర్చినారు లాక్షణికులు. అతి భక్తుడైన ఒక కవి 'కవినీ దొంగనూ," ఒకే విధంగా జమకట్టి యిద్దరి వృత్తీ ఒకే చౌర్య మని శ్లేషించినాడు. అయితే వెనుకటి మహా

కన్నడాంధ్రములు

నీయుల వుత్తమాదర్శములైన మార్గములను రెవరైనా పురోగమించ దలచినయెడల అది మార్గచౌర్యమా? శ్రీకృష్ణునివలె వేణువూ, వాణివలె వీణా పాడించుటకు యత్నించినయెడల అది అనుకరణాన్యాయమా? కాదు. కళావైదగ్ధ్యమునకు మంచిని దేని నుంచి పరిగ్రహించిన నేమి? ఈనాటి నాగరికుల నాయికా నాయకులుగా ఒక యితివృత్తమును కావ్యమ్ము వలె నన్నయ నాడు జాకెట్టి కంచుకములు లేని నాటి పనాతిన నాయికనుగా సృష్టించవలెనా? పాత్రౌచిత్యము, కాలౌచిత్యములను గమనింపవలదా? సంస్కృతభాష సైతము ఉపయుక్తమైన వానిని యితర భాషలనుండి స్వేచ్ఛగా స్వీకరించినది. మన ఆడువారి పైటశబ్దము పటాకా నుంచి దిగుమతి అయినది కాదా? మ్లేచ్ఛ శబ్దములను సంస్కృతీకరించి సంస్కృతశబ్దానురూపములగు వ్యుత్పత్తులను కల్పించి వాని అర్థము రెట్లు సాధింప యత్నింపబడెనో కుమారిలభట్టు తన తంత్రవార్తికమున ద్రావిడభాషా శబ్దములను వుదాహరణముగా గ్రహించి వివరించినాడు... "ద్రావిడాదిభాషాణాం యేతావత్ వ్యంజనాంత భాషాపదేషు స్వరాంత విభక్తి స్త్రీ ప్రత్యయాది కల్పనాభిః స్వభాషానురూపా నర్థాన్ ప్రతిపాద్యమానాన్ దృశ్యంతే. "చోర్," ఇత్యుక్తే చోరపదవాచ్యం కల్పయంతి. పన్థానం 'అతర్' ఇత్యుక్తే 'అతర' యితి కల్పయిత్వాహుః. సత్యం దుస్తరత్వాత్ అతర; ఏవ పన్థాయితి. తథా 'పాప్' శబ్దం పకారాంతం, సర్పవచనం అకారాంతం కల్పయిత్వా పాప ఏవా పాపితి వదంతి...తద్యథా ద్రావిడాదిభాషా ఈదృశీ స్వచ్ఛంద కల్పనా తదా పారసీక యవన బర్బర రోమకాదిభాషాసు కిం వికల్ప్యం కింప్రతిపత్స్యంతేయితి నవిద్మః" అని కుమారిలభట్టు ప్రశ్నించినాడు.

అందుకే ఆంధ్ర కన్నడ ప్రాచీన మహాకవులు ఉదాత్త విషయములూ, భావములూ యే భాషలో వున్నా స్వీకరించి తమ కావ్య సుందరులను సింగారించుకున్నారు తమ కావ్యములకు అజరామరత్వమును సంపాదించుకున్నారు. నన్నెచోడుడు, పాల్కురికి సోమనాథ, తిక్కన, శ్రీనాథుడు, పంపడు, రన్నడు, మల్లికార్జునుడు మొదలగు కవిశాఖీయులైన పెద్దలు అందరూ దుబద్యములైన భిక్ష్యములను పొరుగింటివని, చేసి, అనక లేదా లేక స్వీకరించి జీర్ణించుకున్నారు. ఈ వుదారతలో దక్షిణదేశ భాషలలో కెల్ల కన్నడాంధ్రములు అతిసరసంగా ప్రవర్తించి ఆదర్శమైనవి.

మన గత చరిత్రను కొంత నిర్మలిన నిదాన దృష్టులతో చూచినయెడల ఆనాటి పరిపాలకులు ప్రజలలో భాషావైవిధ్య మున్నంతమాత్రమున భాషా వైరుధ్యమునకు ప్రోత్సాహమీక, దాని వైదగ్ధ్యము నే పాటించి పాలించినారు. ఆనాటి రాజ్యాంగ నిర్మాతలూ, రాజులూ కత్తులతో కుత్తుకల కోసికొని రక్తస్నానము చేసి పేరుల జండెములు తాల్చినా, కళావేత్తల జోలికి పోలేదు. వారిని పల్లెత్తుమాటా అనక పల్లకీల నూరేగించి గౌరవించినారు. కళాసృష్టి పుష్టిగా వృద్ధిచెందుటకు కోహనకారులైనారు. శాలివాహనులు కన్నడేశులు యేలినారు. "నేను తెనుగు వల్లభుండను," అని చాటుకున్న కృష్ణదేవరాయలు కొండవీడు మొదలు కటకమువరకు పాలించినాడు. అటులనే కన్నడీయులు కూడ ఒకనాడు గౌతమీ గంగ నుంచి కావేరిదాక పరిపాలన చేసినట్లు "కావేరి యింద గోదావరి వరిగ మిర్ప్పా వసుధాతళ తళయ భావిద కర్నాటక జనపదద నావ నోలింకు బణ్ణిసువెను" అని చెప్పుకున్నారు.

ప్రాచీన కన్నడాంధ్ర కవులు దేశీయ వృత్తముల లోనే రచనలు చేసినారు. నన్నయ భట్టారకునికి పూర్వము శాసనములలో సీసము, మధ్యాక్కర, తరువోజ, రగడ, ద్విపద, మొదలైన దేశీయ వృత్తములలో తెనుగు రచనలుండినవి. కన్నడకవులు నన్నయభట్టుకు పూర్వమే సంస్కృత వృత్తములను వాడుకొనిరి. నన్నయ సైతం ఆంధ్ర మహాభారతములో చంపక శార్దూలాది సంస్కృత వృత్తములను వాడినాడు. భారతాంధ్రీకరణమునకు తనకు నారాయణ భట్టు; పాకశాసనికి నారాయణునివలె తోడుపడినాడని వ్రాసికొన్నాడు. నారాయణ భట్టు కన్నడాంధ్ర సంస్కృత పైశాచికాది భాషాకోవిదుడూ గ్రంథకర్తయై "కవిభిత్ర జాంకుశ," అను బిరుదు పొందినాడు. నన్నయ తన భారతంలో :

"పాయక పాకశాసనికి భారత ఘోరరణంబునందు
నారాయణు నట్లు, వాసిగ, ధరామర వంశ
విభూషణుండు నారాయణ భట్టు వాఙ్మయ
ధురంధరుడున్ తనకిష్టుడున్ సహాధ్యాయుడు
నైన వాడభిమతస్థితి తోడయి నిర్వ
హింపగాన్"

అని చెప్పుటచేత నారాయణభట్టు వాఙ్మయ ధురంధరుడూ, నన్నయభట్టుకు యిష్టుడూ, సహాధ్యాయుడు అయినవాడని, అట్టివాడు తోడయి నిర్వహించినాడు ఆంధ్ర భారత రచన అని తేలుచున్నది. అనగా నన్నయకు హితుడైనందున ఒండొరుల అభిమతములు తెలియగలవు. అందుచేత యిష్టులైనవారిలో ఒకరి సూచనలు యింకొకరు మిత్రసమ్మితముగా అంగీకరించుట సహజము. ఇష్టుడైనందున ఒక్కొకచోట సాధికారంగా కూడ సూచించి యుండవచ్చును నారాయణభట్టు అని ధ్వనించుచున్నది. ఇట్టివాని తోడ్పాటుతో జగద్ధితముకొరకే భారత ఆంధ్రీకరణము చేసినాడని :

"సారమతిన్ కవీంద్రులు ప్రసన్నకథాకలితార్థ
యుక్తిలో నారసి మేలునా నితరు లక్షర
రమ్యత నాదరింప నానారుచిరార్థ సూక్తి
నిధి నన్నయభట్టు తెనుంగున మహాభారతసం
హితారచన బంధురుడయ్యె జగద్ధితంబుగన్ "

అని చెప్పుకున్నాడు. జగద్ధిత కార్యాచరణలో స్వాభిమాన మమకారములకు తావుండదు నారాయణ భట్టు వివిధభాషలలోని అభిరుచులను నన్నయ భట్టు రచనలపై ప్రభావితమగుట అసహజముగాదు. ఆంధ్ర కవికోటికి ఈ మాట ఆగ్రహము కలిగింపవచ్చును. కన్నడాంధ్రకవులు ఉభయులూ ఛందస్సాహితీ రీతులకు సంస్కృతమును అనుకరించిరని, వాగనుశాసనుడైన నన్నయ భట్టారకునకు కన్నడానుకరణపు గతి పట్టలేదని వాదింపవచ్చును. అది వారి అభిమానము మాత్రమే. వాగనుశాసనుడైనా కూడ యింకొక భాష—సంస్కృతమే కానీయండి అనుకరించక తప్పలేదు. సంస్కృతానుకరణము సమంజసమై తోడి కన్నడాదిభాషల అనుకరణము కంటగింపు కావడమేమి ? ఒకదాని అనుకరణ గ్రాహ్యమూ మరియొకదానిది గర్హ్యమూ కాజాలదు. (కన్నడకవులు నన్నయకు పూర్వమే మహాకావ్య రచనలు ఆరంభించినారు.) సంస్కృతమును కన్నడకవులు అనుకరించుట గాంచి తెనుగువారూ అనుకరించి యుండరాదా ? తెనుగువారు కన్నడిగులను అనుకరించిరన్న కన్నడిగులకు కడుపుబ్బును. తెనుగువారు తీండ్రింతురు. తెనుగువారిని కన్నడిగులు అనుకరించిరన్న కన్నడిగులకు కన్నెర్ర, తెనుగువారికి సంబరము. కాని చరిత్రను కాదనుట యెట్లు ? ఆనాడు భాషాభిమానము అతివ్యాప్తదోషజుష్టము కాలేదు. భాషాభిమానము చెరుపిండల ఫలించలేదు రాజరాజనరేంద్రుడు అన్ని భాషల పండితులను పోషించి కావ్యగోష్ఠి చేయుచుండెడివాడని :

"బహుభాషల బహు విధముల
బహుజనముల వలన వినుచు భారతబద్ధ
స్పృహులగువారికి జెప్పగు
బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థముగన్.

అని చెప్పుకొనుటలో ఆనాటిరోజుల, కవిరాజుల బహుభాషాదరము తారాపథమందినట్లు స్పష్టమగుట లేదా ?

నారాయణభట్టు సంస్కృతంలోనూ మహాకవి అనియు, వేణీ సంహార నాటకకర్త భట్టనారాయణుడే నారాయణ భట్టు అనియు యింకొ యుపసిద్ధుని తేలని వాద మొకటి విమర్శక రంగంలో నున్నది. వారు చూపే వుపపత్తులు పూర్తిగా తిరస్కార్యములు కావు.

వేణీసంహార నాటకంలో "తదిదం కవేః మృగరాజలక్ష్మణో (లక్ష్మణో) భట్టనారాయణస్య కృతిం వేణీసంహారం నామ నాటకం ప్రయోక్తుముద్యతా వయం. తదత్ర కవిపరిశ్రమానురోధాద్వా ఉదాత్త కథావస్తు గౌరవాద్వా నవనాటకదర్శన కుతూహలాద్వా భవద్భి రవధానం దీయమాన మభ్యర్థయే" అను సూత్రధారుని మాటల్లోని "మృగరాజలక్ష్మణో భట్టనారాయణస్య" అన్న మాటలకు మృగరాజలక్ష్మ అనగా చంద్రుడనుటచేత చంద్రునివలె కళానిధి అగు భట్టనారాయణుడనియు, మృగరాజు చిహ్నాంకమువలన శ్రీమంతుడైన వాడనియు నూహింపవచ్చును.

ఈ సందర్భమున ఆంధ్ర భారత రచనకు నన్నయకు తోడుపడిన నారాయణభట్టు స్ఫురించగలడు. నెహ్రూ పండితుడు, పండిత నెహ్రూ, గాంధి మహాత్ముడు-మహాత్మగాంధి అని బిరుదవాచకములను పేరులకు పూర్వోత్తరములనుంచు సంప్రదాయమున్నందున నారాయణభట్టు, భట్టనారాయణుడు అన్న నామాంతరగ్రహణము స్ఫురించగలదు. "భట్టః చతుర్దశకలాభిజ్ఞః" అని లక్ష్మణసూరి చూడామణి వ్యాఖ్యలో గలదు. కావున భట్టశబ్దము బిరుదవాచకమని దానిని

పేరునకు యిరువైపుల వాడుటకలదని, కావున భట్ట నారాయణుడే నారాయణభట్టు కాదగదా? కావచ్చు ననుటకు మరికొన్ని ఆధారములు కూడ కనిపించు చున్నవి.

నారాయణభట్టునకు రాజరాజనరేంద్రుడు నందంపూడి అనే గ్రామము అగ్రహారముగా ఇచ్చినట్లు అచటి శాసనము పలుకుచున్నది. అందులో "విజయాదిత్య భట్టారకోత్పాదితే, తత్తనుతో విష్ణువర్ధన షట్త్రింశతం. తత్సూనురివ్విజయాదిత్య నరేంద్ర మృగరాజశ్చ అష్టాచత్వారింశతం... తస్మై సకలజగదభినుతశాలి నే సరస్వతీ కర్ణావతంసాయ అష్టావధానావధారణ చక్రవర్తినే భట్ట నారాయణాయభవత్స్వపయే నందంపూడినామగ్రామో అగ్రహారీకృత్య సోమగ్రహణ నిమిత్తే ధారాపూర్వకం అష్టాభిస్సర్వకర పరిహారేణ దత్తయితి విదిత వస్తువః" అని గలదు. ఇందు గమనింప వలసినవి కొన్ని గలవు. రాజరాజనరేంద్రుని పూర్వీకుడొకడు మృగరాజు అను బిరుదమో, నామమో దాల్చి యుండెననియు, నారాయణభట్టుకు, భట్టనారాయణ నామాంతర మున్నదనియు, అతడు సంస్కృత .కర్ణాటక, ప్రాకృత, పైశాచికాది భాషా పండితుడై, 'కవిరాజశేఖర, కవి భవవ్రజాంకుశ, అష్టావధానావధారణ చక్రవర్తి' అని బిరుదులు పొందిన వాడనియు తేలుచున్నది. విష్ణువర్ధనునకు రాజరాజనరేంద్రుడన్నది బిరుద నామమైనట్లే మృగరాజ శబ్దము బిరుదవాచియే కావచ్చును. రెండవ విజయాదిత్యునకు మృగరాజ బిరుదము గలదు. భట్ట నారాయణుకు రాజరాజు కతన శ్రీమంతుడైనందున ఆ అర్థమున నే మృగరాజ లక్ష్మణుడని వాడియుండె నేమొ"

నారాయణభట్టు కన్నడమున భారతము రచించెనని కన్నడ వాఙ్మయము చాటుచున్నది. ఆంధ్ర భారత రచనమున ఈతడు చేసిన సాయము అత్యంతమని నన్నయభట్టే చెప్పినాడు గదా? పైగా యీతని తండ్రి తాతలు మహాపండితులు కవిలోక చక్రవర్తులు. ఇట్టి వానివలన ఇతడే తనకు అత్యంత ప్రియమగు భారత గాథను సంస్కృత ప్రాకృత భాషా విలసితమగునట్లు వేణీ సంహార నాటకము రచించియుండుననుట అసమంజసము కాజాలదు. అట్టి మహాపండితుడు కాబట్టే కాన్యకుబ్జ, వంగాది దేశములకెల్ల తిరిగి అచట కవితా వీరవిహారము చేసి సంస్కృతులు పొందినాడు.

అంతేకాక నన్నయభట్టు కాలము క్రీ. శ. 1050 ప్రాంతమని పెక్కుమంది విమర్శకులు అంగీకరించినారు. భట్టనారాయణుని కాలమును నిర్ణయించుటకు మమ్మటాచార్యుని కావ్యప్రకాశమున భట్టనారాయణుని వేణీసంహార నాటకమునుండి పెక్కు శ్లోకములను ఉదాహరించినాడు మమ్మటుడు క్రీ శ. 1150-1200 ప్రాంతం వాడు. కావున భట్టనారాయణుడు అంతకు పూర్వుడై యుండవచ్చును. కావున అతడు 1050 — 1100 ప్రాంతమువాడై యుండవచ్చును. మరియును క్రీ. శ. 1070 ప్రాంతపు భోజదేవుడు తన "సరస్వతీ కంఠాభరణము," నను క్రీ శ. 1060 ప్రాంతమునకు చెందిన దశరూపకమునను వేణీ సంహారము నుదాహరించుటచేత నన్నయ, భట్టనారాయణుల కాలము ఒకటే కావచ్చును అనుకొనుటకు వీలుకలుగుచున్నది. వీనివలన నారాయణభట్టే భట్ట నారాయణుడు కావచ్చును. పండితులు పరిశోధించి నిర్ణయించిన యెడల, నారాయణ భట్టే, భట్ట నారాయణుడయ్యెనేని ఆంధ్ర కన్నడులకు అంతకన్న గర్వకారణ మున్నదా ?

కావున నన్నయకు కన్నడము తెలియునని కాని, సమకాలికపు యితర భాషాప్రాభవము అతని రచనల పైపడి యుండెనని కాని చెప్పజాలము. సమకాలికము లైన యితర భాషాప్రాభవములు పడినవన్నంత మాత్రమున ఆంధ్రవాగనుశాసనుని న్యూనపరచినట్లు గాదని మాత్రము విన్నవింతును.

ఆంధ్ర కన్నడములలో దేశి వృత్తముల విషయమున అతిమాత్ర భేదములు అందందున్నవి. అప్పకవి మధ్యాక్కరకు రెండు ఇంద్రగణములు ఒక సూర్య గణము, తర్వాత రెండింద్రగణములు, ఒక సూర్య గణముండి నాల్గవ గణము ప్రథమాక్షరము యతిగా పేర్కొన్నాడు. నన్నయ భట్టు మధ్యాక్కరలు యతితో భేదించుచున్నవి. నన్నయభట్టు అయిదవ గణము మొదటి అక్షరమును యతిమైత్రి చేసినాడు. ఇంతే కాక గణములలోనూ నన్నయభట్టు కన్నడ మధ్యాక్కర లక్షణము నే అనుసరించినాడు. కన్నడములోని మధ్యాక్కరకు బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రగణములని మువ్విధములు. గగ, స, గల, న, గణములు బ్రహ్మ గణములు, నల, గన, సల, భ, ర, త,

అని మదనాగముల మన్మథ క్రీడలకు పురాణదంపతుల శృంగార విహారమును పోల్చి వర్ణించుపట్ల ముద్రాలంకారము ఎంతె రసవంతముగ పడినదో గమనించుడు. "సముద్యత్ క్రౌంచ గిరుల్ వీక్షించుచు భాస్వద్‌జ్వలనుడు శరవణ సరసికి వచ్చెన్" అనుచోట క్రౌంచపది వృత్తమును పద్యపాదమున చమత్కరించినాడు.

కన్నడాంధ్ర కవిత్వములలో యిదిమాత్రమే కాక భావసామ్యములూనూ అనేకమున్న వృత్తములు ప్రాచీనవాఙ్మయము మథనమునకు బూనుకున్న మనకు లభించకపోవు. ఈ క్రింది రెండుభాషల పద్యముల పోకడలను, నడకలను చిత్తగించుడు.

కన్నడము:

శ్రీపతి వాక్పతి ప్రముఖదేవతెగళ్
    బహువేద సార వా
గ్రూప గళింద కాణది మహైక
    మహత్వ మనల్పబుద్ధి యిం
రూపనలాపమర్థన కృతార్థన
    దెంత మానల్లదర్కి చి
ద్రూపన వాచ్యవం నుతిపనై
    శివపర్వతి మల్లికార్జునా?

మల్లికార్జున పండితుని మల్లికార్జున శతకంలో:

"లోకము లెల్ల నీ తనువు లోనివ
    నీవట యెంత కల్గనో
నాకప పద్మసంభవ జనార్దను
    లాదిగ నెల్ల పెద్దలున్
నీ కొల దింత యంత యన
    నేరక మ్రొక్కక దొడంగి రన్న ని
న్నే కరణిన్ నుతింతు పరమేశ్వర
    శ్రీగిరిమల్లికార్జునా?"

కన్నడ వాఙ్మయంలో రత్నత్రయమని పేరుగాంచిన వారు పంప, పొన్న, రన్న అను కవులు తెనుగుదేశమున జన్మించినవారు. కన్నడవాఙ్మయమును పూర్వచాళుక్యులు, పశ్చిమ చాళుక్యులు కూడ ఆదరించి పోషించినారు. క్రీ. శ. 841 లో వేంగి మండలంలోని విక్రమపురాగ్రహారం నెల్లూరులోనిది, పంపని జన్మస్థానం. పంపని తండ్రి అభిరామదేవుడు. ముత్తాత మాధవ సోమయాజి. అభిరామదేవుడు జైన మతం అవలంబించినందున అతని వంశీకుడైన పంపడును జైనుడైనాడు. ఆంధ్ర దేశమున జైనము పట్ల వ్యతిరేకత శ్రుతిమించినందున వీరు వేంగినాట నిరాశ్రయులై కన్నడ దేశమునకు కాందిశీకులై వెళ్లినారు. అప్పటికే కన్నడ దేశమున చాళుక్యరాజులు జైన మతము నవలంబించి యుండిరి. దేశ భాషకు వారు పట్టుగొమ్మలై యుండిరి. ఆంధ్రులలో తీవ్ర వైదికము తీండ్రించి, వైదికేతరమతములపట్ల వైరము విజృంభించినది. ఆంధ్రుల ఆదరణ లేకపోవుటచేత పంపడు కన్నడమున నే రచనలు గావించి లేములవాడ పశ్చిమ చాళుక్యుడు రెండవ అరికేసరి ఆస్థాన పండితుడై మొదటి తీర్థంకరుని చరిత్రను మూడు నెలలలో ఆది పురాణమను పేర జైనమత పరముగా కన్నడమున రచించినాడు. పంపని సమకాలికుడైన పొన్నకవిది వేంగి దేశంలోని పుంగనూరు అను గ్రామము జన్మస్థానము. ఇతడు కౌండిన్య సగోత్రుడు. తండ్రి నాగయ్య జైనుడైనందున పొన్న కవియు జైన వ్యాసంగల కన్నడ దేశమును చేరినాడు. ఇతడు సంస్కృత కర్ణాటక మహాకవి. రాష్ట్రకూటులలోని మూడవ రాజగు కృష్ణరాజువలన ఉభయకవి చక్రవర్తి బిరుదము నందినాడు. పదునారవ తీర్థంకరుని చరిత్రను శాంతి పురాణమను పేర కన్నడమున వ్రాసినాడు. రన్నడు అనుకవి క్రీ. శ. 997-1008 ప్రాంతమువాడు. భారత కథను సాహసభీమ విజయమను పేర పదిఆశ్వాసముల కావ్యముగా కన్నడమున రచించినాడు పంపకవి సమకాలికుడైన నాగవర్మ 948 లో కన్నడ భాషలో ఛందోంబుధి అను అలంకార శాస్త్రమును, రామాయణమును వ్రాసినాడు. ఆనాటి చరిత్రను మాచిన యనేక కవులు మొదట మాతృభాషలో గ్రంథకర్తలై పిదప పోషక భాషలలో తమ పాండిత్య సౌండీర్యమును చూపినారు. ఈ కన్నడ రచయితలు వ్రాసిన తెనుగు గ్రంథము లేమైన గలవో లేవో? వైదిక మతము పునరుద్ధరింపబడి వీర విహారం చేయు రోజులలో జైన మతముపై కసి తీర్చుకొనుటకు జైన రచనలను అగ్నిదగ్ధం గావించినట్లు చరిత్రలు చాటుచున్నవి. ఈ రచయితల గ్రంథములనూ అందేమైన చేరి మనకు నేటికి ధారణకు విధూతిగా నిలచెనేమో?

జైనమతమునకు పోటీగా వీరశైవము ముదురు పాకమున బడగానే కన్నడదేశమున బయలుదేరిన ఈ వీరశైవము తెనుగు దేశమునను వ్యాపించిన తోడనే పాల్కురికి సోమనాథుడు వీరశైవమునకు తెనుగు దేశ

మున పట్టుగొమ్మయయి నిలచినాడు. కన్నడమందు వలెనే తెనుగునందును దేశీయఛందోభేదమై ప్రచారమందుండిన 'రగడ,' రచనను చేబట్టి జనసామాన్యమున వీరశైవ మతవ్యాప్తి కొరకు "బసవరగడ, సద్గురురగడ--చెన్నబసవస్తోత్రరగడ" అను వానిని కన్నడమున రచించినాడు. కన్నడము నందలి వచనములను పోలిన గద్యలను అక్షరాంకగద్య—నమస్కారగద్య—పంచప్రకారగద్య అనువానిని తెనుగునకూడ రచించినాడు.

కన్నడమున హరీశ్వరకవి పంపాశతకమును వ్రాసినట్లే పాల్కురికి సోమన్న తెనుగున వృషాధిపశతకము రచించి శతకవాఙ్మయమునకు తెనుగున దారిచూపినాడు. బంధకవిత్వం, కందగర్భ చంపకంలాంటి కవిత, బహుళ సంప్రదాయం తొమ్మిదవ శతాబ్దం నాటికే వుండినట్లు కవిరాజమార్గమను కన్నడ గ్రంథమువలన తెలియుచున్నది. ఈ పద్ధతిని తెనుగులోనికి నన్నెచోడుడే దిగుమతి చేసినాడు. నన్నెచోడుడు తన కుమారసంభవ కావ్యంలో కన్నడ పదములను అతి నిర్భయంగా వాడినాడు.

"చెనసి గుణమైన దోసంబు చేయ నేర్చు
కుకవి కృతులందు, దోసంబు గుణము సేయ
నేర దది అట్లు దొంతులు సేరినాయి
దోర్చ నేర్చుగా కదియేమి నేర్ప నేర్చు?"

పాల్కురికి సోమనాథుడు ఆంధ్ర కన్నడ సంస్కృతములే కాక భారతదేశమందలి అనేక భాషలను వశంవదలను చేసికొన్నాడు. కావ్యము రసోపస్కారకంగా రాణించుటకై పాత్రౌచిత్యమును పాటించి పండితారాధ్య చరిత్రలో పర్వత ప్రకరణములో వివిధ రాష్ట్రీకులైన శైవభక్తులు శ్రీశైల పర్వతారోహణ గావించు పట్టులను వర్ణించుచు వారి వారి భాషలలో సంస్కృత, ఆంధ్ర, కన్నడ, తమిళ, కాశ్మీర, వంగ, గుజరాతి, మహారాష్ట్ర మొదలగు భాషీయుల ప్రసంగములను ఆ భాషాపదముల నే యథాతథంగా తెనుగు ద్విపదములో గూర్చి ద్విపదము నడిపించినాడు. తెనుగు కవితాసుందరికి నానారాష్ట్రాలంకారముల చేసి జీవముపోసి అమరము గావించినాడు.

కెరయ పద్మరసు కన్నడ రచనలు ఆధారముగా 1572-1598 ప్రాంతంవాడైన పిడపర్తి బసవనకవి వీరశైవ దీక్షాబోధ అను కావ్యమును కన్నడ ఆంధ్ర ఉభయభాషలలో ద్విపదగా రచించినాడు. పిడపర్తి సోమన్న అనుకవి, కన్నడంలో చామరసుకవి వ్రాసిన ప్రభులింగలీలలు అనువానిని ద్విపదలో తెనిగించినాడు.

జాతీయములను (Idioms) ఉభయ భాషా కవులూ ఉదారంగా అవి యేభాషలోనివైననూ తమ కావ్యములకు అలంకరించుకున్నారు. పంప మహాకవి తన భారతంలో "పన్నతిర వడువనుడియ ల్కెన్న భుజార్గళమె పాల్గమె పవేణ్మనిమె కొన్ననుడి టాదడాఢణ, మెన్నం బెవసువదు రాజనారాయంబేళ్," అను పద్యంలో టాఠాడాఢాలాడుట-అనగా కఠినంగా, దురుసుగా మాటలాడుట అని అర్థమిచ్చే తెనుగు జాతీయమును చేర్చుకొన్నాడు. కవి సార్వభౌముడు శ్రీనాథుడునూ క్రీడాభిరామంలో "కర్నాటస్త్రీలు కటారి కత్తియలచే రాపాడగాబట్టగా డాతా లీడ గుణింపరాదు పెరచోటం బోలె పై పాటునన్" అని చెప్పినాడు. శ్రీనాథుడు కవి సార్వభౌముడే కాక బహుదేశముల పర్యటించి నట్టివాడు. వివిధదేశముల పండిత పామరజనుల సంస్కృతులను నాగరికతలను ఒడిసి పట్టుకున్నవాడు. వీరశైవ మహాభక్తుడు. ప్రౌఢ దేవరాయల కాలము కన్నడమునకు స్వర్ణయుగము. ప్రౌఢరాయల ఆస్థాన పండితుడు గౌడడిండిమభట్టు. ఇతని కంచుఢక్కను పగులగొట్టినవాడు శ్రీనాథుడు. సభలో శాస్త్రార్థమునకు మొదలు పెట్టుచూ శ్రీనాథుడు:

"వేదార్థంబుల వాదమో కవితలో
వీణాశ్రుతుల్ నించుటో
లేదా తర్కాలమొ నీతిసూత్రముల
నాలింతో మరేదో వృథా
గాదా కాలము నూరకున్న
పెలపిగా వేదెదం డిండిమం
బేదన్నం జరె సిద్ధమే పగుల
వేయింతున్ ప్రభూ ఢక్కలన్."

అని డీకొన్నాడు. గెలిచినాడు. ఢక్కను తుక్కుగావించినాడు. కన్నడాస్థాన పండితుని గెలుచుటకు, అన్నిటనూ అతనికన్న మెరుగై యుండవలయునుగదా? శ్రీనాథునకు కన్నడము రాదనుటయెట్లు? శ్రీనాథుడు శైవమతాచారపారదృశ్వుడు. ఆనాటికే శైవమత ప్రదీప్తములైన మహాకావ్యములు శాఖోపశాఖలుగా కన్నడభాషలో పెరిగి, చిగురించి కుసుమించి, ఫలించినవి. ప్రౌఢరాయల ఆస్థానమున అనేకులు శివ

కవు లుండినారు. అట్టియెడ శ్రీనాథునకు కన్నడ పరిచయం వుండకపోదు. "కర్నాటదేశ కటక పద్మవనహేళి శ్రీనాథభట్టసుకవి" అని కాశీ ఖండమున చెప్పుకున్నాడు. రామగిరి దుర్గమునకు అధీశ్వరుడుగా నున్న తెలుగు రాయడను ఒక ప్రభునిదర్శించి ఆశీర్వదించుపట్ల:

"ధాటీ ఘోటక రత్నఘట్టన మిళద్ద్రాఘిష్ఠ కల్యాణ
ఘంటాటంకార విలుంఠలుంఠిత మహో
న్మత్తాహితక్షోణిభృ త్కోటీ ఘోటకకుంభినీ
ధర సముత్కూటాటవీ ఝూట కర్నాటాం
ధ్రాధిప సాంపరాయని తెలుంగా నీవు
దీర్ఘాయువై"

అని అనుటవలన శ్రీనాథుడు కన్నడ ప్రభుల ఆస్థానములను సైతము విద్యాపీర విహారము చేసి కవితా పీఠను సాధించినట్లు స్పష్టము వున్నది. ఇది స్పష్టముగ నపుడు అతనికి కన్నడం తెలియదని తీసి వేయుటెట్లు? కాశీఖండమున అన్నపూర్ణ విశాలాక్షీ వేదవ్యాసునకు భోజనము వడ్డించుచునప్పటి వర్ణనలో తనకిష్టమైన తాను రుచి మాచిన వివిధ దేశముల శాక పాక పదార్థములను పిండివంటలను, ఇడ్డెనలు, రొట్టెలు, సుగ్గిళ్లు, చారులు సైతం వదలక నోరూరునట్లు వర్ణించినాడు. కన్నడ రాజుల ఆస్థానంలో కన్నడ పండితులను గెల్చినాడన్న కన్నడము వచ్చి తీరవలెనన్న దృష్టాంతమేమి? సంస్కృతమున వాదించి యుండరాదా? అనవచ్చును. అంతమాత్రమున నే శ్రీనాథుడు నిలచియుండిన యెడల యీ ఆక్షేపణ సహేతుకమైనదే కాగలదు. కాని శ్రీనాథుడు కేవలం రాజసభలయందు నిలచిపోలేదు. సామాన్యకుగ్రామ పురోహితుని, కుమ్మరి, కమ్మరి, కంసాలి వారలతోనూ పరిచయం చేసికొని వారిండ్లలో వసించి వారి తిండ్లను భుజించినాడు అప్పుడు వారికి మాతృభాషయైన కన్నడము నేర్వనిది శ్రీనాథుడు యెటుల నెగ్గగలిగినాడు? కన్నడ దేశమున తాబడిన బన్నములను చాటువుల ద్వారా యెటుల చాటినాడో చిత్తగింపుడు.

"కొల్లాజుట్టితి కోక గట్టితి మహోమార్యాపసుం దొడ్డి
తిక్ వెల్లుల్లిక్ తిలపిష్టముక్ మెసవితిక్
విశ్వస్త వడ్డింపగా చల్లా అంబలి ద్రావితిక్
రుచులు- దోసంబంచు పోనాడితిక్ తల్లీ
కన్నడరాజ్యలక్ష్మీ! దయలేదా నేను
శ్రీనాథుడన్."

అని చెప్పుటవల్ల అతని లౌకిక జీవిత కారణంగా బహుభాషా పరిచయ మున్నట్లు తేలుచున్నది.

(కాకతి ప్రతాపరుద్రుని ఆస్థానంలో రాఘవాంకుడను కన్నడకవి వీరేశ్వరచరిత్ర రచించినాడు. ఈ గ్రంథమును ప్రతాపుని మహాసభలో చదివి తనను గాదన్న కవుల వాగ్బంధము గావించి ప్రతాపరుద్రుని చేత సత్కారమందినాడు.) 1261-1296 కాలంలో రంగనాథుడను కవి రామాయణమును ద్విపదలో రచించినాడు. ఇతడు సంస్కృతాంధ్ర కన్నడములలో మహాకవి. శివస్తుతి చేయువందున కనులు పోగా 'నయనగిరి రగడ' అను శివభక్తిదీపిక కన్నడమున వ్రాసి నయనములు ఆర్జించినాడితడని యితిహాస మొకటున్నది. పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలుగున రచించిన ద్విపద బసవ పురాణమును అనుసరించియే 14వ శతాబ్దమున కన్నడ బసవపురాణము షట్పదీకావ్యంగా భీమకవి అను ఆరాధ్య బ్రాహ్మణుడు రచించినాడు. 15వ శతాబ్దపు ఆరంభమున చామరసుకవి అల్లమ ప్రభుచరిత్రను "ప్రభులింగ లీలలు" అను పేర రచియించి ప్రౌఢదేవ రాయల గౌరవమందినాడు. దీనిని కృష్ణదేవరాయలు ప్రోత్సహించి తెలుగు తమిళములలోనికి అనువదింపచేసినాడు. క్రీ|| శ|| 1704-1731 వరకు మైసూరు పాలించిన ప్రసిద్ధ రాజకవి చిక్కదేవరాయలకాలమున వీరికి సామంతులూ, సైన్యాధిపతులుగా నుండిన కళువె వంశీయులు వచన రచన పెంపొందించిరి. వీరి వంశీకుడగు కళువె వీరరాజు మహాభారతమును వచనమున తెనిగించినాడు. ఇందులో ఆదిసభాభీష్మపర్వములు లభ్యములై ముద్రితములైనవి. వీరరాజు కుమారుడు నంజరాజు సంస్కృతాంధ్ర కన్నడభాషా విశారదుడు. ఇతడు పండిత కవి మాత్రమే కాక కవిపండిత పోషకుడు. సంస్కృతమున నంజరాజ యశోభూషణము అను అలంకారశాస్త్రము యితని పేర వెలసినది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానము అనేక భాషల పండితులకు ఆస్థానము. పెద్దనకవి సంస్కృతాంధ్రములే కాక యితర దాక్షిణాత్యభాషలూ బాగా యెరిగినవాడు. అతడు వ్రాసిన:

"నిరుపహతిస్థలంబు రమణీ ప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు
కప్పురవిడె మాత్మకింపయిన భోజన మూయ
లమంచ మొప్పుతప్పరయు రసజ్ఞు లూహ
తెలియంగల లేఖక పాఠకోత్తముల్ దొరికిన

గాక యొరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న
శక్యమే?

అను పద్యము యిటీనికి సుమారు 300 సంవత్సరములకు పూర్వముండిన మల్లికార్జునుడను కన్నడ పండితుని:

"నిరుపహతి స్థలం మృదుకరాసన మెల్లణిసింపు దంబు
లం నరపీద పుస్తక ప్రతతి, లేఖక వాచక
సంగ్రహం నిరంతర గృహనిశ్చితస్థితి విచా
రక సంగతి సత్కృతి సాదరతెయు మక్క
సత్కవియుమిాసువదాగదె కావ్యవార్ధియుం"

అను దానికి అనువాదముగా కనపడుట లేదా? వీనిని మనసునందిడికొని నేటి పరిస్థితులకు అనుగుణగా నేనూ

"నిరుపహతి స్థలంబును కనీసము వాకిలి వేళ కింత ఓగిర
ముసు చింకిచాపయు లభించుకొనన్ దవ
వస్తు జాత మక్కరపడి కొరత లేదనక గారవ
మున్ బ్రకటించు స్నేహితుల్, దొంకక
యున్న నెట్టుల కృతుల్ రచియింపగ సాధ్య
మాకలిన్? "

అని వ్రాసికొంటిని. ఇది కవిస్వాతంత్ర్యమును తెలుపునే కాని కవితాచౌర్య మెట్లగును?

(పసునేపెద శతాబ్దిలోని లక్ష్మీసుడు అనునతడు శ్రీనాథునీ, వసుచరిత్రకారుని అనుకరించిన కన్నడ కవి.) శ్రీనాథుని 'వాణీ నఖముఖరిత వీణా తంత్రీనినాద మాధుర్యం' అనుచరణమును గుర్తుంచుకొని వీణయుం గానముం నుడిసుచుందది లోక వాణియుం కవితెయుం పేళిసిద సెందంగు" అని తన కవితా వీణను సారించినాడు. వసు చరిత్రకారుని:

భావం బెక్కడ లేక వృత్తిని కుమాపాయంబు చింతింప
కెందే వర్తించి పదార్థవచనలచే దీపించి
మూర్ధాళి సంభావింపన్ సుకవిప్రణీత కృతి
సామాన్యాకృతింబూని పై పైవస్నెల్ పద
రింప దాని తిలకింపంబోరు ధీరోత్తముల్."

అను దానిని మనసులో నుంచుకొని నే

"పారదె పదార్థమం వరయతిగె భంగమం
తారదె నిజాన్వయ క్రియగ్గె దూషణం
బారదె విశేష గుణకళా గౌరవం
తీరదె దురక్తి గగ్గె...అనుదానిని
వ్రాసినట్లు ఛాయలు కనపడుచున్నవి.

ఇక వేమన్నను చూచిన సర్వజ్ఞుని చూడవలిసేను అన్నంత రచనా సామ్యం వారి రచనల్లో ప్రతిబింబించును. ఉభయులూ శైవభక్తులు కాని వేమనలో హాస్యమూ, సర్వజ్ఞునిలో ఆవేశమూ మాత్రము యెక్కువపాళ్ళలో నున్నవి సామాన్యప్రజా హృదయములలో శాశ్వతంగా అధిష్ఠించిన వారు కన్నడాంధ్రములలో వీరుయిద్దరే. వీరిద్దరూ ఒకే కాలంలోని వారే.

కాబట్టి, అపారములైన కావ్యసముద్రములంతు పట్టువని కాదు. కావున మనము సహనమూ, ఉచితాభిమానమూ గల మనసుతో ప్రాచీనవాఙ్మయములను చూచినయెడల కన్నడరాజులు, తెలుగుకవులనూ, తెలుగురాజులు కన్నడకవులనూ సమదృష్టితో ఆదరించిపోషించినారనీ, తెలుగు కవులు కన్నడ రచనలనూ, కన్నడ కవులు తెలుగు రచనలనూ చదివి, చదివి, వానిలోని అమూల్య సంప్రదాయ, భావ, పోకడలను స్వీకరించి తమ కావ్య సుందరులను సింగారించుకొనిరనియు, ఉభయభాషలలోనూ కావ్యములల్లిన తెలుగు కవులూ గలరనియూ, తెలుగు కావ్యములు కన్నడములోనికి, కన్నడ కావ్యములు తెలుగులోనికికూడ అనువదింపబడినవనియు, తోడిభాషా కావ్యములపట్ల వారు వైముఖ్యమును కనపరచక, వైవిధ్యమున్ననూ వైదగ్ధ్యము చే పూజించిరనియు, అంతిమాత్రమున కన్నడాంధ్ర కవులను న్యూనత పరచుట కాదనియు, మన ప్రాచీన కవిజాతి ఆ ఉదాత్త పథాను వర్తనులై యుండిరనియు, ఉత్తమజాతి రత్నముల వంటి కవితాగుణము లెచ్చటనున్ననూ రసికులై వానె మెరిగిన కవి నిర్లక్ష్యము చేయక, తూష్ణీకరించక స్వీకరించుననియూ, యే కవికూడా తన సమకాలపు తనకు పూర్వపు వివిధ భాషారచనల ప్రభావముద్రపడకుండా రచనలు చేయజాలడనియూ, మాత్రమే యీ నా వ్యాసమునందలి అంతర్యము. సహృదయు విమర్శకులైన సాహితీవేత్తలలోని సరస్వతీతత్వము. నా యీ వ్యాసమునందలి అంశములకు ఆగ్రహించుకొనరని భావించుచున్నాను. భవతు.

సహనా వవతు। సహనౌ భునక్తు। సహ వీర్యం
కరవావహై
తేజస్వినా వధీతమస్తు, మావిద్విషావహై
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

ఘ రా నా మ ను ష్యు లు

శ్రీ కంచి శేషగిరిరావు

* * బసవయ్య ఇంట్లో ఒకగది; మంచి ఫర్నిచరుతోటీ, గోడలమీద మంచి పటాలతోనూ నిండి వుంటుంది; అప్పలస్వామి డస్టర్‌తో బల్లలు పటాలు కుర్చీలు వగైరా తుడుస్తుంటాడు; అప్పలస్వామి, పెద్ద పెద్ద కంపెనీలలో వుండే నౌకర్ల వలె తెల్లకోటు, తలపాగా, పంచెకట్టు ధరించి వుంటాడు. తెల్లకోటుమీద, 2, 3 మెడల్సు మెరుస్తూ వుంటాయి, చీటికీ మాటికీ మెడల్సును తుడుస్తూ వుండం, తడముకుంటూ వుండడం అప్పలస్వామికి అలవాటు; బసవయ్య విసురుగా ఆవేశంతో రంగం మీదకువస్తాడు. ఖరీదైన బట్టలు ధరించి వుంటాడు. కండువా కుర్చీ మీదకు విసిరివేసి కుర్చీలో కూలబడతాడు.

బసవయ్య: అబ్బబ్బ! ఈ పాడు వూళ్లో బతకడమే కష్టంగా వుంది.

అప్పల : ఏ మొచ్చిందండయ్యా! అంతటి ఉపద్రవం?

బస : ఇంతటి అఘాయిత్యం ఎక్కడయినావుందా అప్పలస్వామీ!

అప్పల : ఏం జరిగిందయ్యా?

బస : నా తిండి నేను తింటూ, నా మానాన నేను బ్రతుకుతూవుంటే నా సంగతే కావలసి వచ్చింది, యీ వూళ్ళోవాళ్లందరికీ.

అప్పల : ఊళ్ళోవాళ్ళకు ఇంకేంపనులులేవు కాబోలు.

బస : ఏదో పదిరాళ్ళు సంపాదించుకుని ఘరానాగా బ్రతుకుతూ వుంటే ప్రతివాడూ కళ్లల్లో నిప్పులు పోసుకుంటున్నాడు కద. నా డబ్బు నాయిష్టంవచ్చినట్లు ఖర్చుచేస్తా. మధ్య వీళ్ళకెందుకంటా నోటెనురవ?

అప్పల : ఉందికాబట్టి ఖర్చుచేస్తున్నారు. అయినా లోకమంతా అంతేనండయ్యా. పక్కవాడు పచ్చగావుంటే ఇవతలివాడికి కన్నెర్రగా ఉంటుందండి.

బస : కొత్త మోడల్ 'బుయ్‌క్' (Buick) కారు స్వయంగా నేను మద్రాసునుంచి 18,000 రూపాయలకు కొనుక్కునివచ్చానా? అది ఎవరో సినిమాస్టార్ వాడుకున్న కారని. ఆ సెకండుహేండు కారును నేను చవకగా 12,000 రూపాయలకు కొనేసి కొత్తకారని చెప్పుకుంటున్నానట.

అప్పల: నిజంసంగతి వాళ్లకెందుకయ్యా? బిల్లు వాళ్ల మొహానకొస్తే తెలిసేది.

బస : అంతటితో ఊరుకున్నారూ? ఆ కారును కొని తాళ్లపల్లి జమీందారుగారిని యిమిటేట్ చేస్తున్నాడురోయ్ బసవయ్య అని కూస్తున్నారు.

అప్పల : "బుయ్‌క్" కారు ఆ రాజాగారొక్కరే కొని ఎక్కితిరగాలని రాసివుందేమిటయ్యా?

బస : వేటకుక్కలు, రైఫిల్సు ఊటీనుంచి బోలెడంత ఖరీదుపెట్టి తెచ్చానా? ఏమంటున్నారో మాశావా? "బసవయ్య పట్టేది పందికొక్కులను, కొట్టేది ఉడుతలనేకదరా! పెద్ద షికారీనని అనుకుంటున్నాడు కాబోలు" అని వొకటే వాగుడు.

అప్పల : మనింట్లో వున్న జింకకొమ్ములు, పులితోళ్లు, ఫోటోలు చూస్తేగా ఎర్రిపిదవాయిలు!

బస : ఇంకా అల్లరిచేస్తుంటే బతికేది యెట్లాగరా అప్పలస్వామీ!

అప్పల : (మెడల్స్ చేత్తో నిమురుకుంటూ) యేవక మా జమీందారుగారిని కూడా ఇల్లాగే ఆడిపోసుకున్నారండయ్యా. ఎవరో పులిని కాల్చి చంపితే, దానిమీద కాలుపెట్టి చేత్తో తుపాకీ పట్టుకుని ఫోటోలు తీయించుకున్నారని అన్నారండయ్యా.

బస : (నవ్వుతూ) మనలోమనమాట. రాజాలంతా అంతేటగా?

అప్పల : (సీరియస్ గా మొగముపెట్టి) తిన్న యింటి వాసాలు లెక్కపెట్టడం నేను చేసేపని కాదండయ్యా!

బస : నా కెందుకులే! మొన్న నేను మినిస్టరు గారికి డిన్నరుపార్టీ యిస్తే, పర్మిట్లు కొట్టేయడానికి బసవయ్య ఎత్తులు వేస్తున్నాడని ఒకటే కాకిగోల.

అప్పల : అయ్యగారికి లక్షలు తిరుగుతూంటే పర్మిట్ల కర్మ ఏమి పట్టిందండి?

బస : నీకున్న జ్ఞానంలో పదోవంతైనా వాళ్లకుంటే బాగుపడేవాళ్లు; నేనేంచేసినా పీకలకే కావాలి వెనకాల సి. ఐ. డి. లను పంపుతున్నారేమో!

అప్ప : అంత కచ్చ మీమీద ఎందుకండి?

బస : ఏమో! వ్యాపారంమీద క్రిందటివారం బొంబాయి వెళ్ళేనా? మెడ్రాసులో కూడా పనివుంటే బొంబాయినుంచి మెడ్రాసుకు విమానంలో వచ్చాను. నా కర్మంకాలి నేనూ ఎక్కిన విమానంలోనే 'జిప్సీ' కోతి, బీనారాయ్, దిలీప్ కుమారూ యింకా ఎవరో పెద్ద పెద్ద సినిమాతారలు కూడా ఎక్కారు.

అప్ప : దానికేముందండి (మెడల్స్ని తడుముకుంటూ) నేనుకూడ మా రాజాగారితో విమానం! ఎక్క లేదూ?

బస : అప్పటినుండి సినిమా వీక్లీలందరు నా స్నేహితులని చెప్పుకుంటున్నారుట. మీసం జాకంలో తీసిన తారలఫోటోలో నా తల కాయకూడా దూర్చారుట. ఆ ఫోటో తీసినవాడు నా నౌకరా? స్నేహితుడా? నా సొమ్ము తింటున్నాడా?

అప్ప : అయ్యా! ఈ నిందలన్నీ మీ గొప్పచూసి ఓర్వలేనివారు వేస్తున్నారండి?

బస : ఈ ఒక్క పూరేనా? బెజవాడలో కూడా యిదేగోల. కిందటేడు వైజయంతీమాల తన ట్రూపుతో వచ్చి బెజవాడలో డాన్సులు చేసింది తెలుసా? అప్పుడూ యింతే. మెడ్రాసు మెయిలులో సెకండుక్లాసులో కాలుపెట్టా. ఆ కాలు బెజవాడలో ప్లాట్ ఫారంమీద దింపా. దిగేవరకు వైజయంతీ మాల ట్రూపు నా ప్రక్క కంపార్టుమెంటులో వున్నట్లే నాకు తెలియదు.

అప్ప : అవునండయ్యా! అప్పుడు మీతో నేను కూడా వున్నాగా?

బస : మానుమరి! మెడ్రాసునుంచి వైజయంతీ మాల ట్రూపును బెజవాడకు తెచ్చి "డాన్సు పెర్ఫార్మెన్సు" చేయించింది నేనేనని బెజవాడలో అందరితో నేను "టాం! టాం" వేస్తున్నానుట. అనవసరంగా ఆడిపోసుకుంటున్నారురా అప్పలస్వామీ!

[ప్రవేశం కమలాదేవి—బసవయ్య రెండవ పెళ్లి భార్య; గొప్పయింట ఆడబిడ్డ. నాజూకువి, ఖరీదువి చీరలు కట్టుకుని వుంటుంది; కోపంగా హడావిడిగావచ్చి హాండ్ బాగ్ బల్లమీదకువిసరి కుర్చీలో కూర్చుంటుంది.]

బస : ఏమిటోయ్! బలేజోరుగావుంది వ్యవహారం!

కమ : ఆ! జోరుగానే వుందిట మీ ప్రతాపం క్నాడాను. మీ గొప్పలు బొంబాయికి పాకి, బొంబాయినుండి మెడ్రాసుకు ఎగురుతున్నాయిట.

బస : (ఉత్సాహంతో) ఏమిటేమిటీ! చెప్పావు కాదు! ఏమంటున్నారో చెప్పు.

కమ : ఇందాకటి నుంచి చెప్పుకుంటు న్నారుగా మీ అప్పలస్వామితో! అదే పూరంతా చెప్పు కుంటున్నారు.

బస : అప్పలస్వామి కాకపోతే ఈ ఇంట్లో నా మాట ఆలకించేది ఎవరే? నా మాటంటే నే గిట్టదు నీకు. ఎప్పుడూ రుసరుసలా నువ్వూనూ.

కమ : మీ వెర్రి వేషాలకు రుసరుస లాడకపోతే ఊళ్లో అందరికిమల్లే పకపక లాడమంటారా ఏమిటి?

బస : ఇకేమి అల్లరి వచ్చి పడిందిరా అప్పల స్వామీ! ఇంటా బయటాకూడా.

కమ : దొరికాడు! అప్పలస్వామి ఒకడు మీకు. నమ్మినబంటువున్నాడుగా—మీ రహస్యాలు వాడికి చెప్పడం, వాడు ఊ కొట్టడం... వేరే పని వుంటేనా వాడికి.

అప్ప : అమ్మగారూ! (మెడల్ని తడుముకుంటూ) ఎవ్వరు ఏమి చెప్పినా వింటున్నారు మా రాజాగారు.

కమ : విను! వినడమేగా నీ పని. వేలకొలది డబ్బు అయ్యగారి వెర్రి గొప్పలకు ఆహుతి అవు తుంటే వద్దు అని ఎప్పుడేనా సలహా చెప్పేవు?

అప్ప : సేవకుడు యజమానికి సలహా చెప్పకూడదండి అమ్మగారు!

కమ : మంచినట్లే ఉంది నీ సేవాధర్మం.

అప్ప : (మెడల్ని నిమురుతూ) సేవాధర్మంలో నేను ఇంకొకళ్ల చేత చెప్పించుకునే పని లేదండి.

బస : ఏమిటి కమలా! జోరీగలాగ వాడిమీదకు లేస్తావు. పడేవాడిని, పడవలసిన వాడిని నేను ఉన్నానుగా! చెప్పు! ఈ దుమారమంతా ఎందుకో చెప్పు.

కమ : లేకపోతే బొంబాయికి వెళ్లడం, ఆ సినిమా తారలవెంట తోకలాగ తిరగడం, టీపార్టీలు డిన్నరు పార్టీలు చెయ్యడం ఏమిటండి? ఈ లేనిపోని డాబులు వెర్రివేషాలు యెందు కంటా?

బస : అదుగో! నువ్వుకూడ అట్లాగే అంటా వేమిటి? ఫలానా బసవయ్యగారి పేరు. సినిమా తారలకు యిచ్చిన టీపార్టీలతో ఘనంగా పేపర్లలో ఫోటోలతో పడు తుంటే ఎంత గొప్పగా ఉంటుందో తెలుసా?

కమ : పులిని చూసి నక్క వాతలు పెట్టుకుందట.

బస : పోనీ నీవుకూడ నాతో రాకపోయావు? పనీ మిరా రానంటే రానన్నావు వస్తేనా "మైన్ మర్చంట్" బసవయ్యగారి భార్య అని ఎంత మర్యాద చేసేవారో నీకు!

కమ : ఈ మర్యాదలతో గొప్పలతో వసమంత్రపు సిరి హారతి కర్పూరంలాగ హరించిపోయి నా గతి అధోగతి అయితే మీ కేంపోయింది?

బస : అయితే పరువు ప్రతిష్ఠలకోసం డబ్బు ఖర్చు పెడ్తే తప్పా?

కమ : డబ్బు ఖర్చు పెట్టడానికి దోవా తెన్నూ, అవసరం అనవసరం వుండక్కర్లా? తినకు మాలిన ధర్మం మొదలు చెడ్డ బేరం అని యూరికే అన్నారా?

అప్ప : మనిషై పుట్టాక, ప్రతివాడికి కొద్దో గొప్పో గౌరవం అంటూ ఉండాలండి అమ్మగారు!

కమ : చాల్లే పూరుకో! నిన్ను అడగలేదు నేను.

అప్ప : నేను మీతో చెప్పలేదండి. అయ్యగారితో చెప్పా.

బస : అబ్బ! పూరుకోవే! బుద్ధితక్కువై గొప్ప యింటి పిల్లను రెండో పెళ్లి చేసుకున్నం దుకు రోజూ సతాయించి వదలి పెట్టు న్నావు...ఏదో నా అంత ఎత్తుగా ఘరా నాగా ఎదుగుతావనుకున్నాను గాని ఇట్లా...

కమ : ఎక్కువగా ఎగిరి రెక్కలు కాల్చుకునే గుణం మా వంశంలో ఎవరికీ లేదు. నక్క ఎక్కడ నాకలోకమెక్కడ (విసురుగా ఇంటి లోపలికి వెళ్ళిపోతుంది)

బస : అప్పల్స్వామీ! ఏమిటిరా ఈ గొడవంతా?

అప్ప : మీ మీద పనిగట్టుకొని ఎవరో అల్లరి చేస్తూ వుండాలండయ్య గారూ!

బస : ఇంకెవరురా? వున్నాడే వాడు! ఆ సుబ్బారాయుడుగాడే చేస్తున్నాడు యిదంతా.

అప్ప : సుబ్బారాయుడు గారూ మీరూ చిన్నప్పుడు చదువుకున్నారని చెప్పారు గదండయ్యా?

బస : అదే మెడకు చుట్టుకుంది. ఎప్పుడో చిన్ననాటి స్నేహితుడు వాడు. ఆ తర్వాత చాల మార్పులు వచ్చాయని నేను గొప్ప వాళ్ళ అంతస్థుకు చేరుకున్నానని తెలియటల్లా పీకికి.

అప్ప : దీనోడు కదండయ్యా, గొప్పోళ్ల అలవాట్లు, ఎవ్వారాలు ఆయన కేం తెలుస్తాయి. మీరైనా 4, 5 ఏళ్లుమండేగా తెలుసుకుంది.

బస : దీనవాడు దీనవాశిలాగా అఘోరిస్తుంటే నేచీ ఏముంది? తినుకునమ్మా అంటూ నాకు బుద్ధులు చెప్పాస్తాడు.

అప్ప : మీ మంచికే అంటారండి ఆయన.

బస : నా మంచి గురించి నాకు తెలియదూ? వీడు చెప్పాలా? వేసవి కాలంలో కూడా ఫ్లానెల్ సూట్లు శీతకాలంలో దలువ కళ్ళజోళ్ళు 'రిమ్ లెస్ గోల్డ్ స్పెక్టికిల్స్ (Rimless Gold spectacles) వాడుతానుట. రాసేదిలేకపోయినా షీఫర్ పెన్ను 80 రూపాయల ఖరీదుది జేబులో వుంచుకుంటానట. 'ప్యాన్' పెన్ను వుంటే చాలుట గోల్డుసిగరెట్ కేసు వాడడం తప్పదంటుగట; పైగా పోయే ప్రమాదం వుందిట. ఇట్లాగే నీతులు సలహాలూను. వీడి సలహా ఎవడికి కావాలి. లోకి ముండ సలహా.

అప్ప : చేసినా చేయకపోయినా ప్రతి సలహా వినాలని అనే వారండి మా రాజాగారు.

బస : సలహా కాదు, దట్టు బండెలు. నా గొప్ప... నా దర్జా— నా హోదా చూసి ఓర్వలేక తన తోటి వాడు ఇంత గొప్పవాడయ్యాడే అని ఓర్వలేని తనం వెళ్లగక్కడం అది. చిరిగిపోయిన సైను చొక్కాలూ వీడూను!

అప్ప : ఇంత డబ్బు మొగాన కొట్టే నోరుమూసుకునే వాడేమో నండయ్యా.

బస : అబ్బే! లంచాలకు లొంగే రకం కాదది. మొన్న సాయంత్రం క్లబ్బులో పేకాడుతుంటే ఎవరో పాపం ఇద్దరు బీద కాలేజి విద్యార్థులు జీతం సహాయం చేయమంటూ వచ్చారు. ఆపళంగా పర్సులోని 100 రూ|| నోటు బల్లమీద పడేసి యిద్దర్నీ చెరొక ఏకై తీసికోమన్నా. ఈ సంగతి సుబ్బారాయుడి గాడికి ఎల్లాగో తెలిసింది. ఆ రాత్రే గాలిసమూరం లాగా ఇంటికివచ్చి దుమ్ము బట్టుకున్నాడు నన్ను. "ఒరేయ్! బసవాయ్! ప్రాణావసరమని యివాళ ప్రొద్దున వచ్చి పది రూపాయ లిమ్మంటే పదీ లేదు, గిడీ లేదు, పో పొమ్మన్నావు, వాళ్లెవళ్లో ముక్కూ మొగం తెలియని వాళ్ళొచ్చి అడిగితే 100 రూ|| యిచ్చావు. "అపర కర్ణుడవనుకున్నావులే" అంటూ వాలుగా కులిపి వెళ్ళేడు.

అప్ప : అయ్యా! మనము ఇక్కడినుంచి మకాం ఎత్తేసి మెడ్రాసు వెళ్ళిపోతే బాగుంటుందండి.

బస : నాకూ ఆ ఆలోచనే వస్తోంది కాని... ఏటొచ్చీ వ్యాపారం కోసం యీవూళ్లో వుండిపోవాలిరా.

అప్ప : చిత్తమండయ్యా!

బస : (ఉస్సూరుమంటూ) ఒరేయ్! అప్పలస్వామీ! ఫలహారాలు తయారయాయేమో వంటలక్కని కనుక్కో. ఆలస్యం వుంటే ముందు కాఫీ తీసుకురా. ప్రాణం పోతోంది.

అప్ప : అలాగే నండయ్యా. (నిష్క్రమణ)

[ప్రవేశం అప్పలస్వామి— ట్రే మీద కప్పు, సాసరూ, కెటిల్ వగైరాలతో; ట్రే బల్లమీద పెట్టి, కాఫీ కప్పు సాసరూ, బసవయ్య దగ్గరకు తెచ్చి అందిస్తాడు]

అప్ప : ఫలహారాలు ఇంకా తయారవ లేదండయ్యా అందుకని కాఫీ ఒకటే తెచ్చా.

బస : (కాఫీ కప్పు అందుకుంటూ అప్పలస్వామి మెడల్స్ వేపు నిఘాయించి చూస్తాడు) అకమ్మిటా! అప్పలస్వామీ! మెడల్స్ అలా వెలా తెలా పోతున్నాయేం. కొంపతీసి మీ రాజాగారు రోల్డు గోల్డుతోట్లో, పారిస్

గోల్డుతోటో మెడల్స్ చేయించి యివ్వ లేదు కద (వెటకారంగా నవ్వుతాడు.)

అప్ప : (కంగారు పడుతూ, రామరామ! అంతటి మాట అనకండయ్యా! జమీందార్ల దగ్గర నేను చేసిన యిరవై ఏళ్ల "సర్వీసు"కు మా రాజాగార్లు యిద్దరూ మెచ్చుకుని చేయించి యిచ్చిన బంగారు పతకాలండి యివి (మెడల్సును చూపుతాడు.)

బస : ఆ మెడల్సు యిట్లా తే—నన్ను చూడనీ.

అప్ప : (కంగారు పడుతూ) ఎందుకండయ్యా.

బస : ఊ! ఇవ్వరా! ఇవ్వమంటుంటే!

[విచార వదనంతో అప్పలస్వామి తీసి యిస్తాడు; బసవయ్య వాటిని పరీక్షగా చూచి, చేత్తో పట్టుకుని బరువు చూచి, విరగబడి నవ్వుతాడు.]

బస : నన్ను మోసం చేస్తా వట్రా! బంగారం సంగతి తెలియని వాళ్లలో జమకట్టేశావే నన్ను? రంగూ పోయింది. బరువు లేదు. బలే రాజాగార్లురా! రోల్డ్ గోల్డ్ మెడల్ (ప్రెజెంటింగ్ రాజా గార్లు! (మళ్లీ విరగబడి నవ్వుతాడు.)

అప్ప : (చెవులు రెండు చేతులతో మూసుకుంటూ) మా రాజా గార్లనేమీ అనకండయ్యా. వారు మహారాజులు. అందరు రాజాలు నిజాయితీ గలవాళ్ళేనండి. అవసరమయితే ఆ ప్రభువులకోసం నా శరీరం ముక్కలు ముక్కలుగా కోసియిచ్చి హాయిగా ప్రాణం వదులుతానండి.

బస : ఊరుకోరా! కబుర్లూ నువ్వూను. ఎదురుగా దాఖలా కన్పిస్తుంటే.

అప్ప : (లెంపలు వేసుకుంటూ) ఆ తప్పంతా నాదేనండయ్యా! మా రాజా గారు మంచివన్నె బంగారంతోటే మెడల్సు చేయించి యిచ్చారండి.

బస : మరి యివి ఎక్కడినుంచి వచ్చాయిరా?

అప్ప : జమీందారీలు గవర్నమెంటోరు తీసుకున్నాక నా నౌకరీ పోయిందండి. పొట్ట గడవక, అమ్మలేక అమ్మలేక వాటిని అమ్మేసి, అచ్చంగా అవేమాదిరిగా వుండే నమూనాలు రోల్డుగోల్డులో చేయించుకోవలసిన కర్మం పట్టిందండయ్యా!

బస : మంచిపని చేశావు!

అప్ప : అవేమి రోల్డుగోల్డు మెడల్సనుకోకండి, ఉత్తదగా అండయ్యా! పైగా పదేళ్ళ "గ్యారంటీ" అని పెద్దరాతలు రాస్తారండి. మెరుగుపోయిందని తిప్పి పంపిస్తే కోటింగు వేసి పంపారండి. పదిరోజులలో మళ్ళా పోయిందండి మళ్ళాపోతే మళ్ళా పంపేనండి. ఇంక వేయమని చెప్పేరండి ఇంక యీళ్ళతో లాభం లేదనుకుని బజారులో మలామా సాయిబు దగ్గర రెండు నెలల కొకసారి బంగారపుగిల్టు వేయిస్తూ వుంటానండి.

బస : ఆ సాయిబ్బు ఇంత వాసిగా గిల్టు వేశేదేమిటిరా? వెలా తెలా పోతోంది. (మెడల్సు అప్పలస్వామికి యిచ్చేస్తాడు.)

అప్ప : (జాగ్రత్తగా తీసికొని తుడిచి కోటుమీద పెట్టుకుంటూ) గిల్టువేయించి రెండు నెలలు దాటిందండి. ఆ సాయిబ్బు వూళ్ళోలేడు. ఇంకో రెండు నెలలకు కాని రాడుట.

బస : పోనీ యింకో సాయిబ్బుకు యివ్వలేక పోయావా?

అప్ప : అదేమిటండి బాబుగారు! మీరుకూడా అల్లా అడుగుతారు. నాకూ సాయిబ్బుకు మధ్య వుండవలసిన రహస్యాల్ని మూడో వాడికి చెప్పి మా రాజా గార్ల పేరు బజారుకు యీడుస్తానా?

బస : నాతో చెప్పావుగా!

అప్ప : ధర్మప్రభువులు మీరు. పోలీసుకళ్ళు మీవి. మీ దయే వుండాలికాని మీరు నాకు మంచి మెడల్సు చేయించి యివ్వకపోతారా?

బస : మంచిమాట చెప్పేవు. నా దగ్గర పదేళ్ళ సర్వీసు నింపనీ. అప్పుడు నీకు మేలిమి బంగారపు మెడల్సు ఎన్ని చేయించి యిస్తానో చూడు.

అప్ప : తమ కటాక్షం మండయ్యా!

బస : అయితే అప్పలస్వామీ! నాకు తెలియక అడుగుతా. ఆ మెడల్సు రోజూ పెట్టుకుని మెరుగు పోగొట్టకోడం ఎందుకురా? నేను పెద్ద పెద్ద డిన్నరుపార్టీలు, టీ పార్టీలు యిచ్చినప్పుడు పెట్టుకుంటే బాగుంటుంది గా!

అప్ప : అన్నీ తెలిసిన మీరే యిల్లా సెలవిస్తారేంటి బాబుగారూ! జమీందారుల దివాణంలో నేను చేసిన యిరవైఏళ్ళ 'సార్వీసు'కు యివి ...గుర్తులండయ్యా. సేవాధర్మంలో నేను సంపాదించుకున్న గొప్ప గౌరవాన్ని గురించి చెప్పేవి యివే కదండయ్యా?

బస : కత్తి రాజలాంఛనమయితే, మెడల్సు నీ నౌకరీకి లాంఛనమన్నమాట.

అప్ప : రాజాలకు నాకూ పోలిక తేవద్దండయ్యా.

బస : అయితే అప్పలస్వామీ! నీకూ గొప్ప, గౌరవమూ కావాలన్నమాట.

అప్ప : తప్పకుండా కావాలండయ్యా. ఎవరి అంతస్తుకు తగ్గట్టు వాళ్ళు కుండాలి. పై అంతస్తు వాళ్ళు తక్కువ వాళ్ళనుండి మన్ననలు పొందుతుండాలండి.

బస : నిజం చెప్పేవు.

అప్ప : లోకమంతా అంతేనండి! వంటలక్క ఒకపారి అడిగిందీ, "అదేమిటి అప్పలస్వామీ! మెడల్సు ఎప్పుడూ అంత మెరుస్తూ వుంటాయి. చింతపండు పెట్టి రోజా తోముతూ వుంటావా ఏంటి" అంది. వంట నే చేనన్నాను," చస్! నోరుముయ్! పెద్దవాళ్ళసంగతి నీ కెందుకు. అధిక ప్రసంగం చేశావంటే అయ్యగారితో చెప్పి ఉద్యోగం ఊడపీకిస్తా" అన్నా. దాంతో కుక్కినపేను లాగ మళ్లా మాట్లాడలేదండి.

బస : నిజమే! తక్కువవాళ్ళను అల్లాగే అణచి పెట్టి ఉంచాలి. లేకపోతే బతకనిస్తారా. అయితే అప్పలస్వామీ! నేనుకూడా గొప్పగా, గౌరవంగా బ్రతుకుతున్నానంటావా?

అప్ప : యజమానుల సంగతి సేవకులు చెప్పకూడదండయ్యా!

బస : (నవ్వి) బలేవాడివిరా నువ్వు!

[కమలాదేవి ప్రవేశం]

కమ : (అధార్టీగా) అప్పలస్వామీ! ఖాతాఖానీ కట్టిపెట్టి ఫలహారాలు తయారయాయేమో కనుక్కో. అయితే తీసుకురా. మర్చిపోయా. ఇదిగో ఉత్తరాలు- ముందు వీటిని పోస్టులో వేసి తర్వాత టిఫిన్ సంగతి చూడు.

అప్ప : చిత్తమండమ్మా! (అప్పలస్వామి నిష్క్రమణ).

బస : అయితే కమలా! నువ్వు ఒక్కత్తెవు, మేడ మీద పడుకుని ఆ పుస్తకాలు పత్రికలు చదువుకోకపోతే నాకుకూడా చదివి వినిపించరాదూ? హాయిగా వింటాను.

కమ : ఆ! వింటారు! మీ కర్మం అయితేగా. అయినా పుస్తకాలు విజ్ఞానం మీ వంశంలో వారికి కావాలేమిటి?

బస : పోనీలే ఇందాకటినుంచీ నేను ఇంత గొడవ పడుతున్నాగదా, ఏదో కాస్త నాకు సలహా ధైర్యం చెప్తే?

కమ : నా సలహాలు మీకు నచ్చుతాయేమిటి?

బస : డబ్బు ఖర్చుపెట్టవద్దనేగా నువ్వు చెప్పే సలహా. డబ్బులేదో, లేదో, బీదవాళ్ళం అంటూ మొదటి పెళ్లాం చచ్చింది. ఇంతడబ్బు, ఇంత ఆస్తి ఆ తర్వాత సంపాదించి, నిన్ను పెళ్ళి చేసుకుని, యివన్నీ అనుభవించమంటుంటే డబ్బు ఖర్చుఅవుతుందని ఆ స్తమానం ఏడుపా? బాగుంది మేళం!

కమ : మహా మీరు నా కోసం ఖర్చుచేస్తున్నారు కాబోలు.

బస : నీకు నేను ఏం తక్కువ చేశానో చెప్పు. రవ్వల నెక్ లేసు చేయించలేదా? డయమండ్ రింగ్ చేయించలేదా? ఏడాదికి యిరవైపట్టు చీరలు కొనడంలేదా? కావలసిన పుస్తకాలన్నీ కొని యివ్వడంలేదా? ఇంకా ఏం కావాలి?

కమ : అవన్నీ మహా పెద్ద ఖర్చా ఏమిటి? మీ వెర్రి గొప్పలకు, పటాటోపాలకు చేసే ఖర్చులో ఎంత?

బస : నువ్వు అదేమాట. నేను చేసే వెర్రి ఖర్చు లేమిటో చెప్పు.

కమ : పులిని చూసి నక్క వాతలు పెట్టుకున్నట్లు, లేనిపోని గొప్పలకు ఎగరడం డబ్బు తగలేసుకోడం ఎందుకంటూ? ఇందులో మీకు ఒరిగే దేముంది?

బస : డబ్బు యింత సంపాదిస్తున్నందుకు ఘరానాగా అనుభవించక యినుప పెట్టెలో పెట్టి పూజచేస్తూ కూర్చుంటానా?... అయినా ఖర్చు ఎంత ఎక్కువగా వుంటే, అంత ఎక్కువగా డబ్బు సంపాదించడానికి ఉపాయాలు కూడా కనబడతాయి.

కమ : వెర్రి ఎక్కువయితే జరిగే పిచ్చి పనులేయివి! మా వంశంలో వారెవరూ యిటువంటి వెర్రి గొప్పలకు ఎగబడలేదు. అందుకు నే వంశం చూసి పెళ్ళి చేసుకోమన్నారు.

బస : అయితే అంత గొప్పవంశం దానివి నన్నెందుకు చేసుకున్నావు.

కమ : నేను చేసుకున్నానా ఏమిటి? మా నాన్న బలవంతాన అంటగట్టాడు, ఈ సంబంధం. దానధర్మాలు ఎక్కువై, ఆస్తిఅంతా నాశన మయిపోయి మా సంసారం అంతా చితికిపోతే, డబ్బున్న వాడికిచ్చి పెళ్ళిచేస్తే సుఖపడతానని మా నాన్న యీ పెళ్ళి చేశాడు.

బస : ఆయనంత ఆలోచించి యీ పెళ్ళి చేస్తే హాయిగా యిక్కడ సుఖపడక మరి రోజూ ఏడుపెందుకు?

కమ : ఆ! ఇంట్లో ఈగలమోత. బయట పల్లకీల మోతలాగా వుంది, సుఖపడడం.

బస : (పై వాక్యంలోని సంగతి అర్థం చేసుకోకుండా) ఈగలను, దోమలను చంపడానికి ఫ్లిట్ (Flit) తెచ్చేగా!

కమ : (విసుగుగా) ఆ! ఫ్లిట్ వచ్చింది, బ్యాంకు మేనేజరూ వచ్చాడు, షావుకారూ వచ్చాడు.

బస : ఆ! ఆ! వాళ్ళెందుకు?

కమ : బ్యాంకులో మన ఎకౌంటులో డబ్బులేదనీ బ్యాంక్ మేనేజరు, ఇల్లు కరారావుడి అవుతుందని షావుకారు చెప్పడానికి వచ్చారు.

బస : తలకు మించిన ఖర్చు చేస్తున్నానా ఏమిటి చెప్మా?

కమ : దేనికి మించి చేస్తున్నారో నాకెందుకు? 'ఓవర్ డ్రాఫ్ట్' కట్టలేదని చెప్పే బ్యాంకు వాళ్ళకు, ఇంటి తాకట్టుమీద వడ్డీ పెరిగి అసలును అందుకుంటోందని చెప్పే షావుకారుకు ఏమి సమాధానం చెబుతారో చెప్పుకోండి.

బస : ఆ! వాళ్ళల్లాగే భయపెడ్తారులే. ఉన్నవాడే వెయ్యమన్నారు, వెండికాగడా?

కమ : ఆరిపోయే దీపం భగ్గుమంటుందిట లెండి. కాగడాయే కాలుస్తారో, మతబాయే వెలిగిస్తారో నాకెందుకు? నేను మా పుట్టింటికి పోతా.

బస : భయపడకే పిచ్చిదానా! గొప్ప వంశపు దానికి భయా లేమిటి? అయినా 'ప్రొహిబిషన్' వున్నంతకాలం మన సిగపూవు వాడదనుకో.

కమ : ప్రొహిబిషన్ కూడా పోతోందిట లెండి.

బస : అయినా ఫర్వాలేదులే. కావాలంటే ఇప్పుడు నా పలుకుబడితో లక్ష రూపాయిల అప్పు చిటికెలమీద పుట్టిస్తా.

కమ : అందుకనే అప్పుచేసి పప్పుకూడు తిన మన్నారు.

[ప్రవేశం అప్పలస్వామి]

అప్ప : ఉత్తరాలు పోస్టులో వేశానండి అమ్మగారు. ఫలహారాలు తయారవుతున్నాయి. అయిదు నిమిషాల్లో పట్టుకు వస్తా.

కమ : సరేలే! ఇందాక చెప్పడం మరచిపోయా. ఆ టైలరు నా జాకెట్లు కుట్టాడో లేదో...

అప్ప : నేను కనుక్కున్నానండి అమ్మగారు. ఇంకా తయారవలేదుట.

కమ : 'క్లాత్' యిచ్చి నెల రోజులు దాటింది యింత ఆలస్య మేమిటి?

బస : ఊళ్లో కల్లా ఫ్యాషనబుల్ గా కుట్టే టైలరు అతను. ఆలస్యం అయితే ఏమిలే, మంచి పసందుగా కుడతాడులే.

అప్ప : మా రాజాగారి దివాణంలో ఒక జైలరు వుండేవాడండి. పెళ్లికని బట్టలు యిస్తే బారపాలకు అందజేసేవాడండి.

కమ : ఆ సంగతి మీ అయ్యగారితో చెప్ప సంతోషిస్తారు.

అప్ప : చెప్పడం మర్చిపోయా. రోడ్డుమీద చాటింపు వేస్తున్నారండి.

కమ : ఏమని? (అప్పలస్వామి బసవయ్య వేపు తిరిగి).

అప్ప : ఈ సంగతి అయ్యగారితో చెబుతున్నానండి అమ్మగారు.

బస : వాడదెందుకు అప్పలస్వామీ చాటింపు ఏమని?

అప్ప : ఇవాళ పొద్దున్న ఆ దెవడో దొంగ, తాలూకా ఆఫీసు జైలు గోడలు దూకి పారిపోయాడుటండి. ఆడు బలే గట్టివాడుట. అందిరినీ జాగ్రత్తగా వుండమని, ఆడి ఆచూకీ తెలిపితేగాని, పట్టుకుంటేకాని 'గవర్నమెంటోరు' మంచి బహుమానం యిస్తారుటండి ఫలహారాలు తెస్తా (నిష్క్రమణ)

బస : దొంగ వెధవ లెక్కువైపోయారు దేశంలో.

కమ : కరువిట్లా ముంచిపోతుంటే దొరలే దొంగలవుతున్నారు. పాపం జైలు కెళ్లేది బీదవాళ్లే!

బస : గొప్పవాళ్లు దొంగతివాలు చేస్తారంటే నేను ఒప్పుకోను. అవి చేసేవన్నీ లెక్కవరకాలే. వాళ్లకు నీతి నియమాలుంటెవు.

కమ : పాపం! దొంగ ఎంత బెదిరిపోతూవుంటాడో. పోలీసు ఎక్కడ దాపురిస్తాడో అని అరచేతుల్లో ప్రాణం పెట్టుకుని, బిక్కు బిక్కుమంటూ, నక్కి నక్కి తిరుగుతూ...

బస : మరేం ఫర్వాలేదులే! రేపు వాడెంతటవాడే పోలీసు స్టేషనుకు హాజరు అవుతాడులే. బయటుంటే బువ్వ ఎవడు పెట్టాడు? జైలు కెళ్తే పులుసు ముద్దలు గంజీ తాగొచ్చు.

కమ : పాపం! దొంగ ఎంత కంగారు పడుతుంటాడు. నాకు ఎదురైతేనా, మన కారులో ఎక్కించి, మనింటికి తెచ్చి, దాచి సద్దు అణగగానే పంపించి వేస్తా.

బస : నీకేమన్నా మతిపోయిందా ఏమిటి? 'లా' అంటే భయం భక్తీవుండక్కర్లా? నువ్విట్లా చేశావంటే, నిన్నూ వాడిని కలిపి జైలులోకి తోస్తారు.

కమ : దయాదాక్షిణ్యాలు మీ వంశంలో వుంటేనా? కడుపు కక్కుర్తి కోసం వాడు దొంగగా తయారవుతే తప్పు వాడిదా? సంఘానిది, గవర్నమెంటుది.

బస : ఆ మీమాంసలన్నీ నాకెందుకు? 'లా' అండ్ 'ఆర్డర్' అంటే నాకు గౌరవం వుంది. వాడు నాకు దొరికితేనా, పట్టుకుని అప్పచెప్పి బహుమతి కొట్టేస్తా.

కమ : (కోపంగా) అయితే బయలుదేరండి పురం బడి వెతక డానికి.

బస : మొగందూచి దొంగ ఎవడో నేను యిట్టే చెప్పేస్తా? మొద్రాసులో నా పర్సు కొట్టేసిన వాడిని చిటికలో పట్టుకున్నా.

కమ : పర్సులో పదిరూపాయలేగా వుంది మీరు చేసే ఖర్చులో ఎన్నోవంతు.

బస : పదిరూపాయలు కాదు పది దమ్మిడీలున్నా సరే. దొంగతనం దొంగతనమే. శిక్షపడాల్సిందే!

[తోటమాలి హడావిడిగా లోపలికి వస్తాడు.]

తోట : అమ్మగారండీ! అయ్యగారండీ! ఎవడో మన తోటగోడ దూకి అడ్డొస్తే నన్ను తోసేసి ఇంట్లోకి దూరేడండి.

కమ, బస: వాడు దొంగే అయివుంటాడేమో?

బస : ఫర్వాలా! నేనున్నా! వీడి పని నేను పట్టేస్తా.

[తోటమాలి నిష్క్రమణ]

[ప్రవేశం రాజాప్రతాప్ పచ్చగా అందంగా వుంటాడు. ట్రౌజర్, షర్టు తొడుక్కుని వుంటాడు. బట్టలు నలిగి జుట్టు రేగివుంటాయి. ప్రవేశించి తలుపు నెమ్మదిగామూసి చేతులు దులుపుకుంటూ ఠీవిగా ముందుకు వస్తాడు.]

రాజా : (కమలాదేవి వేపు తిరిగి) భార్యాభర్తల ఏకాంతమునకు విఘాతము కల్గించినందుకు క్షమించాలి.

బస : ఏ......ఎవ......ఎవ్వడ్రా నువ్వు?

రాజా : కంగారుపడుతూ మాట్లాడకండి. కంగారు పడే వాళ్ళను చూస్తే మాకు మా చెడ్డ చిరాకు.

బస : ఎవడవురా నువ్వు? ఏమిటో పెద్ద కబుర్లు చెబుతున్నావు. దొంగచాటుగా దూరేవు యింట్లో.

రాజా : దొంగచాటుగా కాదులెండి. దొరచాటుగానే.

బస : (ముందుకువచ్చి) ఎవడవురా నువ్వు? చెప్పు! దొంగవా? దొరవా?

రాజా : మీనోటితో నే చెప్పేరు గదండీ!

బస : అయితే......అయితే నువ్వు దొంగవే అన్నమాట. చాటింపు వేయించింది నీగురించే అన్నమాట.

రాజా : చాటింపు చేయకపోయినా మీ ఆతిథ్యం స్వీకరించడానికి వచ్చేవాళ్ళమే లెండి.

బస : దొంగ వెధవకు ఆతిథ్యమేమిటి? నువ్వేమైనా కలెక్టరువా? మినిస్టరువా? గవర్నరువా? వెళ్ళు. వెళ్ళకపోతే 'రైఫుల్' తెస్తా.

రాజా : ఇదిగో! దొంగ దొంగ అని ఇంకా ఎక్కువగా అనకండి. మేము దొంగ అని ఇంకా ఋజువుకాందే? ఉత్తి అనుమానం మీద అట్టే పెట్టేరు అంతే.

బస : ఊరికే పద్దిగా తోసేరేం జైల్లో? పాపం! భలే కబుర్లు చెబుతున్నావు. ముందుకునడు. అప్పలస్వామీ! నా రైఫుల్ తే.

రాజా : రైఫుల్ కాదు మాకు కావాల్సింది, మంచివి వేరే బట్టలు. అవి యిచ్చారంటే ఆ తర్వాత మీకు 'రైఫుల్ షూటింగ్'లో కొత్తపాఠాలు నేర్పుతాం! (బసవయ్య దగ్గరకువచ్చి) వా! సిల్కు దోవతీ, సిల్కు షర్టూ చాలా ఖరీదైనబట్టలు కట్టుకున్నారు. బట్టలు పసందు చేయడం బాగా తెలుసు; 'చెల్లారామ్స్'లో కొన్నారా?

బస : (తగ్గి) ఆ!...అవునవును. చెల్లారామ్స్‌లో నే ఎప్పుడూ బట్టలు కొంటా నేను.

రాజా : మా ఆస్థానం అంతటికీ చెల్లారామే బట్టలు సప్లయి చేస్తాడండీ.

బస : నిజం!

కమ : ఏమిటండీ ఏడితో బాతాఖానీ. అప్పలస్వామిని పిలిచి బయటకు నెట్టెయ్యండి.

బస : బట్టల్లేవు. గిట్టల్లేవు. ఫో!

రాజా : ఊరికే, దయా ధర్మంగా, 'ఫ్రీ'గా, 'ముఫ్త్'గా వద్దు లెండి ఎరువుగా యివ్వండి అంతే. రాజాప్రతాప్ తీసుకునే ప్రతివస్తువు ఎరువుగానే అని తెలుసుకోండి. వీలయినపుడల్లా తీసుకున్నది వాపసుచేస్తూ వుంటాము.

కమ : వీడొక రాజాట! ఇదో మోసం. ఎరువు తీసుకుంటే మరి నిన్ను దొంగగా ఎందుకు జమ కట్టారు.

రాజా : అభిప్రాయభేదమండి. ఎరువు వస్తువులు వాపస్ చేయడానికి నాకు తగినంత వ్యవధి వీలు, టైము, ఛాన్సు, యిస్తేనా? వడ్డీతో సహా తిరిగి యిచ్చేస్తానంటే వింటేనా. (కమలాదేవి వేపుకు రెండడుగులు నడిచి) ప్రపంచంలో కొంతమందికి అవసరాన్ని మించి డబ్బు యిచ్చాడండి దేవుడు. రాజపూర్ రాణీగారు వుంది చూశారూ. ఆవిడకు డబ్బు ఎంతుందో ఆవిడకే తెలియదు. ఆవిడకు చాలా ఖరీదైన మంచి ముత్యాలహారంవుంది. లక్ష రూపాయలు ఖరీదు చేసే ఆ హారం ఎక్కడపడితే అక్కడ వదిలివేస్తుంటుంది ఆవిడ. ఎందుకో తెలుసా? అంత ఖరీదు వస్తువైనా తనకు లెక్కలేదని, తన గొప్ప అంత అని అందరికి చెప్పుకోడానికి.

కమ : ఆ రాణీగారి గొడవ మాకెందుకు? ముందు బయటకు నడు.

రాజా : ఆగండి చెప్పేది వినండి! మొన్న ఆదివారం మద్రాసులో గవర్నర్స్ గార్డెన్ పార్టీ జరిగింది. రాణీగారు బల్లమీద హారం పారేసి విహారం చేస్తున్నారు. ఇదుగో చెప్పకూడదు కాని ఆవిడ మా మేనత్తే లెండి! అప్పుడు చూచేవారు లేక, దిక్కు లేకుండా పడి

వున్న ఆ హారాన్ని సద్వినియోగం చేయడానికి మేము ఎత్తు తీసుకున్నాం. అంతే! వినియోగం చేసే లోపల పట్టుకుంటే, అది నా బిజినెస్‌కు 'ఇన్వెస్టుమెంటు' అని, డివిడెండ్లు, బోనసులు, రాణీగారికి యివ్వలేకున్నాని, పోలీసులతో చెబితే వాళ్లు వింటేనా! అబ్బే! పోలీసువాళ్ళకు బిజినెస్ సంగతి ఏం తెలుస్తుందండి?

కమ : (బసవయ్యతో) ఈ దొంగతనం సంగతి మా అన్నయ్య వారు ఉత్తరం రాశారని మీతో చెప్పలేదండీ?

బస : ఏం చెప్పారో ఎవరికి జ్ఞాపకం?

రాజా : మావారా? మీరు కూడా మా అంతటివారు. గొప్పవాళ్ళ సంగతులు ఎప్పటి కప్పుడు మీకు కూడా తెలుస్తూ వుంటాయి.

కమ : గార్డెన్ పార్టీకి పిలవబడ్డ అతిథులలోనే దొంగ వున్నాడని, తీసినవాడు అదేదో జమీందారుగారి పెద్ద కొడుకై వుంటాడని అందరు అనుమానపడుతున్నారని కూడా మా అన్నయ్య వారు రాశారండీ.

బస : (ఆశ్చర్యంతో) రాజా వేపు చూస్తూ ఆ! ఏమిటీ! అయితే నువ్వు.... కాదు... మీరు జమీందారుగారి పుత్రులన్నమాట. చెప్పేరు కాదు.

రాజా : ఇప్పుడు మేమున్న పరిస్థితులలో జమీందారులమనే సంగతే మరచిపోతున్నాము (బసవయ్య దగ్గరకు వచ్చి చొక్కా పట్టుకుని చూచి) మీరు మా మాదిరిగానే మంచి ఫాషన్‌గా వస్త్రాలు కట్టేస్తుంటారు. మనిద్దరికీ చొక్కాల సైజు యించు మించుగా ఒకటే. మంచిచొక్కా, మంచి ధోవతీ యిచ్చారంటే మేము తిరిగి రాజాప్రతాప్ అవుతాము.

బస : అప్పల స్వామీ!

కమ : అప్పలస్వామి రాగానే యిద్దరుకలిసి ఈ దొంగ వెధవను పోలీసుల కప్ప చెప్పండి.

[ప్రవేశం అప్పలస్వామి]

రాజా : (బసవయ్య యొక్క రిస్టువాచి చూస్తూ) రోలెక్స ఆయిస్టర్ (Rolex Oyster) సాలిడ్ గోల్డు (Solid gold) రిస్టువాచ్ ఫస్టుక్లాసు సెలక్షన్ చేశారు. యుద్ధం ముందు వెయ్యి రూపాయలకు కొన్నాం మేము.

బస : (తన రిస్టువాచి చూసుకుని మహదానందం పొందుతూ) మీకు పరిశీలన దృష్టి బాగా వుంది రాజా గారూ! నేను 1500 రూపాయలు పెట్టి దాన్ని కొన్నాను లెండి. చవక బారు వాచీలు నాకు నచ్చవు రాజా గారూ!

రాజా : మనిద్దరి గుణములు ఒకటేనండి. (అప్పలస్వామి వేపు తిరిగి) అప్పలస్వామీ! బట్టలు బీరువా వేపుకు కోలియ్యి!

బస : అప్పలస్వామీ ! రాజా గారిని మేడమీదకు తీసుకువెళ్ళి నా గాడ్రెజ్ అల్మైరాలోనుంచి రాజా గారికి కావలసిన మంచిబట్టలు పంచె యిచ్చి వారు విడిచిన బట్టలు లాండ్రీకి పంపించు.

అప్ప : (ఉత్సాహముతో) అట్లాగే నంపయ్యా!

కమ : మీకేమన్నా మతిపోయిందా ఏమిటి? 'లా' అంటే గౌరవం భక్తి వున్నాయని యిప్పుడేగా చెప్పింది. వాడేదో గొప్పగా నాలుగు కల్లబొల్లి కబుర్లు చెప్పేసరికి వాడి వలలో పడ్డారే. మీకు చేత కాకపోతే నేనే వెళ్ళి పోలీసులను పిలుచుకువస్తా.

బస : పోలీసులను పిలుచుకు వస్తావా ? నీకు మతి పోయింది. ఇప్పుడేగా అన్నావ్ ? దొం... కాదు ఆయన దొరికితే రక్షిస్తానని.

రాజా : దొంగ అని మనుష్యులను పిల్వడానికి సంకోచించుతారెందుకండీ? దొంగ కాదని యింకా 'జ్యూరీ' చెప్పలేదు గా?

బస : రాజా గారూ! మీరు దొంగతనం చేశారంటే నేను నమ్మను. కూటికి లేనివాళ్ళు దొంగతనాలు, దోపిడీలు చేస్తారు.

రాజా : మామీద మీకు వున్న ఆదరాభిమానాలకు యివే నా ధన్యవాదాలు. భార్యా భర్తల ప్రణయకలహం ధాన్యపు గింజలో బియ్యపు గింజ అన్నారు...ఊ! పదరా! అప్పలస్వామీ! మనకెందుకు ఇక్కడ. (ఇద్దరు నిష్క్రమణ)

కమ : ఇంత బోల్తా తింటారని, ఇంత అవమానకరంగా, ఇంత పిరికితనంగా ప్రవర్తిస్తారని నేనెప్పుడూ అనుకోలా?

బస : నువ్వే బోల్తాకొట్టేవు.

కమ : నేను కాదు మీరే దొంగ దొరికితే పోలీసు స్టేషన్లో అప్పగిస్తానని డప్పాలుకొట్టి, తీరా దొరికితే వాడి మాటలకు మైనంలాగా మెత్తపడ్డారు.

బస : నువ్వు వెలగబెట్టిం దేమిటోయ్ మహా! దొంగను దాచి రక్షిస్తానని చెప్పి తీరా వస్తే పోలీసులకు అప్పచెప్తానంటున్నావు. మాట తప్పటం గొప్ప వంశలక్షణం కాబోలు!

కమ : బీదవాడూ, దరిద్రుడూ అయితే తప్పకుండా రక్షించేదాన్ని. ఇటువంటి మోసగాడిని వంశ మర్యాదలు గంగలో కలిపేవాడినా?

బస : ఊరుకో! రాజా గారు మోసగాడు ఏమాత్రం కాదు. కష్టదశలో వున్నాడు అంతే. ఆ మాటలు... ఆ ఠీవి... ఆ దర్పం... ఆ గ్రహింపు ఆ మర్యాద...అహాహా! మామూలు వాళ్ళ కెట్లా అలవడతాయి?

కమ : రాజా గారు మనింటికొస్తే నాకేమీ ఒళ్ళు పరవశ మవటం లేదు. గంగ వెర్రులెత్తటం లేదు...అసలు వాడు రాజా కాదేమో? అన్నీ అబద్ధాలేమో!

బస : (తన్మయత్వంలో) ఆహాహా! రాజా గారి కొడుకు మనింటికి రావటం, మన... కాదు, కాదు, నా సహాయం పొందటం ఎంత గొప్ప? ఎంత పేరు? రాత్రికి భోజనానికి వుండమంటా.

కమ : దొంగలను యింట్లో దాస్తున్నామని మా అన్నయ్యకు తెలిస్తే వాడు మనింటి గడప తొక్కడు. తెలుసా?

బస : మహా యిష్టాను తొక్కుతున్నాడు కాబోలు.

కమ : ఈ మాట వస్తే మనిద్దరినీ జైల్లో పరామర్శించుతాడు లెండి, వాడిని ఉద్ధరించినందుకు.

బస : కష్టకాలంలో మనం సహాయంచేస్తే, ఆ సంగతి బయట పెట్టేటంత అల్పుడనుకున్నావేమిటి, రాజాప్రతాప్! ఎప్పటికీ అల్లాంటి పని చెయ్యడు. వంశం, వంశం అంటూ ఎగురుతూ వుంటావు. గొప్పవంశపు రాజా వస్తే మర్యాద చేయటమైనా తెలియదు నీకు.

కమ : నేను చేసే మర్యాద ఏమిటో తెలుసా? చేతులకు సంకెళ్లు వేయించి సత్కరించటం.

[ప్రవేశం రాజాప్రతాప్ తల దువ్వుకుని, మొగం కడుక్కుని, సిల్కు పంచె, చొక్కా, కండువాతో]

రాజా: : (బసవయ్య వేపు తిరిగి) అపూర్వాదరణ చూపిన మీకు యివే నా నమస్కృతులు!

బస : అబ్బెబ్బే! అంతమాట అనకండి మీనుంచి నమస్కారాలు పొందేటంత గొప్పవాడిని కాదు

రాజా : (బల్ల దగ్గరగావున్న చెప్పులజతచూసి అటు నడుస్తూ) ఉన్నమాట చెబితే తప్పేమిటండి. ఆశ్రితరక్షణ సామాన్యులు చేయగలిగిన పనా? ఆనాడు గయునికి అర్జునుడు, ఈనాడు నాకు మీరు చేయగల్గారు.

[చెప్పులు తొడుక్కొని గోడమీదనున్న 'పెయింటింగ్' వేపు నడుస్తూ]

ఓహో! చాల గొప్ప 'పెయింటింగ్'; అద్భుతమైన ఆర్టు వుంది దీంట్లో, ఎవరో చాల గొప్ప ఆర్టిస్టు దీనిని చిత్రించివుండాలి.

బస : 'ఆర్టు'అంటే నాకు కొద్దిగా యిష్టముందండి రాజా గారూ! ఆర్టు ఎగ్జిబిషన్లో రు. 1116 పెట్టి కొన్నానండి దీన్ని!

రాజా : రవివర్మ గీసిన అసలు చిత్రాలు మాకోటలో వున్నాయండీ; ఆమాటకువస్తే, మీ యిల్లుకు మాకోటకు చాల పోలికలున్నాయి.

బస : ఇవాళ కట్టే రేపు పడిపోయే యిళ్ళు మాకు నచ్చవండి ఏపనైనా హుందాగా చెయ్యాలి.

రాజా : గొప్పవాళ్ళ బుద్ధులు అట్లాగే వుంటాయండి. (బట్టలు చూసుకుంటూ) మాకు వచ్చే బట్టలు దొరికాయండి. మీరు మాకు చేసిన గొప్పసహాయంగురించి రేపే మా తమ్ముడు గారికి ఉత్తరం రాస్తా. ఆయన అమెరికాలో 'టూరు' చేస్తున్నారు. టూరు

నుంచి రాగానే వారు సరాసరి మీయింటికి స్వయంగా పెద్దకారులో వచ్చి తమ ధన్య వాదాలు మీకు తెలియజేస్తారు.

బస : అంత మహాభాగ్యమే !

రాజా : కృతజ్ఞత మాపరెంకూడ గొప్పపనే? (అప్పల స్వామిని చూపిస్తూ) బలే నౌకరును సంపాదించారండి. మాకు ఏ బట్టలు వచ్చుతాయో, యిట్టే గ్రహించి, ఆ బట్టలుతీసి మాకిచ్చాడు. ఈ మాటు మీ యింటికి వచ్చినపుడు అప్పలస్వామిని తీసుకుపోతాము.

బస : అప్పలస్వామికి రాజాలదగ్గర యిరవై ఏళ్ళ సర్వీసు వుందండి.

రాజా : అల్లా చెప్పండి; అందుకనే అంతసులువుగా మా మనస్సు కనిపెట్టేడు.

బస : అప్పలస్వామీ ! ఈ రాజాగారు రమ్మంటే వెళ్తావా ?

అప్ప : (ఉత్సాహంతో) మీ చిత్తం, నా ప్రాప్త మండయ్యా.

రాజా : అడగడం మరచిపోయినందుకు క్షమించాలి. తమ నామధేయం ?

బస : బసవయ్య అంటారండి (అప్పలస్వామితో) అప్పలస్వామీ ! ఫలహారాలు అయితే తీసుకురా.

అప్ప : అట్లాగేనండయ్యా (నిష్క్రమణ).

రాజా : వాట్ ? బసవయ్య అండుకో, వైన్ మర్చెంట్స్ (Wine Merchants) మీరే నన్నమాట. చెప్పేరు కారూ ! మీ పేరు మాకుబాగా పరిచయమే. కాని దర్శనభాగ్యం యిన్నాళ్ళవరకూ అబ్బలా. జానీ వాకర్, త్రీ డేగర్ (Johnny Walkar, Three Dagger) సీసాలు మాకు డజన్లకొలది సప్లయి చేసేవారు కారూ ?

బస : ఏదో తమదయ.

రాజా : అయితే మీరు మాకు ఆప్తులే. ఇక పోయి వస్తాము.

బస : కాఫీ, ఫలహారములు తీసుకుని, రాత్రి భోజనానికి వుండి రేపు ఉదయమే వెళ్ళి పోవచ్చు. నా కోర్కె మన్నించుతారని...

రాజా : మీ ఔదార్యంతో కడుపు నిండిపోయింది. ఇక కాఫీ, వగైరాలు అక్కరలేదు. రాత్రికి మీ యింట్లో విడిదిచేస్తే ఎల్లా? రాత్రికి రాత్రే ఏరు దాటేసి మా ఆస్థానపు ప్లీడరును కలుసుకోవాలి. పైగా మేముంటే మీకు ప్రమాదం ఏర్పడవచ్చు.

బస : ప్రమాదం ఎందుకొస్తుందండి. మీరు మా యింటికి వచ్చారని బయట వాళ్లకు తెలిస్తేగా. కోటలాంటి యీ యింట్లో నెల రోజులువున్నా ఎవ్వరికీ తెలియదు.

రాజా : ఎందుకు లెద్దురూ? పోనిద్దురు! (వెళ్ళేటట్లు నటిస్తూ) మీ రిచ్చిన బట్టలు త్వరగానే వాపస్ చేస్తాము లెండి.

బస : ఎంతమాట సెలవిచ్చారు. ఏమంత ఖరీదని? మీకు కష్టంలో సహాయపడ్డాను అదే పది వేలు.

రాజా : అబ్బెబ్బె! పరాయి సొమ్ము మా దగ్గర అట్టేపెట్టుకోవడం మా వంశంలో ఎవరికీ లేదండీ. బట్టలంటే బట్టలే వాపస్ చేయలేము అనుకోండి. డబ్బు రూపంలోనో, యింకో వస్తు రూపంలోనో, వాటి విలువ మీకు ముట్టచెబుతాం. ఈ మార్పిడుల పనులంటే బలే సరదా మాకు!

కమ : (సీరియస్ గా) ఇప్పుడు విడిచేసిన బట్టలకు విలువ ఎట్లా చెల్లించావు?

రాజా : (తాపీగా) ఆ బట్టలు కట్టుకున్న మనిషి, పాపం, మంచి నిషాలో క్లబ్బు ముందు రోడ్డుమీద పడి వున్నాడు. ఆ మనిషి ఏ కారుకిందో పడి ప్రాణాలు పోగొట్టుకోకుండా రక్షించి హాస్పిటల్ కు చేర్చి, ప్రాణ రక్షణకు బదులుగా అతని బట్టలు తీసుకున్నాను. అన్యోన్య సహకారాలు, మార్పిడలతోనే మా జీవిత చర్యలు నిండి వున్నాయి.

బస : నాకు అర్థం కావటంలేదు. కొంచెం విశదంగా.

రాజా : అంటే మరేమీ లేదండి. మీ ఆవుకు మేము చిట్టు, తవుడు పెట్టాము. దానికి బదులుగా మీరు మాకు పాలు పోస్తారు. ఇంచు మిం

ముగా అన్నీ ఇంతే ననుకోండి. పూర్వం కదనరంగములో వీర విహారం సల్పిన సూర్య వంశస్థులమైన మేము, ప్రస్తుతం ఆర్థిక రంగములో స్వైర విహారం సల్పుతున్నాము. మా వంశం ఆస్తి చాలా వుండేది లెండి. మూడు లక్షలు ఖరీదు చేసే పెద్ద మహల్, తోట, వుండేవి. మా వూళ్ళో మార్వాడీకి చాల డబ్బుంది. ఏ ముంది, 80,000 రూపాయిలు మేము మార్వాడీ దగ్గర తీసుకున్నాం. దానికి బదులుగా మహల్, తోట, రెండూ మార్వాడీకి యిచ్చి వేశాం.

[అప్పలస్వామి ట్రే మీద వెండి ప్లేట్లు, కప్పులు, కెటిల్, బంగారపు స్పూను, ఫలహారాలు, కాఫీ వగైరాలతో ప్రవేశిస్తాడు. రాజా వాటిని నిఘాగా చూస్తాడు.]

కమ : బలే! బలే ఎక్స్చేంజ్! "కుండాపోయి కత్తి వచ్చె—ఢం, ఢం" అన్న మాట.

రాజా : (క్షణమాత్రం తొట్రుపాటుపడి తెప్పరిల్లి) మీ భార్యగారికి హృదయం ఇంకా పరిపక్వం కాలేదండి.

బస : (కమలాదేవితో) ఊరుకో! వారు తమ సంగతి చెబుతుంటే మధ్య హంసపాదులా నువ్వూను.

రాజా : మాకు నాలుగులక్షలు రొఖ్ఖం వుండేదండి. రెండులక్షలు గుఱ్ఱపు పరుగుమీద పెట్టేం. దాని పరుగుకు మా వేగం అందలేదు. అనుభవం మాకు వచ్చింది. ధనం గిండీరేస్ క్లబ్ కు వెళ్ళింది!

కమ : "కత్తిపోయి కర్రావచ్చె ఢం"...

బస : వూరుకో! కుర్రతనం వేషాలూ నువ్వూను. (రాజాతో) అంతా విచిత్రంగా ఉందండి.

రాజా : ఓ! యిటువంటివి యింకా వున్నాయండి. అవన్నీ ఆడవాళ్ళముందు చెప్పడం పెద్దమనుష్యుల లక్షణం కాదు. (బల్లమీద అప్పలస్వామి పెట్టిన సామానును పరీక్షగా చూస్తూ ఉంటాడు)

కమ : ఉత్త జూదగాడు! వ్యసనపరుడు!

రాజా : జీవితమంతా జూదమేనండి కమలా దేవి గారూ?

కమ : (చకితురాలయి) అరె! నా పేరు మీ కెట్లా తెలిసింది?

బస : వారిని నువ్వు అని పిలవకు కమలా! గౌరవముగా మీరని పిలువు.

రాజా : పిలవనియ్యండి ఫర్వాలేదు. ఆడవాళ్లు... అందులో అందమైనవాళ్లు. ఎట్లా పిల్చినా అందంగానే ఉంటుంది.

(కమలాదేవితో) మీ పేరు ఎట్లా తెలిసిందని అంత ఆశ్చర్యపడతారెందుకండి? మీ రెండవ ఉంగరంమీద కె. డి. అని పొడి అక్షరాలు వున్నాయి. కె. డి. అంటే కమలాదేవి పేరే అయివుంటుందని ఊహించాను.

బస : రాజాగారు కుశాగ్రబుద్ధులని ఇప్పుడైనా గ్రహించు కమలా!

రాజా : (బల్ల దగ్గరకు వెళ్ళి 'ట్రే'లో నున్న బంగారు చెంచా తీసి) పసుమర్తి కన్నయ్యశెట్టి మేక్! బంగారు వస్తువులు మాకు కూడా తయారుచేసి యిచ్చేది కన్నయ్యశెట్టేనండి. ఏ తులాలు బరువుంటుందండి?

బస : సరిగ్గా సెలవిచ్చారు. ఆ బంగారపు చెంచా కన్నయ్యశెట్టి అంగట్లో కొని మా ఆవిడ పుట్టిన రోజుకు బహుమతి యిచ్చా రాజాగారూ?

రాజా : కమలాదేవి గారూ! మీ వజ్రపు టుంగరం నీరు దిగిందండి.

కమ : అరె! మెరుపులో వచ్చిన ఆ కొద్ది తేడా దూరాన్నుంచి కనిపెట్టేరే!

బస : 2000 రూ పెట్టి "బ్లూ డయిమండ్" ఉంగరము చేయించి పెళ్ళి బహుమతిగా యిచ్చానండి..

రాజా : రత్న పరీక్ష, నగల విలువ కట్టడం, మాకు ఉగ్గుపాలతో నేర్పబడుతాయండి కమలా దేవి గారూ!

కమ : మెడ్రాస్ వెళ్ళినప్పుడు నీరు తీయించాలి.

రాజా : అంత శ్రమ ఖర్చు ఎందుకండి? దానికొక చిన్న చిట్కా వుంది. అగ్గిపుల్ల వెలిగించి సెగ ఒకమూల చూపితే నీరంతా యిట్టే బయటకు ఎగిరిపోతుంది.

కమ : నిజం? నా కెవరకు యింతవరకు తెలియదే!

రాజా : కాని ఆ పనిమట్టుకు అనుభవంతో జాగ్రత్తగా చెయ్యాలి.

కమ : కీ లెరిగి వాత పెట్టమన్నట్లు.

రాజా : అంతే! కాని వాతమట్టుకు గాఢంగా పెట్టకూడదు. లేకపోతే రాయి పగిలిపోతుంది. ఉంగరం యిట్లా యివ్వండి. మీ ఎదుటనే నీరుతీసి యిస్తా.

కమ : (కుతూహలంతో తీసి యిచ్చి చూస్తూ వుంటుంది)

రాజా : (జేబులోనుంచీ అగ్గిపెట్టె తీసి) పుల్లవెలిగించి ఉంగరంలోపల కాలుస్తాడు. అది గదిగో! చూశారా! డల్ గా వున్న రాయి తళ తళ లాడుతూ ఎట్లా మెరుపు తెప్పించుకుంటోందో!

కమ : ఏదీ! చూడనియ్యి (రాజా ఉంగరం యిచ్చివేస్తాడు)

కమ,బస: (ఆశ్చర్యంగా ఉంగరం చూస్తుంటారు)

కమ : అవును. ఇదివరకటి కంటేబాగా మెరుస్తోంది.

రాజా : ఇంకా కొంచెం పనివుంది. ఉంగరాన్ని యిట్లా యివ్వండి వేడి వెంటనే చల్లారితే రాయి పగిలి పోవచ్చు. మెల్ల మెల్లగా వేడి చల్లారాలి. (కమలా దేవి యిచ్చిన ఉంగరాన్ని వేళ్ళమధ్య నొక్కి పట్టుకొని) వేళ్ళ మధ్య నొక్కి పెట్టితే ఉంగరం మెల్లగా చల్లారుతుంది.

బస : రాజా గారూ! మీకు చాల సంగతులు తెల్సునే.

రాజా : అనేక దేశాలు తిరిగి, అనేకమందితో స్నేహాలు చేయడంవల్ల వచ్చిన అనుభవం యిది. ఒక పెద్ద డైమండ్ మర్చంట్ కొడుకూ నేనూ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో క్లాసుమేట్లం. అతను చేర్పేడు నాకీ కిటుకు. ...ఇదుగోనండి, కమలాదేవిగారూ! శాపపడిన మీ ఉంగరం (బల్లమీద సుతారంగా పడేస్తాడు.)

బస : ఈపని మీరు చేయకపోతే, దాని బాపతు మెడ్రాసులో ఏ ఏభై రూపాయలో వదిలివుండేవి.

[వీధితలుపు కొట్టినచప్పుడు; తోటపని వాడు ఆదుర్దాగా లోపలికి వస్తాడు.]

తోట : అయ్యగారూ! పోలీసుయినస్పెక్టరు గారుటండి వచ్చారు. మిమ్మల్ని చూడాలంట.

బస : (కంగారుతో) పోలీసు ఇనస్పెక్టర్! కొంప మునిగిపోయిందే కమలా.

కమ : అనుభవించండి! నేను మొదటినుంచీ మొత్తుకుంటుంటే విన్నారూ!

బస : రాజా గారూ! ఇనస్పెక్టరు గారు వచ్చారుట ఏం చేసేది? ఎల్లా బయటపడడం?

రాజా : కొంపా మునగలా, పుట్టీ మునగలా! (తోట పనివానితో) ఒరేయ్! అయ్యగారు ఇప్పుడే వస్తున్నారని ఇనస్పెక్టరు గారితో చెప్పు.

తోట : (కదలక నిలబడతాడు.)

బస : ఎంతపని జరిగిందండి. నన్ను కూడా అరెస్టు చేస్తారురా--ఏం కర్మం వచ్చిందిరా దేవుడా!

రాజా : ఇందులో ఇంత గాబరా పడడానికి ఏముందండి బసవయ్యగారూ! గాభరా పడడం అంటే మాకు మా చెడ్డ చికాకు. ఇంతా చేస్తే ఆ ఇనస్పెక్టరుగారు చుట్టపు చూపు మీద వచ్చారేమో?

కమ : ఇప్పటి కేమీ మించి పోలేదు. మీరంత భయపడక్కర్లా, చిందులు తొక్కనక్కర్లా.

బస : ఏం చేయ మంటావో చెప్పు. (తోట మాలితో) ఒరేయ్! ఇనస్పెక్టరు గారిని ఆఫీసు గదిలో కూర్చోబెట్టు. నేను ఇప్పుడే వస్తున్నానని చెప్పు. (తోట పని వాడు నిష్క్రమణ) (కమలతో) ఏం చేయమంటావు?

కమ : దొంగ మనింటికి వచ్చాడని పట్టుకుని అట్టే పెట్టేమని, కబురు చేయబోతుంటే ఇంతలో మీరే వచ్చారని వెళ్లి యినస్పెక్టరు గారితో చెప్పి ఆయన్ను యిక్కడకు తీసుకురండి.

బస అరెరే! అదే! అట్లా చేస్తేనే బాగుంటుంది. (వెళ్లడానికి రెండడుగులు ముందుకు వేస్తాడు)

రాజా : (బసవయ్యకు అడ్డుగావచ్చి నిలబడి దబాయింపుగా). ఆ పప్పులు ఉడకవండి బస

వయ్యా గారూ! భార్య సలహావిని ఆ తెలివి తక్కువ పని చేశారంటే మాతో బాటు మీరు కూడా జైలుకు పడవలసి వుంటుంది. తెలుసా! జామీను మీద మీరు బయటకు వచ్చినా, పరువు, ప్రతిష్ఠలుగల...న్యాయ చట్టం అంటే భయ భక్తులుగల...గౌరవ నీయులైన బసవయ్య గారు...దొంగను... యింట్లో దాచిన...సహాయం చేసిన... నేరానికి కోర్టులో...బోనులో...నిలబడ వలసి వస్తుందంటే......శిక్షింప బడెతా రంటే...ఎంతటి తల వంపులో ఆలోచించు కోండి. మీకు యీ వూళ్లో ఎంతటి అప్రతిష్ఠో గ్రహించండి.

బస : నాకేం! బెదిరించి బలవంతంచేసి బట్టలు తీసుకున్నాడని చెబుతా.

రాజా : పాపం! మీకు కోర్టు సంగతి తెలియదండీ బసవయ్యగారూ! మీయింట్లో దాక్కొన్నారనీ బట్టలు మీరే యిచ్చారనీ నేను చెబితే తిరుగు వుండదు. కావాలంటే అప్పల స్వామి నాతరఫున సాక్ష్యం యిస్తాడు.

అప్ప : (రాజా వేపు, బసవయ్య వేపు సందిగ్ధంగా చూస్తాడు)

బస : నాకు మతిపోతోంది! అంతా అయోమయంగావుంది.

రాజా : ఊబిలో మేము, మాతోబాటు మీరు దిగబడ్డారు. బయటకు రావడానికి హడావిడి చేసి, తిన్నకుంటే కూరుకుపోవడం తప్ప బయటపడడం వుండదు. మేము...మీరు... చిక్కిన అందరు...ఈవిపత్కర స్థితినుండి రక్షింపబడాలంటే ఉపాయం మాఒక్కరి చేతిలో నే వుందని గ్రహించండి.

బస : నాకర్థం కావటంలేదు.

రాజా : అర్థంకాకపోతే మరేం నష్టంలేదు. మీరు చేయవలసిందల్లా మేము చెప్పినట్లు తుచ తప్పకుండా నడచుకోవడమే!

బస : అయితే మరి ఏమి చేయమంటారో చెప్పండి

రాజా : ఏమీలేదు! మేము యిప్పుడు దాక్కో డానికి ప్రయత్నం చేయాలి.

బస : (అటుయిటు కలయచూచి) దాక్కోడాని ఎక్కడా చోటులేదే! మీరు కొంచెం తోటలోకి నడిస్తే... అక్కడ దొరువు వుంది... అందులో నీళ్లు లేవు లెండి. అందులో దాక్కుంటే చాలా బాగుం టుంది.

రాజా : కాదు దాక్కోడానికి ఈగదే చాలాబాగుంది.

బస : (చకితుడయి) ఈ గదిలోనా, చోటు ఎక్కడుందయ్యా మహానుభావా?

రాజా : ఇక్కడే, మేము నిలబడ్డ చోటులోనే.

బస : అబ్బ! నాకేమీ అర్థం అవటల్లా.

రాజా : చేతకానివాళ్ళు. మూలల్లో, గోతుల్లో దాక్కుంటారు. అందరికీ కనపడేచోటున దాక్కుంటే రహస్యం బాగా దాగుతుంది.

బస : ఏమిటో! నా బుర్ర తిరిగిపోతోంది.

రాజా : (బసవయ్యతో) మీరు 'పో' (Poe) చదువలేదనుకుంటా. ఎడ్గార్ ఏలన్ పో (Edgar Allen Poe) రాసిన కథలు... (కమలాదేవితో) బహుశా మీరు చదివి వుంటా రనుకుంటా!

కమ : (కోపంగా పెదవి బిగించుతుంది)

రాజా : 'పో' (Poe) రాసిన కథలో ఒక దొంగ తను దొంగిలించిన వజ్రాలహారాన్ని అంద రికీ కనబడుతున్న బల్లమీద వాజు (Vase) లో దాస్తాడు. ఎంత వెదికినా ఎవరికీ వాజులో చూడాలని ఊహే కలుగ లేదు.

బస : మీరు దాక్కొనేటంత పెద్ద వాజు ఈ యింట్లో ఎక్కడ వుందయ్యా. చివరికి అంత పెద్ద జాడీకూడా లేదు.

రాజా : వాజు కావాలని ఎవరడిగారండీ? ఆకథలో యిమిడివున్న సూత్రాన్ని మేము యిప్పుడు ఆచరణలో పెడ్తాము.

బస : అదేదో త్వరగా కానియ్యండి.

రాజా : ఇప్పుడు రాజా ప్రతాప్ గారు బట్టలు అప్పల స్వామి వేషంలోనికి రూపాంతరం పొందు తారు, తెలిసిందా?

బస : అంతా మీకు వదిలేశా. నీటముంచినా, పాల ముంచినా మీదే భారం.

రాజా : పాలలోనే ముంచుతాములెండి... అప్పల స్వామి! త్వరగా నీ తలపాగా, మెడల్సు తో సహా కోటు, మా కిచ్చెయ్యి. (అప్పల స్వామి కిక్కురు మనకుండా విప్పి యిస్తుంటాడు. రాజా అవి తొడుక్కుంటాడు) ... ఓహో. ఏమి విధివైపరీత్యం! రాజా గారు బట్లరుగా మారారు. అప్పలస్వామి! ఇంక నీవు లోపలికిపోయి ఎవ్వరికీ కనపడకుండా దాక్కో.

(బసవయ్య, కమల ఆశ్చర్యంగా చూస్తుంటారు.)

రాజా : (ట్రే చేతిమీద మోపుకుని బట్లరులాగా నటిస్తూ, బల్లమీద ప్లేట్లు పెట్టి వాటిలోకి ఫలహారాలు బంగారు చెంచాతో తోడుతూ వుంటాడు) అయ్యా! బసవయ్యగారూ! నిలబడకండి, కూర్చోండి.

బస : (దిగాలుగా కుర్చీలో కూలబడతాడు)

రాజా : (బసవయ్యతో, కమలతో) మామూలుగా మీరు ఫలహారం చేసేటప్పుడు ఎట్లావుంటారో అట్లా వుండండి ... మరి కొంచెం ఉత్సాహంగా సహజంగా నటించాలి. ఉన్న చిక్కంతా యిక్కడేవుంది. మీరు కనుక నేను చెప్పినట్లు నడుచుకుంటే ఏ పేచీ రాదనుకోండి.

బస : (ప్లేటులోనుంచి పకోడీముక్కలు తీసుకుని మెల్లగా కొరుకుతూ వుంటాడు.)

కమ : (చెంచాతో ప్లేటుమీదకొట్టూ ఆలోచనలో సందిగ్ధస్థితిలో వుంటుంది.)

రాజా : అట్లా ఆలోచనలో పడితే ఎట్లాగండీ అమ్మగారూ.

కమ : చేసుకున్నవాళ్లకి చేసుకున్నంత మహాదేవా అన్నారు. సరే కానియ్యి (ఫలహారాల ప్లేటులో చేయివుంచుతుంది.)

[ప్రవేశం పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టరు. మామూలు డ్రెస్‌లో వుంటారు. చేతిలో చేతి కర్ర వుంటుంది.]

బస : (ఇనస్పెక్టరును చూచి ఎదురు వెళ్లుతూ) దయ చెయ్యండి ఇనస్పెక్టరు గారూ! దయ చెయ్యండి!

ఇన : ఎంతసేపటికీ మీరు రాకపోతే స్నేహితం మీద నేనే లోపలికి వచ్చేశా. వేరే విధంగా అనుకోకండి.

బస : ఎంతమాట! ఎంతమాట! ఏదో యింటిగొడవ తెమలలేను. వెంటనే రాలేకపోయా. వద్దా మనుకుంటున్న ఇంతలో మీరే వచ్చేశారు. ఏమిటీ విశేషాలు?

ఇన : తాలూకా ఆఫీసు జైలునుంచి ఇవాళ పొద్దున్న దొంగ ఒకడు గోడదూకి పారిపోయాడు. ఆ పారిపోయిన దొంగవెధవ చాల ఉద్దండపిండమంట! వాడిని రెండురోజులలో పట్టుకోలేకపోతే డిస్మిస్ చేస్తానని డి. యస్. పి. కారాలు మిరియాలు నూరుతున్నారు. అబ్బ! పోలీసు సర్వీసు అంత వెధవ సర్వీసు లేదండి.

బస : మరి డ్రెస్ మీదలేరే!

ఇన : డ్రెస్ మీదవుంటే దొంగ దొరుకుతాడండీ! కాకిచొక్కా చూడగానే కాలికి బుద్ధి చెపుతాడు.

బస : మీరే స్వయంగా రావాలండీ? మీ పోలీసు వాళ్ళను పంపితే చాలదూ?

ఇన : పారిపోయిన దొంగవెధవ గొప్ప వంశం వాడుట. అందుచేత మామూలు వాళ్లయిళ్లకు మా పోలీసులనుపంపి గొప్పవాళ్ల యిళ్లు అన్నీ నేనే వెతుక్కుంటూ వస్తున్నా.

బస : మా యింటికి వస్తే అవశ్యంగా వాడిని నేను పట్టుకుని మీకు కబురుచేసే వాడినికదండీ!

ఇన : ఆ సంగతి నాకు తెలియకేమిటి? అయినా డ్యూటీ ప్రకారం చేసుకుపోవాలి కదండీ.

బస : అంతేనండి. అంతే. మీ ఇష్టం. మా యిల్లంతా మీదే ఎక్కడైనా వెతకండి.

[ఇనస్పెక్టరుగారు ముందు. వెనుక బసవయ్య నడుస్తుండగా యినస్పెక్టరు కుడి ప్రక్క సైడ్ వింగ్ దగ్గరకు నడుస్తూ లోపలికి తొంగి చూస్తూ బసవయ్యను ఏదో అడుగుతూ వుం

టాడు. బసవయ్య ఏవో జవాబులు యిస్తుంటాడు. రాజా వాళ్ళవేపు వీపు తిప్పి బల్లమీదికు వంగి వడ్డించుతూ వుంటాడు. కమలాదేవి సందేహంగా 'సైడ్‌వింగ్' వేపు చూస్తూ వుంటుంది]

రాజా : (కొంచెం ఆదుర్దాగా) అమ్మగారూ! వేడి పప్పు పకోడీలండి యివి. మరి కొంచెం వెయ్యమంటారా? (పకోడీలు వేస్తాడు).

కమ : పకోడీలు వద్దు, గికోడీలు వద్దు!

[బంగారు చెంచా బల్లమీద పడేస్తుంది]

రాజా : అమ్మగారూ! పోనీ జిలేబీ తీసుకోండి

ఇన : (కుడిమూల కర్టెను దగ్గరగా నిలబడి కర్టెను మీద తోస్తూ) బసవయ్యగారూ! ఈగదిలో ఏ ముందండి?

బస : అదా! అది సామానులగది. పాత సామాను లుంటాయి.

ఇన : రండి! ఆ గదిలోకి పోయి చూద్దాము.

[ఇద్దరు నిష్క్రమణ]

రాజా : (వాళ్ళు లోపలికి వెళ్తుంటే) అమ్మగారూ! స్ట్రాంగ్ కాఫీ యివ్వమంటారా?

కమ : వద్దు! (ఇన్‌స్పెక్టరుతో చెప్పడానికి అనేటట్లుగా మొగం పెట్టి కుర్చీలోనుంచి లేవబోతుంది).

రాజా : (బల్లమీదికు బాగా వంగి) కమలాదేవిగారూ కనికరించండి. శరణు అన్న వాడిని రక్షించటం గొప్ప వంశలక్షణం.

కమ : (తికమక పడుతుంది)

రాజా : (మెల్లగా) కమలాదేవిగారూ! రక్షించమని నేను యింతవరకు ఎవరినీ అడుగలేదండి.

కమ : (కుర్చీలో మెల్లగా కూర్చుంటుంది.)

రాజా : (గండం గడిచినట్లు మొగం తుడుచుకుంటూ మెల్లగా) ఏదో ఒకటి మాట్లాడండి. కావాలి. వద్దు అని అయినా అనండి.

[ఎడమప్రక్క సైడ్‌వింగ్ చివరనుండి బసవయ్య, ఇన్‌స్పెక్టరు స్టేజిమీదకు వస్తారు.]

రాజా : (బసవయ్యతో) అయ్యగారూ! అమ్మగారు ఇవాళ ఏమీ ఫలహారం తీసుకోలేదండి. తలనొప్పిగా వుందేమో.

బస : డాక్టర్ని పిలవమంటారేమో కనుక్కో.

రాజా : అమ్మగారూ!

కమ : అక్కర్లేదు.

[ఇన్‌స్పెక్టరు యీలోపుగా ఎడమప్రక్క సైడ్‌వింగులలోకి తొంగిచూచి బయటకు వస్తాడు.]

ఇన : ఈ ప్రక్క గదిలో కూడా ఎవరూ లేరండి.

బస : నేను చెప్పాను కదండీ.

ఇన : (ముందుకు వస్తూ). ఏమండీ బసవయ్యగారూ? ఇవాళ మీ బట్లరు సిల్కుపంచె కట్టాడే?

బస : అహా! అదా! ఇవాళ వాడి పుట్టినరోజట. అందుకని నా సిల్కుపంచె వాడికి బహుమతి చేశా!

ఇన : ఓహో! అదా సంగతి. కొత్తగా కనిపిస్తే ఏమిటో అనుకున్నా.

రాజా : అమ్మగారూ! ఇదిగో స్ట్రాంగ్ కాఫీ తాగండి తలనొప్పి తగ్గుతుంది.

కమ : తే! (కప్పు తీసుకుంటుంది.)

రాజా : అమ్మగారూ! బజారునుంచి కూరలు అవీ తెమ్మన్నారు కదండీ! (బసవయ్యతో) అయ్యగారూ! పెన్ను ఒకసారి యివ్వండి. కావలసిన వస్తువులు లిస్టు రాయాలి (బసవయ్య గోల్డు కేప్ పెన్ యిస్తాడు)

రాజా : (తీసుకుని) ఏం కావాలో చెప్పండి అమ్మగారూ!

కమ : నీకు తెలుసుగా.

రాజా : (బల్లమీద వున్న పత్రికతీసి దానిమీద రాస్తూ) వీశెడు బంగాళదుంపలు.... 2 శేర్ల మాంసం, అర్ధశేరు నవటాకు మసాలా పియర్స్ సబ్బులు ఎన్ని డజనా, అర డజనా?

కమ : అరడజను చాలులే.

రాజా : పౌండ్స్ క్రీము రెండుసీసాలు.

ఇన : ఇల్లంతా వెతికాము బసవయ్యగారూ ఇక తోట వెదకాలి రండి.

బస : వెళ్దాం కాని, కాస్త మీరు కాఫీ పుచ్చుకుని...

ఇన : కాఫీతాగి యింటిదగ్గర బయలుదేరే నండి ముందు తోట వెనకెళదాం పదండి.

[ఇద్దరు నిష్క్రమణ]

రాజా : నిజంగా రక్షించిన పుణ్యం మీకు దక్కిం దండీ కమలాదేవి గారూ ?

కమ : (అభినందనగా చూస్తూ) నీధైర్యం మెచ్చు కోదగ్గది.

రాజా : తమరి దయాంతఃకరణ మెచ్చుకోతగ్గదండీ.

కమ : నటించడంలో మొనగాడిలాగా వున్నావు.

రాజా : అహా ! మీ మెప్పుదల కూడా పొందే భాగ్యం లభించింది.
(బల్లమీదకు కొద్దిగా వంగి ఒకచేత్తో బల్ల మీద వస్తువులను సర్దుతూ వుంటాడు)

కమ : పోగ ప్తకొడు వున్న సంగతి చెప్పా.

రాజా : దయా సముద్రులంటే మీరు.

కమ : దయాదాక్షిణ్యాలకు మా వంశం పెట్టింది పేరు.

రాజా : అంతటి గొప్పవంశంలో జన్మించినందుకు అంత గొప్పగా కరుణరసం చిలికించారు.

కమ : వంశం, పెంపకం, యివే మనిషిని గొప్పగా తయారుచేస్తాయి. (పెదవి విరచి) మా ఆయన ఎంత గాభరా పడిపోయారో! వాళ్ళ వంశమంతా అంతే! ఉత్త పిరికి ఘటాలు.

రాజా : (ఉఫ్) పాపం! రెండవ పెళ్ళి అనుకుంటా.

కమ : (కొంచెం నవ్వి ఆ మాటకు బదులు చెప్ప కుండా) మా అన్నయ్యను ఎరుగునే వుంటా రనుకుంటా ?

రాజా : పేరు ?

కమ : కృష్ణకుమార్.

రాజా : క్లబ్బులో విన్నట్టే జ్ఞాపకం.

కమ : మా అన్నయ్య మొన్న యుద్ధంలో 'వార్ పైలట్ (War Pilot)గా పనిచేశాడు తెలుసా? ఎంతో ధైర్యంగావెళ్ళి జర్మనీ మీద బాంబులు వేశేవాడు.

రాజా : నేను అజాద్ హింద్ ఫౌజ్ లో పనిచేశా నా కార్యరంగ మంతా బర్మా జంగిల్స్‌లో అస్సామ్ అడవుల్లో నడిచింది. కోహిమా కొండల్లో బ్రిటీషుసైన్యాన్ని ముప్పతిప్పలు పెట్టి మూడుచెరువుల నీళ్ళు తాగించామంటే నమ్మండి.

కమ : మా యింట్లో అందరివీ ఉక్కునరాలు.

రాజా : ఆ సంగతి నేను మొదటునుంచి కనిపెట్టు తూనే వున్నా. తొణకకుండా, బెణక కుండా అదరక, బెదరక యిందాకటినుంచీ ఎంత ధైర్యంగా వున్నారండి !

కమ : అదంతా మా వంశలక్షణం.

రాజా : ఇన్స్పెక్టరు గారు వచ్చినపుడు మీరు కూడ అద్భుతంగా నటించారండి.

కమ : అదికూడ పెద్ద కష్టమే!

రాజా : ఆ నటనాశక్తి! ఆ ధైర్యం! ఆ అందం! (నిట్టూర్పు విడులుస్తూ) అవని గాచిన వన్నెలై వున్నాయి.

కమ : (ఉత్సాహంగా నవ్వి) ఏం లాభం! చేసు కున్న వారికి చేసుకున్నంత మహా దేవా అన్నారు.

రాజా : మీరు చేసిన సహాయానికి ఆ జన్మాంతం కృతజ్ఞతతో వుంటా.

కమ : పోగడ్తలంటే నాకు తలనొప్పి. ముందుగా నీకు సహాయం చేయాలనిపించింది. మధ్యలో బుద్ధి మారింది. కాని ఎట్లాగైతే నేం. అను కున్నది చిట్టచివరికైనా నెరవేర్చుకున్నా. అనుకున్నమాట నెగ్గాల్సిందే! మా యింట్లో అందరిదీ అటువంటి పట్టుదలే!

రాజా : (నిస్పృహతో) అయిదేళ్ళ క్రితం—ఒకా నొక స్త్రీ...మీ కమ ల్లే...నాకు తోడ్పడి...పట్టుదలతో నడచి...నా అం డన వుండి వుంటేనా...నా జీవితం ఎంత ఉత్తమంగా వుండేదో! ఈ దేశ చరిత్రలో బ్రతుకుపోయి సన్మార్గ పథం తొక్కి ఎం తటి కీర్తి యశస్సులు గడించుకుని వుండే వాడినో!

మక : ఎవరా స్త్రీ?

రాజా : (న్వ్) ఎందుకులెండి 'గతం నాస్తి' అన్నారు. అదొక విషాదగాథ. పాత చరిత్ర త్రవ్వుకోటం ఎందుకు పోనిద్దురూ.

కమ : నేను తెలుసుకుంటే తప్పా?

రాజా : తప్పుకాదండీ! కాని ఒక స్త్రీ విషయం మరొక స్త్రీ దగ్గర చెప్పడం అంత బాగుండదు... అయినా మీరు అడిగారు కనుక చెప్పకపోవడం కూడా బాగుండదనుకోండి (ఎడమప్రక్క సైడ్ వింగ్ దగ్గరకు వెళ్లితూ) అదుగో అయ్యగారు పిలుస్తున్నారు.

కమ : నాకు చెబితే గురేమీ పర్వాలేదు.

రాజా : బసవయ్యగారికి పెన్ కావాలిట. అదియిచ్చి వచ్చి మీ కా విషయం చెబుతా (రాజా, నిష్క్రమణ) (కమలాదేవి పరధ్యానంగా కూర్చుని వుంటుంది).

[ప్రవేశం బసవయ్య, ఇనస్పెక్టరు]

ఇన : మీ యిల్లంతా పూర్తిగా గాలించివేశాం, ఎక్కడా ఎవరూ లేరు.

బస : చిత్తం. నేను చెప్పెను కదండీ.

ఇన : ఇంక యీ పక్క యింటికి వెళ్లి వెతకాలి. వస్తానండి బసవయ్యగారూ!

బస : చాలా శ్రమపడ్డారు. కాస్త ఫలహారం కాఫీ తీసుకుని వెళ్లండి. ఆ కుర్చీలో కూర్చోండి.

ఇన : ఒక్క కాఫీ చాలు, యింకేమీవద్దు. (కుర్చీలో కూర్చుంటాడు)

బస : అప్పలస్వామీ! ఇనస్పెక్టరుగారికి కాఫీ ఫలహారం తీసుకురా!

[ప్రవేశం : తోటమాలి, హడావిడిగా]

తోట : అయ్యగారండీ! ఇందాకొచ్చిన మనిషి ఇనస్పెక్టరుగారి సైకిలు ఎక్కి తుర్రున ఎళ్ళిపోతున్నాడండి.

ఇన : (కుర్చీలోనుంచి దభాలున లేచి) ఏమిటి? నా సైకిలే? ఎవడు వాడు? దొంగే అయివుంటాడు. నా నాలుగు వందల రూపాయల ర్యాలీ సైకిలు కొట్టేస్తాడూ!

బస : (బల్ల దగ్గరకు వెళ్ళి వెతుకుతూ) అరె! నా ఏభై రూపాయల పెన్ను ఎత్తుకుపోయాడే!

కమ : (బల్ల తడుముతూ) అయ్యో! అయ్యో! నా డైమండ్ రింగ్, నా గోల్డ్ స్నాప్ కన్పడటం లేదు.

ఇన : వాడు నాకే మస్కా యిస్తాడూ? ఆ వెధవ ఈ లోకంలో ఎక్కడున్నా జుట్టుపట్టుకు లాక్కొచ్చి లాకప్‌లో పెట్టా. నాకే టోపీ వేస్తాడా వీడు!

బస : అందరం నష్ట పోయామండీ, యినస్పెక్టరుగారూ!

ఇన : (అథార్టీగా) ఆగండి. నేనడిగే ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పండి. ప్రక్క యింట్లో ఫోను వుంది కాదూ?

బస : వుందండి.

ఇన : రోడ్లన్నీ కాపలా కాయమని మా పోలీసులకు ఫోనుచేసి వస్తా. (వెళ్లితూ ఆగి వెనక్కు తిరిగి అధికారంగా) బసవయ్యగారూ! మీరందరూ ఎక్కడకూ కదల వద్దు. ఇక్కడే వుండండి. మీ అందరినీ ప్రశ్నలడగాలి. నాకేమిటో మొట్ట మొదటి నుంచి మీ అందరి ప్రవర్తన విచిత్రంగానే వుంది. ఏమిటో అనుకున్నా, దొంగ వెధవ పారిపోడానికి మీ రెంతవరకు సహకరించారో తెలిసికోవాలి? తెలిసిందా?

బస : చిత్తమండి.

[ఇనస్పెక్టర్ నిష్క్రమణ]

బస : నా బట్టలు—నీ రింగూ, నా పెన్నూ—నీ చెంచా, నా చెప్పులూ...అన్నీ ఎత్తుకు పారిపోయాడు రాజా. దొంగ వెధవ. 3000 రూపాయలు క్షౌరం అయిపోయాయి. పైగా పోలీసులతో పీకులాట ఒకటి.

కమ : నేను చెబితే విన్నారా? మా గొప్ప రాజా దొరికాడు మీకు.

బస : నా అనుమానం వాడసలు రాజా కాడేమో నని. రాజాలాగా గొప్పగా నటించి మనల

అందరినీ బుట్టలో వేసికొని, తనపని కానిచ్చు కున్న ఘరానా దొంగయివుంటాడు వాడు.

[ప్రవేశం అప్పలస్వామి. శరీరంమీద కోటు వుండదు తువ్వాలు కప్పుకునివుంటాడు]

అప్పల : ఏమిటండయ్యా! అంత గందరగోళం పడు తున్నారు.

కమ : మీ రాజాగారు అయ్యగారికి 8000 రూ॥లు కరారావుడి చేసి పారిపోయాడు.

అప్పల : (బసవయ్యతో) నిజంగా నేనండి అయ్యా?

బస : నిజం కాకపోవడానికేమిటి? మీ అమ్మగారి డైమండ్ రింగ్, గోల్డు మ్యాన్, నా బట్టలు, పెన్ను, ఇనస్పెక్టరుగారి సైకిలు ఎత్తుకుని పారిపోలే?

అప్పల : (అదుర్దాగా) నా మెడల్సు కూడా పోయాయా అండి అయ్యా!

బస : ఏదీసిపట్టేవుంది. నీవి మెడల్సూ నవ్వాను

అప్పల : పోనీలెండయ్యా! ఆయన నిజమైన రాజా అయితే, నా సొమ్ము అట్టే పెట్టుకోరు. తప్పకుండా వాపస్ చేస్తారు నా మెడల్సు.

బస : వాపస్ చేసినప్పుడు చూద్దాంలే!

[అప్పలస్వామి దగ్గరకువచ్చి అతని ఛాతీమీద మెడల్సు పెట్టుకు నేచోట కొట్టి] ఒరేయ్! అప్పలస్వామీ! మీ రాజాగారు మా కంద రికీ టోపీ వేశాడు కాని (అహహా! వికా రంగా నవ్వుతూ) నీ మెడల్సు......

అప్పల : (రహస్యం చెప్పవద్దు అనే అర్థం వచ్చేటట్టుగా దీనంగా తలకాయ అడ్డంగా ఊపుతాడు)

బస : (వికారంగా నవ్వుతూ) నీ విషయములో మటుకు రాజాగారు బలే టోపీలో పడ్డాడురా! తిన్నాడురా పెద్ద డోసు! [తెర]

నేటి పాశ్చాత్య నాటకరంగము

శ్రీ శింగీతం శ్రీనివాసరావు

ప్రతి దేశపు సామాజికజీవితంలోనూ నాటకరంగం యొక్క ప్రభావం ప్రముఖపాత్రను వహిస్తుంది. దేశకాల వాతావరణ పరిస్థితులనుబట్టి, సంప్రదాయాలనుబట్టి ఆయా దేశాలు వాటివాటికి అనుగుణ్యమైన కళలను పెంపొందించాయి. సంగీతం, చిత్రలేఖనం, సాహిత్యం పరిశీలించి అవి ఏ ప్రాంతాలకు చెందినవీ ఏ కాలానికి చెందినవీకూడ చెప్పగలం. నాటకకళకూడా అంతే. కాని ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం ఒకటుంది. ఒక వ్యక్తి ఒక సృజనక్రియ (Creative work) చెయ్యవలెనంటే, సృజించబడిన కళావస్తువు (Work of art)తో సంబంధం ఏర్పరచుకొని, తన్మూలంగా "సంచలనం" (React) పొందే వ్యక్తి ఒకడుండాలి. అప్పుడే ఆ కళావస్తువుకు ఒక పరిమాణం (Dimension) ఏర్పడుతుంది. శూన్యంలో ఎవ్వరూ కళావస్తువును సృజించలేరు. సంగీతకారుడు తనచుట్టూ ఎవ్వరూ లేకపోయినా సరే, కనీసం తనొక్కడే ఉన్నా తను పాడుతున్నపుడు, అదేక్షణంలో ఆ పాటను తానే వింటున్నాడు. అంటే కళావస్తువు (ఇక్కడ పాట)ను సృష్టిస్తూ, అదేక్షణంలో దాన్ని అవగాహన చేసుకుంటున్నాడు. అవగాహన చేసుకున్నప్పుడే పాటకు పరిమాణం ఏర్పడింది. ఇక్కడ ఈ రెండువ్యక్తులు ఒకే వ్యక్తిలో సమ్మిళితమైనారు. అదే విధంగా చిత్రకారుడు చిత్రాన్ని చిత్రించినప్పుడు దానికి ఎలాంటి పరిమాణము లేదు. కాని తక్షణం తనే చిత్రాన్ని చూచి దాన్ని తనమనస్సులో ప్రతిబింబింప చేసుకున్నపుడు ఆచిత్రానికి ఒక పరిమాణం ఏర్పడింది. ప్రతీ కళావస్తువూ ఇంతే. నవలా ఇంతే. కావ్యమూ ఇంతే. వీటిలో అసలు రచయితే, పాఠకుడు ఒకడే అవుతాడు. కానీ నాటకంలో ఒక భేదం ఉంది. నాటకం వ్రాయటం నటించటానికి, ప్రదర్శించటానికి. ప్రదర్శనయోగ్యం కాక, చదువుకోటానికి నాటకాలు అనే పేరుతో వ్రాసిన రచనలన్నీ సంభాషణారూపం (Dialogue form) లో ఉన్న నవలలే కావచ్చు, విజ్ఞాన వేదాంత తత్వశాస్త్ర పుస్తకాలే కావచ్చు, (ప్లేటో వ్రాసిన "రిపబ్లిక్" దీనికి ఉదాహరణ), కాని అవి నాటకాలు మాత్రం ఎన్నటికీ కావు. నాటకంలో అధమం ఒక్కపాత్ర ఉండాలి. అంటే ఆ పాత్రను నాటక రచయితే ప్రదర్శిస్తున్నప్పటికీ, తన ప్రదర్శనను తానే చూడలేడు కాబట్టి, అది చూచేందుకు ఇంకొక వ్యక్తి తప్పనిసరి అవసరం. అంటే మిగతా కళలను సృజించేటప్పుడు కావలిసిన వ్యక్తులు అధమం ఒక్కరు అయితే, నాటకంలో ఇద్దరు,—ఒక నటుడు, ఒక ప్రేక్షకుడు. అంటే నటుడు, ప్రేక్షకుడు కలిసినప్పుడే నాటకం ఒక విశిష్టమైన, సజీవమైన, సంపూర్ణమైన స్వరూపం దాలుస్తుంది.

అందుకని పాత్రలు ప్రేక్షకుల సంఖ్య అధికం అయ్యేకొద్ది దేశంలో నాటకంయొక్క స్వరూపం వేరు వేరుగా పరిణామం చెందుతుంది. ఆధునిక యుగంలో ఈ పరిణామంపైన దేశంయొక్క ఆర్థిక పరిస్థితి ప్రభావం చెప్పుకోతగ్గది. పాశ్చాత్య నాటకరంగంలోని దినదినాభివృద్ధికి, ముఖ్యంగా ఇప్పుడు మన దేశంలో నాటక రచనలోగాని, ప్రదర్శనలోగాని కొత్త పోకడలు ఎక్కువగా కనుపించకపోవడానికి కారణం చాలా మట్టుకు ఆర్థిక పరిస్థితి. యీ మధ్య మనలో ప్రదర్శించటానికి వ్రాసిన నాటకాలకన్నా, పత్రికలలో ప్రచురించబడి చదువుకొనబడే నాటకాల, నాటికల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నట్టు కనబడుతోంది. దీన్నిబట్టి నాటకాల ప్రథమ కర్తవ్యం (Primary Motive) ప్రదర్శించటానికి అనే భావం మనలోకన్నా పాశ్చాత్య దేశాలలో ఎక్కువ దృఢంగా వున్నదని తెలుస్తుంది.

పాశ్చాత్యదేశాలలో పెంపొందిన నాటకాలలో ఎక్కువ ప్రజాబాహుళ్యానికి ప్రదర్శించి, ఇక్కడా అక్కడా కొందరు ఇది కళకాదు, వ్యాపారం అని

విమర్శించినా, నిజంగా అమెరికా, ఇంగ్లాండులలో నాటకకళకు ఆయువు పోసింది వ్యాపారిక నాటకరంగం (Commercial Theatre). దీని అభివృద్ధి ముఖ్యంగా 1914-18 లో జరిగిన మొదటి ప్రపంచ యుద్ధంతో ఉన్నట్టుండి ఎక్కువఅయి, మధ్య మధ్య కొంత హెచ్చుతగ్గులు ఉన్నా నేటివఱకు కూడా మంచి ప్రాముఖ్యంలో ఉంది. ఇంగ్లండులో యుద్ధంలో పాల్గొన్న సైనికుల వినోదార్థం కుక్కగొడుగుల్లాగ నాటకసంస్థలు చాలావచ్చి, ఏవేవో నాటకాలువేసి డబ్బును సంపాదించుకున్నయ్. చేతుల్లో డబ్బు లుండటంమూలాన, ప్రజలు నాటకాలంటే విరగబడ్తున్నారు. కాబట్టి, నాటకాలసంఖ్య ఎక్కువై కళారీత్యా వాటి అంతస్తు తగ్గింది. అందుకని రెండవ ప్రపంచయుద్ధం వచ్చేసరికి లండన్‌లోని చాలామంది విమర్శకులు, కళాకారులు మళ్ళీ నాటకరంగం అధోగతిని అందుకుంటుందని భయపడ్డారు. యుద్ధానంతరం కొంతవఱకు ఇది నిజం అయినా, విలువ లేని క్రింది తరగతి వినోదాన్ని అందిచ్చే నాటకాలతో పాటు, ఉన్నతమైన నాటకాలు కూడా వచ్చాయి. ఎమిలిన్ విలియమ్స్ వ్రాసిన "ది మార్నింగ్ స్టార్", జె. బి. ప్రీస్ట్లీ వ్రాసిన "నే కేమ్ టు ఎ సిటీ"- విజయం పొందడంతో ప్రేక్షకుల అభిరుచులలో కళాకారులకు కొత్త ధైర్యం వచ్చింది. ఇప్పుడు ఇంగ్లండులో మనం చూచే నాటక రచయితలకు చేయూత నిచ్చింది ఈ వ్యాపారిక నాటకరంగమే. నోవల్ కోవార్డ్, జేమ్స్ బ్రైడీ, ఎమిలిన్ విలియమ్స్, సోమర్సెట్ మాహం, జార్జి బెర్నార్డ్ షా—వీరందరూ ఆ విధంగా, అక్కడనే తమ వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రస్ఫుటింప చేస్తూ ఒక స్థాయిని అందుకున్నవారే. కాని ఇందులో ఒక చిన్న చిక్కు ఉంది. నాటకాలు రచించేది, నటించేదీ ఎవరైనా, వాటికి డబ్బిచ్చి ప్రదర్శింపచేసేవి నాటక సంస్థలు. ఆ సంస్థల కర్తవ్యం నాటకంయొక్క విలువకన్నా, అది రాబట్టే రాబడి. అందుకని హెచ్. ఎమ్. టెనెంట్ లిమిటెడ్ (H.M. Tennent Ltd,)లాంటి పెద్ద సంస్థ కూడా పేరుపడ్డ నాటక రచయితల నాటకాలకే అవకాశం ఇస్తుందేగాని మూల దాగున్న కొత్త రచయితలకు ప్రోత్సాహం ఇవ్వడంలేదు. ఈ విషయంలో అమెరికాలోని పరిస్థితికూడా ఇంతే. పైన అమెరికాలో బ్రాడ్వేలో వేసే నాటకాల ఖర్చు చాలా ఎక్కువ. ముఖ్యంగా అక్కడ నటులు లేక "తారలు" కు ఇచ్చే ధనం కళ్లు చెదిరేలా ఉంటుంది. అందుమూలంగా ఎక్కువ జనసామాన్యానికి అందుబాటులో ఉండే నాటకాలు, సంగీత నాటక ప్రదర్శనాలు (Musicals) జోరుగా సాగటం జరిగింది. ఫ్రాంసుదేశంలో వ్యాపారిక నాటకరంగానికి ; కళాత్మక నాటకరంగానికి (Artistic theatre) భేదం చూపడం కష్టం. ఫ్రాంసులో—ఇంకా సరిగ్గా చెప్పాలంటే—ప్యారిస్‌లోని కొద్ది నాటక సంస్థలు మోలియర్, సార్త్రు వ్రాసిన అత్యుత్తమ నాటకాలు మొదలుకొని ఏలాంటి అంతర్భూతమైన విలువ (Intrinsic Value) లేని చెత్త నాటకాలు ప్రదర్శించబడేవని, నాటక మందిరాల (Play Houses) సంఖ్య తక్కువ కాబట్టి అక్కడి నాటకరంగం యొక్క భవిష్యత్తు మారుమూలలలో ఉద్భవించే సంస్థలమీద, అమెచ్యూరు ట్రూపుల మీద ఆధారపడి వుందనీ ఎమేన్యుయల్ వేక్స్ ఫ్రాంసుదేశపు వ్యాపారిక నాటకరంగాన్ని గురించిన తన వ్యాసంలో పేర్కొన్నారు.

ఆర్థికంగా చాలవరకు ప్రజల అభిరుచులమీద తప్పనిసరి ఆధారపడి నాటకాలాడే అమెరికా, ఇంగ్లండువంటి దేశాలు ఒకవైపు ఉంటే (ఇక్కడ స్థాపించిన ఆర్ట్సుకౌన్సిల్‌ను గురించి తరువాత చర్చిస్తాం), అటు ఈ పరిస్థితిని మరొకవిధంగా ఎదుర్కొన్న దేశాలసంగతి గమనిద్దాం. వీటిలో సోవియట్ రష్యాకు అగ్రస్థానం లభిస్తుంది. ఇక్కడ నాటకసంస్థలన్నీ ప్రభుత్వ అధీనంలో ఉన్నాయి. అందుకని ఒక సంస్థకు ఒక నాటకంలో నష్టంవచ్చినా లాభంవచ్చినా మరొక సంస్థ దీన్ని సర్దుకొంటుంది. ఏండ్రీ వేన్ గీసహెమ్ (Andie van Gyseghem) వ్రాసినట్లు, నాటకసంస్థల పాలన నిర్దుష్టంగా ఉండటం మూలాన, సంస్థలకు నష్టం రాకపోవడం సరికదా, ప్రజలు అమెరికా బ్రాడ్వేలో టిక్కెట్లకోసం ఎలా ఎగబడ్తారో, అదేవిధంగా యిక్కడకూడా జనం తండోపతండాలుగా వస్తారు. ఇక అందులో పనిచేసే దర్శకుడు మొదలు మిగిలిన కళాకారులందరు ఆ యా సంస్థలకు చెంది, ప్రభుత్వపుజీతం పుచ్చుకుంటూ, సంఘంలో చాలా గౌరవంగా బ్రతుకుతారు. ఈ విధ

మైన నాటకవ్యవస్థలో ఒక పెద్దలాభం ఉంది. వ్యాపారిక నాటకరంగంలో అట్టే కొనసాగించలేని ప్రయోగాత్మక నాటకరంగం (Experimental theatre) ఇక్కడ సాధ్యం అవుతుంది. కొత్త పోకడలు అవలంబించటంవల్లనా, నాటకరంగం దినదినాభివృద్ధి చెంది, ప్రేక్షకులుకూడా నాటకాలంటే ఇష్టపడే మనస్తత్వం కలిగి (Theatre-minded) నాటకరంగం ఉన్నతిదశకు వస్తుంది. కాని యిక్కడ నాటక రచయితకు, దేశాన్ని పరిపాలించే పక్షానికీ ఎటువంటి సంబంధం ఉందో చెప్పడం కష్టం. జె. బి. ప్రీస్ట్లీ "అంతర్జాతీయ నాటకరంగము"(International theatre) అనే పుస్తకానికి వ్రాసిన తొలిపలుకులలో ఇంగ్లండుదేశంలో నాటక రచయితకు ఇతివృత్తాన్ని ఏర్పరచడమేమి, తన వ్యక్తిత్వాన్ని నిలబెట్టే పద్ధతిలో చెప్పడమేమి, వీటిలో రష్యాలోని నాటక రచయితకన్నా యెక్కువ స్వాతంత్ర్యం ఉండేదేమోనని సంశయించాడు. రష్యాలో చాలా సంస్థలు కొత్త నాటకాలను ప్రదర్శించినా, ముఖ్యమైన సంస్థ అయిన మాస్కో ఆర్ట్ థియేటర్ (Moscow Art theatre) మాత్రం మొదట్లో వెనుకటి మహానాటకాలనే ప్రదర్శిస్తూ ఉండేది. కాని నటనలోనూ, స్టేజి సెట్టింగులలోనూ అంతకు ముందుకంటె ఎక్కువ వాస్తవికత చూపడంతో నాటకప్రదర్శనలో నూతనశకం ప్రారంభం అయింది. ఇందుకు మూలకారకుడు మాస్కో ఆర్ట్ థియేటర్‌ను స్థాపించిన వారిలో ఒకడైన స్టేనిస్లావ్‌స్కీ (Stanislavsky). వీరు రష్యన్ నాటకాలు వెయ్యడమే కాక విదేశాలనుండి వచ్చిన నాటకాలు, ఉదాహరణకు షెరిడన్ వ్రాసిన "స్కూల్ ఫర్ స్కాండల్" మొదలుకొని స్టీన్‌బెక్, షా, ఇబ్సెన్, మోలియర్ మొదలైన రచయితల నాటకాలన్నీ ప్రదర్శించారు. అంతేకాకుండా ఆ సంస్థ నాటకకళలో అమరస్థానం అందుకున్న ఏన్‌టాన్ చెకోవ్ (Anton Chekhov) లాంటి సుప్రసిద్ధ నాటకకర్తకు పుట్టినిల్లయింది. పైన నాటకాలు వేసేవాళ్లకు విద్యుచ్ఛక్తిసాధనసామగ్రి గాని, సంగీత వాయిద్యాలు గాని, ఎలాంటి సదుపాయాలైనా దొరికే అవకాశం లభించింది. ఇది చాలా బాగున్నా, తత్కారణంగా నాటక రచనలో వచ్చే లోపం జె. బి. ప్రీస్ట్లీ తన రచనలలో ఈ విధంగా పేర్కొన్నాడు.

"రష్యాలోని నాటక కర్త అధీనంలో అతనికి కావలసినంతమంది నటులు, సెట్లు, సాధనసామగ్రి ఉంది. ఈ సంఖ్య కాస్త తగ్గి, తన ప్రేక్షకులకు నాటకాన్ని చూసే ఓపిక కాస్త తగ్గుంటే, తప్పనిసరి తన నాటకాన్ని ఇంకా ఎక్కువ మెరుగులతో, ఎక్కువ పటుత్వంతో, ఇంకా చక్కని నిర్మాణంతో తయారుచేసి ఉండేవాడు......ప్రపంచం కోరేటట్టి రష్యా ఇవ్వకలిగినట్టి ఉత్తమోత్తమ నాటక రచయితలను రష్యా ఇవ్వటంలేదని నా ఉద్దేశ్యం."

ప్రభుత్వముగానీ, మునిసిపాలిటీగానీ అధీనంలో నాటక సంస్థలు పెంపొందించే మరొక దేశం జెకోస్లవేకియా. ఇక్కడ సంస్థలు పాలించేందుకు ఒక ప్రభుత్వాధికారినీ, ప్రదర్శనమునుగురించి చూచుకునేందుకు కళాకారుడైన దర్శకుడునూ ఉంటున్నారు. కొన్ని ప్రాంతీయనాటకాలే కాక విదేశాల నాటకాలు కూడా వేస్తుంటారు.

కానీ పాశ్చాత్య నాటకరంగంతో పరిచయం ఉన్న ఎవరైనా నాటకం కోసరం అటువైపు తలెత్తి చూచారంటె మొదట కనబడేది స్కాండినేవియా,- ఇంకా సరిగ్గా చెప్పాలంటె నార్వే. మొదట కనబడే నాటకకర్త, నాటక నిర్మాణంలో, పాత్ర పోషణలో, ప్రజ్ఞలో, శిల్పంలో, నాటక రచనలోని ప్రతి భాగంలో అత్యుత్తమస్థాయిని అందుకున్న మహా రచయిత- హెన్రిక్ ఇబ్సెన్. ఈ రోజు పాశ్చాత్య దేశాలలో వెలువడే సమస్యాపూరిత నాటకాలు (Problem plays)కు మార్గదర్శి ఇబ్సెన్. నాటక రచనలో నే గొప్ప మార్పు తెచ్చాడు. మిగతా వారంతా చాలామంది బయలుదేరి ఏవో విప్లవభావాలు ఒకటి రెండు పడేస్తే నాటకం చలామణీ అవుతుంది అనుకుని పొరబడ్డారు. ఎందుకంటె ఇబ్సెన్ ఊరికే కొన్ని కొత్తభావాలను ఉపన్యాసధోరణిలో అందిచ్చే ఉపాధ్యాయునికన్నా, వివిధపాత్రలను వారివారి మనస్తత్వాలతో సజీవంగా ప్రతిబింబింపచేస్తూ, క్షణక్షణం తన నాటకంమీద సర్వాధికారం చూపిస్తున్న మహా నాటకకర్త. అలాంటి ఇబ్సెన్, బార్న్‌సన్ (Bjornson), హీబర్గులను కన్న నార్వేలో ఈ రోజు అట్టే స్వతంత్ర నాటక రచన (Original play writing) ఎక్కువగా ఉన్నట్టులేదు. ప్రసిద్ధనటుడు, విమర్శకుడు,రచయిత అయిన పీటర్ ఉస్తినావ్ (Peter-Ustinov) అన్నట్టు నార్వేలో నేడు రచనలోకన్నా

ప్రదర్శనలో బాగా వృద్ధి కనుపింపుతోంది. సైక్లోరమాలాంటి ఆధునిక యంత్రసామగ్రిని ఉపయోగించటమే కాక, నాటకాలను భావగర్భితంగా, మంచి వాతావరణాన్ని సృష్టిస్తూ ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఏమైనా స్వభావసిద్ధంగా నాటకకళామనస్కులైన నార్వి జియన్లు మంచి మంచి రచనలను అందివ్వవచ్చని ఆశించవచ్చు. ఇదీ పాశ్చాత్య దేశాలలో నాటకరంగం మట్టుకు ఉన్న పరిస్థితి.

ఇక రచనలనుగురించి కొద్దిగా ఆలోచిద్దాం. ఇంగ్లండులాంటి దేశాలలో నాటక ప్రదర్శనకు వెచ్చించిన డబ్బు మళ్లీ అణుమం నష్టం లేకుండా తిరిగి రావాలంటే నాటకం జనాన్ని ఆకర్షించటమే కాక, అసలు ప్రదర్శించటానికి అయ్యే ఖర్చు సాధ్యమైనంత వరకు తక్కువగా ఉండాల్సివచ్చింది. అందుకని ఇంగ్లీషులో వచ్చేవన్నీ చాలావరకు మూడు అంకాలతో ఒకే సెట్టింగులో డ్రాయింగ్ రూమ్ కామెడీస్ (Drawing - room Comedies) అనే పేరుతో వచ్చాయి. పైన సెట్టింగులను పదేపదే మార్చి, ఇంద్రజాలం చేసి ప్రజలను మురిపించి, మురిపించే పద్ధతి ఎక్కువకాలం ఉండదని కొందరికి తెలిసి, సెట్టింగులకన్నా నాటక నిర్మాణంలో, కథాపోషణలో కథాగమనంలో ఎక్కువ శ్రద్ధ వహించటం జరిగింది. అందుకని నాటకాలన్నీ ఎక్కువ రక్తి కట్టేవయ్. ఇందులో హాస్య ధోరణిలో సమస్యలను తర్కించే నాటకాలు చెప్పుకోదగ్గవి. ఇందుకు జె. ఎమ్. బేరీ వ్రాసిన "అడ్మిరబిల్ క్రైటన్" (Admirable Crich-ton) మంచి ఉదాహరణ. ఈ నాటకంలో ఇప్పుడుండే ప్రజాస్వామ్యాన్నిగురించిన భావనలలోని అవకతవకలను బాగా చిత్రించి, పాత్రలు ఒకరితో ఒకరు వాదించుకోకుండా, బేరీ కలంలో మంచి నాటకంగా తయారైంది. సిద్ధాంతప్రాధాన్యం గల నాటకాలు (Plays of Ideas) మరొక శాఖకు చెందినవి. బెర్నార్డ్‌షా నాటకాలు ఈ జాబితాలో చేర్చవచ్చు. షాను చూచి, అతన్ని అనుసరిస్తూ చాలామంది తయారయ్యారు. కాని షా నాటకాలలో కూడ శిల్పం, పాత్రపోషణ, అన్నిటికంటె ముఖ్యం కథావస్తువు అతని ఉద్దేశాలకన్న ముఖ్యమైనదని, కాలంయొక్క వరవడికి తట్టుకొని చిరకాలం నిలచేవి అవేనని చాలా మంది గుర్తించినట్టు కనబడదు.

నూతన రచనావిధానాలను ప్రోత్సహించేది ఎప్పటికైనా ప్రయోగాత్మక నాటకరంగం (Experi-mental theatre) ఇందుకు ఆర్థిక సహాయం రానిదే ఇది జరగదు. నాటకరంగం ఉన్నతదశకు పరిణామం పొందాలంటే ఇదిముఖ్యం. ఇది గుర్తించి, పైన వ్యాపారిక నాటకరంగం అక్కడక్కడ మరీ అధోస్థితిని అందుకుంటుందని భయపడి, ఇంగ్లండులో ఆర్ట్స్ కౌన్సిల్ (Arts Council) ఒకటి స్థాపించబడింది. ఈ సంస్థ ఉద్దేశ్యం నాటకాలను వ్యాపార దృష్టితో కాక, కళారీత్యా ఉన్నతశ్రేణిని అందుకున్న నాటకాలనే వెయ్యటం. దీనికి ప్రభుత్వం ఆర్థికసహాయం చేస్తుంది. దీని అభివృద్ధిలో డేమ్ సిబిల్ థార్న్‌డైక్, లూయి కేసెన్ లాంటి నటులు ఎంతో సహాయపడ్డారు. వీటి సహాయంతో టి. ఎస్. ఇలియట్ వ్రాసిన "మర్డర్ ఇన్ ఎ కెథిడ్రల్" అనే కావ్యనాటకం మొదట మెర్క్యురీ నాటకరంగంలో ప్రదర్శింపబడింది. ఆ తరువాత ఇంగ్లీషు ప్రేక్షకులకు రోనాల్డు డంకన్, క్రిస్టాఫర్ ఫ్రైల నాటకాలు పరిచయం చేయబడ్డాయి. యుద్ధరంగంలో వాతావరణాన్ని ఇతివృత్తంగా తీసుకొని సైనికులలో సైతం సహజ మానవత్వం ఉందని చూపే నాటకాలలో కొంతమంది విజయంపొందారు. ఇందుకు ఉదాహరణ ఆర్. సి. షెరిఫ్ వ్రాసిన "లాస్టు జర్నీ." ఈ నాటకం జరిగే స్థలం యుద్ధరంగంలో సైనికులు నివసించటానికి త్రవ్వుకున్న గుంటలు (Dug-outs). నాటకంలో అదొక్కటే సెట్టింగు. దూరంగా తుపాకి కాల్పులు అప్పుడప్పుడూ వినబడుతూ ఉంటుంది. ఇందులో రోజూ కాకీదుస్తుల్లో అంతా ఒకటేగా కనబడే సైనికులను వివిధపాత్రలుగా, సజీవంగా చూపించడం గొప్పతనం ఆ నాటకం చూచిన ప్రేక్షకులకు అదొక కనువిప్పు ఇక ఇటీవల పాశ్చాత్య దేశాలలో వెలువడిన నాటకాలలో అన్నిటికన్నా మిన్నగా చెప్పుకోదగిన నాటకం టెరెన్స్ రాటిగాన్ వ్రాసిన "విన్స్లోబాయి". శిల్పంలో, రంగంమీద అనుభవం, నాటకరంగజ్ఞానం (Theatre Sense) ఎక్కువ అని రేటిగాన్ కు ఉన్న పేరు దీనితో దృఢపడింది. పదునాల్గు ఏండ్ల కుఱ్ఱవానిమీద అన్యాయంగా మోపబడిన నేరంమీద పార్లమెంటుసభలో, బాహ్యప్రపంచంలో జరిగి తర్జనభర్జనలను రంగంమీద చూపకుండానే, విన్స్లో గృహంలో నివసించే పాత్రలమీద వాటి ప్రభావం చూపెడుతూ ప్రేక్షకులను నాటకం యొక్క ఆవేశంలోనికి లాగుకున్న ఉత్తమ నాటకం అది. రచనా

ల్పంలో ఇది విస్పష్టం. ఇంగ్లాండులో దీనికి ఎల్లెన్ టెర్రీ బహుమానం లభించింది.

ఇదే సమయంలో అమెరికాలో టెన్నెసీ విలియమ్స్, క్లిఫర్డ్ ఆడెట్స్ వ్యక్తి మనస్సు అంతరాళంలో రేకెత్తే వివిధ ప్రత్యేకతలను, వాస్తవికంగా చిత్రించటం మొదలెట్టారు. దాంతో మానసిక నాటకాలు (Psychological Plays) విజృంభించాయి. టెనెసీ విలియమ్స్ వ్రాసిన 'ఎస్ట్రీట్ కార్ నేమ్డ్ డిజైర్"లో మనుష్యుల్లో మారుమూలలలో దాగుకున్న కామోద్రేకాలు ఒక్కసారి ఎలా ఉబికి బయటకు వస్తాయో ఉద్రేకంగా చిత్రించబడింది. చాలావరకు మానసిక నాటకాలన్నిటిలోను బాహాటంగానో, అంతర్గతంగానో సెక్సుకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇవ్వబడుతూంది. ఇందుకు కారణం మానసికశాస్త్రిల్లో ఫ్రాయిడ్ చేసిన పరిశోధనల మూలంగా రచయితల హృదయంలో వెలిగిన నూతన వికాసం. కొత్తసత్యాల కాంతిలో కనపడిన కొత్త అభిప్రాయాలు. ఈ నాటకాలతో పాటు పాట్రిక్ హేమిల్టన్ మున్నగువారు రోప్, గేస్ లైట్ లాంటి నాటకాలలో మానసిక తత్వనిరూపణతో పాటు అపరాధపరిశోధకధోరణినికూడా కలగలపు చేసి వ్రాశారు.

ఇకపోతే పాశ్చాత్యదేశాలలో స్థావరంగా నిలిచిన నాటకసంస్థలు మినహాయించి, అమెచ్యూరుసంస్థలకు అట్టే విలువ ఉన్నట్టు కనపడదు. అమెచ్యూరు సంఘాల ప్రయోజనాన్ని గురించి చాలామంది విమర్శిస్తున్నప్పటికీ, ఏవో విశ్వవిద్యాలయాలలో, నాటకోత్సవాలలో (Play festivals) ఏదో ఒక చిన్న సంస్థ ఉన్న సదుపాయాలతో ఒక చిన్న నాటకం వెయ్యడమే గాని దానికి ఒక శ్రేణిలో విలువ ఇవ్వడం లేదు. వీరు నాటకాలే కాక, ఏకాంకికలు కూడా ఎక్కువ వేస్తుంటారు. ప్రయోగాలు (Experimentation) చెయ్యడానికి ఏకాంకికలు చాలా తోడ్పడ్డాయి. చెప్పుకోదగ్గ ఏకాంకికలు వ్రాసిన రచయిత నోయల్ కోవార్డ్.

నటనలో కూడ పాశ్చాత్యరంగం మంచి అభివృద్ధిని పొందింది. మొదట్లో మొగవాళ్లే ముందుకు వచ్చి నటిస్తుండేవారు. స్త్రీలుమాత్రం ప్రథమదశలలో పాత్రను అర్థం చేసుకొని నటించడంకన్నా అంగసౌష్ఠవాన్నిమాత్రం ప్రదర్శించటంతో ప్రదర్శనలు నియమిత అంతస్తును అందుకోలేకపోయాయి. కాలక్రమేణా నటనాకౌశలంగల స్త్రీలు నాటకరంగంలో ప్రవేశించటంతో నాటకాలు మంచి రక్తికట్టసాగినవి. ఈరోజు నటించే స్త్రీలు, సిబిల్ థార్న్‌డైక్, వివియన్ లీ—వీరు జాన్‌గీల్‌గడ్, లారెన్స్ ఒలివియర్‌లకు సరితూగుతారు. ఇంకొకటి; ప్రథమదశలలో వేసిన నాటకాలలో (ఐరిష్ ఏబ్బీ థియేటర్‌లోని మొదటి నాటకాలు) పాత్రలు ప్రేక్షకులను చూస్తూ ఉపన్యాస ధోరణిలో మాట్లాడేవారు. ఇప్పుడు సంభాషణలు చురుకుగా, వాస్తవికంగా, మరీ ఉపవాస్తవికం (Neo-realistic) అయి ప్రేక్షకులకు విసుగు పుట్టకుండా ఉండే నాటకాలు చక్కగా తయారవుతున్నాయి.

ఏమైనా పాశ్చాత్యదేశాలలో చలనచిత్రం వచ్చి అడ్డు తగిలినప్పటికి నాటకకళమాత్రం నలుదిశలా మంచి పరిణామాన్ని పొందుతూంది. నూతన శైలి కనబడుతూంది. సాధ్యమైనంతవరకు కొత్త రచయితలు వస్తున్నారనే చెప్పాలి. దీనికి కారణం నాటకాల ప్రదర్శనకు కావలసిన వాతావరణం ఏర్పరచుకోవడం. నాటకాలను మరీ క్రిందిఅంతస్తుకు తీసుకొనిపోయి, విలువలేని క్రిందితరగతి వినోదాన్ని అందించి డబ్బు సేకరించడం చెయ్యకూడదు. అట్లు పూర్తి కట్టుదిట్టాల్లో ఉంచి, ప్రజలకు ఏమి కావాలో కూడ తెలుసుకోనే అక్కరలేకుండా "కొత్త కోసరం కొత్త" (New for the sake of new) అనే పద్ధతిలోనూ పోకూడదు. పైన రచయితకు సాధ్యమైనంత స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వడం అవసరం. వీటిని దృష్టిలో పెట్టుకొని నాటకసంస్థలను స్థాపించి, నాటకరంగం కొనసాగించవలెనని ఉద్దేశ్యం చాలాదేశాలకు ఉన్నట్టుగా కనబడుతూంది. మొత్తానికి ఆధునిక యుగంలో ప్రపంచ నాటక కళారంగాన్ని ఒక్కసారి చూస్తే, దాని అభివృద్ధికి పాశ్చాత్య నాటకరంగం చాలా ఎక్కువగా తోడ్పడిందని చెప్పక తప్పదు. ఈ పరిస్థితుల్లో ఇంకా మున్ముందు పాశ్చాత్య నాటకాల ప్రభావమే కాక, అనుభవంకూడా ప్రపంచ నాటకరంగానికి తోడ్పడి, నాటక కళకు క్షణక్షణం వినూత్న వికాసాన్ని ఇస్తుందని ఆశించవచ్చు.

శ్రీహర్ష శ్రీనాథుల స్వర్గసమావేశము

శ్రీ కె. వి. ఆర్. నరసింహం — శ్రీ కె. జోగయ్యశర్మ

: ఊహా గోష్ఠి :

శ్రీహ : ఒడలంతా విభూతిపింజికట్లూ, మెడలో రుద్రాక్షతావళములూ, పట్టుపంచెలూ మడిచి కట్టిన రత్నాంబరమూ, చేతులకు రత్నాల బటువులూ, చెవులకు మకరకుండలాలు కాంతిశృంగారాలు మూర్తీభవించినట్లున్న ఈ మహానుభావు డెవరో! ఇటే వస్తున్నారు, అడిగిచూద్దాం, ఎవరు మహాత్మ మీరు?

శ్రీనా : నన్ను శ్రీనాథు డంటారు.

శ్రీహ : సకలవిద్యాసనాథులు శ్రీనాథులు మీరేన? నైషధాంధ్రీకర్తలు.

శ్రీనా : అవును, ఆ భాగ్యం నాకే లభించింది. కాని యింత విశదపరచి అడుగుతున్నారు తమ రెవరో?

శ్రీహ : నన్ను శ్రీహర్షు డంటారు.

శ్రీనా : నైషధీయచరిత్రగ్రంథకర్తలా?

శ్రీహ : అవును.

శ్రీనా : ఆహా! నేడెంత సుదినం! చింతామణీ మంత్రసిద్ధులు, కాశ్మీరనృపసభాకమలార్కులు, కన్యాకుబ్జరాజాస్థాన రంగ మంగళాభరణులు, ద్వాత్రింశికమలమండవేదండులు, ఖండనఖాద్యకారులు, నైషధీయచరితరచనావిదగ్ధులు, శ్రీహర్షకవి చక్రవర్తులు, తమ దర్శనభాగ్యాన్ని ప్రసాదించి నన్ను ధన్యుణ్ణి చేసేరు.

శ్రీహ : నన్ను మీరు అంతగా ప్రస్తుతించడం భావ్యం కాదు. మీరు మాత్రం సామాన్యులా? త్రైలోక్యాంతవిద్యావిధులనీ, బహుభాషాకోవిదులనీ భాష్యాంతవైయాకరణులనీ విన్నాం. విన్నదాది మిమ్ముల్ని దర్శించాలనే కుతూహలాన్ని పొందేం. అది నేటికి నెరవేరినందుకు సంతోషం.

శ్రీనా : అదంతా మీ అభిమానం.

శ్రీహ : కేవలం అభిమానం వల్ల ఏం ప్రయోజనం లెండి. మీరు అంతవారు కనుకనే రాజాస్థానములలో విద్యాపరీక్షాధికారులు అవటమూ బహుదేశ బుధులతో భాషించడమూ జరిగినది.

శ్రీనా : అదీ ఒక పెద్ద విశేషమే అంటారా? తత్రాపి కాన్యకుబ్జాధీశ్వరుల విందుపేరోలగంలో ఆ రాజచంద్రుని చేత తాంబూలద్వయమూ ఆసనాది గౌరవాలను పొందిన మీ యెదుట చెప్పుకోదగ్గ విశేషమే అంటారా?

శ్రీహ : కాకేమండీ! మీరు అంతటి సకలవిద్యాసనాథులు కనుకనే ఉద్దండపండితుడు డిండిమభట్టుని శాస్త్రవాదంలో జయించడమూ, విశిష్ట, దక్షిణాధీశ్వరుల ముత్యాలశాలలో కనకాభిషేక గౌరవాన్ని పొందడమూ జరిగింది. అది సాధారణకవికి జరిగే గౌరవమేనా?

శ్రీనా : అదంతా మీవంటి పెద్దల ఆశీర్వాదబలమూ, ఆ బ్రహ్మీదత్తవరప్రసాద బలమూను. అంతేగాని, అందులో నా ప్రయోజకత్వమేమీ ఉందనుకోను.

శ్రీహ : నిండుకుండ ఎప్పుడూ తొణకదు లెండి. ఉభయభాషలలోనూ నిశితమైన పాండిత్యమూ, ఉభయ మీమాంసలలోనూ కూలంకషమైన పరిజ్ఞానమూ ఉన్నవారు కాబట్టే ఆంధ్రకవి ప్రపంచంలో మీకు విశిష్టమైన ఒక ఉన్నతస్థానం లభించింది. నేనెరిగినంతవరకూ తెనుగుకవులలో ఇంకెటి సకలవిద్యాసనాథులు లేరనుకుంటాను. కనుకనే విద్వద్దోషసమయిన నా నైషధీయచరిత్రాన్ని ఆంధ్రీకరింపగలిగినారు. బహుశా, మీకు

శిల్పంలో ఇది నిర్దుష్టం. ఇంగ్లాండులో దీనికి ఎల్లెన్ టెర్రీ బహుమానం లభించింది.

ఇదే సమయంలో అమెరికాలో టెన్నెసీ విలియమ్స్, క్లిఫర్డ్ ఆడెట్స్ వ్యక్తి మనస్సు అంతరాళంలో రేకెత్తే వివిధ ప్రత్యేకతలను, వాస్తవికంగా చిత్రించటం మొదలెట్టారు. దాంతో మానసిక నాటకాలు (Psychological Plays) విజృంభించాయి. టెనెసీ విలియమ్స్ వ్రాసిన 'ఎస్ట్రీట్ కార్ నేమ్డ్ డిజైర్"లో మనుష్యుల్లో మారుమూలలలో దాగుకున్న కామోద్రేకాలు ఒక్కసారి ఎలా ఉబికి బయటకు వస్తాయో ఉద్రేకంగా చిత్రించబడింది. చాలావరకు మానసిక నాటకాలన్నిటిలోను బాహ్యంగానో, అంతర్గతంగానో సెక్సుకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇవ్వబడుతూంది. ఇందుకు కారణం మానసికశాస్త్రాల్లో ఫ్రాయిడ్ చేసిన పరిశోధనల మూలంగా రచయితల హృదయంలో వెలిగిన నూతన విశ్వాసం. కొత్తసత్యాల కాంతిలో కనపడిన కొత్త అభిప్రాయాలు. ఈ నాటకాలతో పాటు పాట్రిక్ హామిల్టన్ మున్నగువారు రోప్, గేస్ లైట్ లాంటి నాటకాలలో మానసిక తత్వనిరూపణతో పాటు అపరాధపరిశోధకధోరణినికూడా కలగలపు చేసి వ్రాశారు.

ఇకపోతే పాశ్చాత్యదేశాలలో స్థావరంగా నిలిచిన నాటకసంస్థలు మినహాయించి, అమెచ్యూరుసంస్థలకు అట్టే విలువ ఉన్నట్టు కనపడదు. అమెచ్యూరు సంఘాల ప్రయోజనాన్నిగురించి చాలామంది విమర్శిస్తున్నప్పటికీ, ఏవో విశ్వవిద్యాలయాలలో, నాటకోత్సవాలలో (Play festivals) ఏదో ఒక చిన్న సంస్థ ఉన్న సదుపాయాలతో ఒక చిన్న నాటకం వెయ్యడమేగాని దానికి ఒకశ్రేణిలో విలువ ఇవ్వడం లేదు. వీరు నాటకాలేకాక, ఏకాంకికలు కూడా ఎక్కువ వేస్తుంటారు. ప్రయోగాలు (Experimentation) చెయ్యడానికి ఏకాంకికలు చాలా తోడ్పడ్డాయి. చెప్పుకోదగ్గ ఏకాంకికలు వ్రాసిన రచయిత నోయెల్ కోవార్డు.

నటనలోకూడ పాశ్చాత్యరంగం మంచి అభివృద్ధిని పొందింది. మొదట్లో మొగవాళ్లే ముందుకు వచ్చి నటిస్తుండేవారు. స్త్రీలుమాత్రం ప్రథమదశలలో పాత్రను అర్థం చేసుకొని నటించడంకన్నా అంగసౌష్ఠవాన్నిమాత్రం ప్రదర్శించటంతో ప్రదర్శనలు నియమిత అంతస్తును అందుకోలేకపోయాయి. కాలక్రమేణా నటనాకౌశలంగల స్త్రీలు నాటకరంగంలో ప్రవేశించటంతో నాటకాలు మంచి రక్తికట్టసాగినవి. ఈరోజు నటించే స్త్రీలు, సిబిల్ థార్న్ డైక్, వివియన్ లీ—వీరు జాన్‌గీల్ గడ్, లారెన్స్ ఒలివియర్‌లకు సరితూగుతారు. ఇంకొకటి; ప్రథమదశలలో వేసిన నాటకాలలో (ఐరిష్ ఏబీ థియేటర్‌లోని మొదటి నాటకాలు) పాత్రలు ప్రేక్షకులను చూస్తూ ఉపన్యాసధోరణిలో మాట్లాడేవారు. ఇప్పుడు సంభాషణలు చురుకుగా, వాస్తవికంగా, మరీ ఉపవాస్తవికం (Neo.realistic) అయి ప్రేక్షకులకు విసుగు పుట్టకుండా ఉండే నాటకాలు చక్కగా తయారవుతున్నాయి.

ఏమైనా పాశ్చాత్యదేశాలలో చలనచిత్రం వచ్చి అడ్డు తగిలినప్పటికి నాటకకళమాత్రం నలుదిశలా మంచి పరిణామాన్ని పొందుతూంది. నూతన శైలి కనబడుతూంది. సాధ్యమైనంతవరకు కొత్త రచయితలు వస్తున్నారనే చెప్పాలి. దీనికి కారణం నాటకాలప్రదర్శనకు కావలసిన వాతావరణం ఏర్పరచుకోవడం. నాటకాలను మరీ క్రిందిఅంతస్తుకు తీసుకొనిపోయి, విలువలేని క్రిందితరగతి వినోదాన్ని అందించి డబ్బు సేకరించడం చెయ్యకూడదు. అట్లు పూర్తి కట్టుదిట్టాల్లో ఉంచి, ప్రజలకు ఏమి కావాలో కూడ తెలుసుకోనే అక్కరలేకుండా "కొత్త కోసరం కొత్త" (New for the sake of new) అనే పద్ధతిలోనూ పోకూడదు. పైన రచయితకు సాధ్యమైనంత స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వడం అవసరం. వీటిని దృష్టిలో పెట్టుకొని నాటకసంస్థలను స్థాపించి, నాటకరంగం కొనసాగించవలెనని ఉద్దేశ్యం చాలాదేశాలకు ఉన్నట్టుగా కనబడుతూంది. మొత్తానికి ఆధునిక యుగంలో ప్రపంచ నాటక కళారంగాన్ని ఒక్కసారి చూస్తే, దాని అభివృద్ధికి పాశ్చాత్య నాటకరంగం చాలా ఎక్కువగా తోడ్పడిందని చెప్పక తప్పదు. ఈ పరిస్థితుల్లో ఇంకా మున్ముందు పాశ్చాత్య నాటకాల ప్రభావమే కాక, అనుభవంకూడా ప్రపంచ నాటకరంగానికి తోడ్పడి, నాటక కళకు క్షణక్షణం వినూత్న వికాసాన్ని ఇస్తుందని ఆశించవచ్చు.

తప్ప ఇంకొకరికి ఆ పని సాధ్యం కాదనికూడ నా భావన.

శ్రీనా : ఏదో అదంతా ఆ శారదాంబ కృప. ఆ తల్లి దయవల్ల పండితవాదమూ, గ్రంథరచనమూ జయప్రదంగానే సాగినవి. రాజాస్థానగౌరవంకూడా లభించింది. ఇక మీ నైషధీయ చరితానువాదం సంగతి, ఆ మహాగ్రంథానువాదంపట్ల చాలా శ్రమే పడవలసివచ్చింది. ఖండనఖండఖాద్యగ్రంథకర్తలైన మీ ముఖతః వెలువడిన ఆ జటిలప్రబంధాన్ని ఆంధ్రభాషా వధూటి అనుగుణంగా కనిపెట్టి పలుకుతోడై ప్రసన్నభావం చూపడంవల్ల కొంతలో కొంతగానైనా సరసంగా ఆంధ్రీకరించి కృతార్థుణ్ణయ్యా ననుకుంటున్నాను.

శ్రీహ : కొంతలో కొంతగా ఏమిటండీ, మీ ఆంధ్రీకరణ విధానం ఎంతో సరసంగా ఉంది. నేనూ చాలాభాగం చూచేను; బహు నేర్పుగా పరివర్తనం సాగించేరు. రసవద్ఘట్టాలను జాగరూకతతో నిర్వహిస్తూ, కొన్నిటిని కుదిస్తూ, విడివిడిగా ఉన్న శ్లోకములను ఒక చోటకు తెచ్చి మీభావానుగుణంగా ఒక పద్యంలో ఒకరూప మిస్తూ, ఒక్కొక్క శ్లోకాని కొక్కొక్క పాదముగా సీసపద్యముల ననేకము వయ్యారంగా తూగిస్తూ, ఒక్కొక్కచోట ఒక శ్లోకభావాన్ని ఒక్క సమాసంలో అందంగా పొందుపరుస్తూ, కొన్ని శ్లోకములు కలిపి ఒక వచనంలో వివరిస్తూ, మొత్తమ్మీద రచనంతా ఎంతో మనోహరంగానే నిర్వహించారు. అనువాదం బహు రమ్యంగా ఉంది.

శ్రీనా : నాకే క్లేశం లేకుండా, సరసంగానే అనువాదం సాగించే ననుకుంటున్నాను. కానైతే యీ రచనను గూర్చి ఆంధ్రదేశమందు పండితలోకంలో కొన్ని భేదాభిప్రాయా లున్నట్లు విన్నాను. సంస్కృతబాహుళ్యం ఉన్నపట్లు చూచి కొందరు "నుడువులు చేర్చడం తప్ప ఆయన ఆంధ్రీకరణంలో పడిన శ్రమేమిటని" కొందరు, "అదేమాట, అంత క్లిష్టమైన మహాకావ్యాన్ని అనువదించేటప్పుడు ఆపాటి సంస్కృతం వాడకుండా ఎలా కుదురుతుంది? అందమైన పలుకుబళ్లూ ఒయ్యారములైన రచనావిశేషములూ ఎన్నున్నాయో గుర్తించారా! మొత్తంమ్మీద రచన ఎంతో హుందాగా ఉందని కొందరూ" వాదోపవాదాలు సాగిస్తున్నట్లు వినికిడి.

శ్రీహ : దానికేం లెండి. 'భిన్నరుచిర్హిలోకః'! ఏతావతా, "విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమం". నా దృష్టికి మాత్రం మీ రచన చాలా సరసంగా ఉంది.

శ్రీనా : ధన్యుణ్ణి. పెద్దలూ బహుశ్రుతులూ మూల గ్రంథకారులూను మీ ఆమోదమే నాకు పరమ సంతోషకారకం. ఇప్పటికి నా పరిశ్రమ చరితార్థమైనదని భావిస్తున్నాను.

శ్రీహ : తథాస్తు. కానైతే, మీ రచనలో అక్కడక్కడా కొన్ని సందేహాలు...

శ్రీనా : ఉన్నవా? నిస్సంకోచంగా వెలిబుచ్చండి. ఓపినంతమట్టుకు సమాధానం చెబుతాను.

శ్రీహ : మంచిది. ఆంధ్రీకరణవిషయంలో అవలంబించిన విధానం, గ్రంథాంత గద్యలో మీరు ఉద్ఘాటించినది, బహుశా జ్ఞప్తిలో ఉందనుకుంటాను.

శ్రీనా : బాగా జ్ఞప్తిలో ఉన్నది. వినిపించమంటారా?

శ్రీహ : అక్కర్లేదక్కర్లేదు. అందులో, "ఔచిత్యం బాదరించియు అనౌచిత్యంబు పరిహరించియు" అన్నారే, దీన్ని మీరెలా సమర్థిస్తారు?

శ్రీనా : ఏ సందర్భంలోనైనా మీ కంటబడితే మీ మనస్సు ఏమి నొచ్చుకుంటుందో అని సందేహిస్తూనే ఈ వాక్యం రాసేను. అది మీకంట పడనేపడింది, అడగవలసిన ప్రశ్న అడిగేరు, మనవి చేస్తాను చిత్తగించండి. మీ గ్రంథంలో నలుని సౌందర్యానికి త్రిమూర్తుల భార్యలూ, శచీదేవీ మరులుకొన్నట్టు పేర్కొన్నారు. జగన్మాతలకు చాపల్యం కలిగినట్లు వర్ణించడం ఔచిత్యం కాదనుకుంటాను.

శ్రీహ : సరే ఈ ఒక్కటీ అలాగే కాగట్టండి. అంతమాత్రానికే అది ఉద్ఘాటించి చెప్పవలసిన విషయమా?

శ్రీనా : ఇది ఒకటే కాదు. నా దృష్టిలో మరికొన్ని కూడా ఉన్నవి. తమరు సావధానంగా వింటే చెబుతాను.

శ్రీహ : ఏమిటో అవి? సావధానంగానే ఉన్నాను. చెప్పండి.

శ్రీనా : నలదౌత్యంలో, దూతగా వచ్చిన నలుణ్ణి మానసీమాడసంతోనే దమయంతి కామించి, అతణ్ణుంచి తన దృష్టిని మరల్చలేనట్లు—

'దమస్వసుర్దృష్టి సరోజరాజిశ్చిరం
నలిత్యాజ సబంధుబంధుం'

ఇత్యాదిగా సుదీర్ఘమైన వర్ణన సాగించేరు. మాచేరా, అప్పటికి ఆ దూత నలుడని దమయంతికి తెలియదుగదా? అలాంటప్పుడు, ఆమె అతణ్ణి కామించినట్లు వర్ణించడం ఉచితం కాదని నా అభిప్రాయం. అలాగే, హంసని, 'రతిక్లమాలసః' అని చెప్పి, వక్ష్యమాణ శ్లోకంలో హంసిని 'నవప్రసూతిర్వరటా తపస్వినీ' అని వర్ణించేరు. ఈ రెండూ ఒకచోట చెప్పడం అంత సరసమైనపద్ధతి కాదనుకుంటాను.

శ్రీహ : ఈ సందర్భంలో మీరు చేసిన మార్పు?

శ్రీనా : అవర్ణనా, ఈ విశేషణమూ పరిత్యజించేను.

శ్రీహ : ఏదో కవితావేశంలో నేను ఆ విధంగా వర్ణించి ఉంటాను. ఈ విషయాన్ని మీరు సరసంగానే సమర్థించారు.

శ్రీనా : అంతే, లేకుంటే అపాటి ఔచిత్యం తమకు తెలియక చేశారనగలనా?

శ్రీహ : సరే, ఇక మరో విషయం చూదాం. "సరసీః పరిశీలితుం మయా" అన్న శ్లోకానికి మీరు రెండుపద్యాలు రాసినట్టుంది. ఒక పద్యం చాలదా?

శ్రీనా : భావాన్నే చెప్పాలంటే ఒకపద్యం చాలు. కాని, ఆ పదసంయోజనలోని వైచిత్రిని తేవాలంటే రెండుపద్యాలూ అవసరం. 'గమికర్మీకృత నైకనీవృతా' అన్న సమాసానికొక పద్యం, 'పదసత్పంశయ గోచరోదరీ' అన్న సమాసానికొక పద్యం.

శ్రీహ : సరేకాని, ఇందులో మీరు చేసిన తెలుగేముంది? ఎవరో అన్నట్టు 'దుముకులు' చేర్చడం మాత్రమేనా?

శ్రీనా : మీరూ ఇలాగనడం భావ్యంగాదు. శబ్దచమత్కృతికే ప్రాధాన్యమిచ్చే కావ్యంలో ఆ శబ్దాన్ని సర్వత్రా పరిహరిస్తే, ఇక మిగిలేదేముంది? మీగ్రంథాన్ని పండితమండలి శిరసావహించడానికి కారణం అందులోని శబ్దచమత్కృతివిశేషమేగాని, నలునికథ తెలియక కాదుగదా!

శ్రీహ : మీ సమాధానం చాలా బాగుంది. నా గ్రంథాన్ని ఉద్దేశపూర్వకంగానే గ్రంథగ్రంథులు పెట్టి నేను క్లిష్టం చేసేను. "గ్రంథగ్రంథిరిహ క్వచిత్ క్వచిదపి న్యాసి ప్రయత్నాన్మయా" అని ముక్తకంఠంగా చాటి చెప్పేను

శ్రీనా : అంతేకాదు. "యథా యూనస్తద్వత్పరమ రమణీయాపి రమణీ, కుమారాణామంతః కరణహరణం నైవ కురుతే" అని మీగ్రంథం కొంతి సంస్కారంకలవారికేగాని కేవలం అజ్ఞులకోసం రచింపబడలేదని కూడా చెప్పేరు.

శ్రీహ : అవునంతే. ఏదీ మరి, 'దేవో నలం కామయతే మదీయం' అన్న శ్లోకాన్ని మీరెలా ఆంధ్రీకరించేరో చెప్పండి.

శ్రీనా : మీరు కవిత్వం చెప్పింది గీర్వాణభాషలో. అందులో సాగిన శబ్ద చమత్కారాలు కొన్ని తెలుగులో సాగవు. నలం, కామయతే అని న-లంకాం-అయితే అని, విరవడానికి దేవభాషలోనే అవకాశం ఉంటుంది. తెలుగుభాష కాశక్తిలేదు. కాబట్టి అటువంటి శ్లోకాలన్నీ జారవిడిచేను.

శ్రీహ : అయితే, పంచనళీయంలోని "దేవః పతిర్విదుషి నైషధరాజ గత్యా" అన్న అయిదర్థాలుగల శ్లోకాన్ని కూడా...

శ్రీనా : విడిచిపెట్టేను.

శ్రీహ : పంచనళీయంలో నా శక్తంతా ధారపోసేను. దానిలోని సొగసులు కొన్నైనా మీ వంటి

ప్రతిభాశాలురు తెలుగులోనికి తెస్తే బాగుండును. సరే, అదలాగుణ్ణీయండి "పశ్యోన్న సౌఽస్థితి సౌఖ్యలతేశ్య" అన్న శ్లోకాన్ని మీ రాంధ్రీకరిస్తూ 'గగనమధ్యోపస్థితున్' అన్న విశేషణాన్ని మూలంలో లేనిదాన్ని హెచ్చుగా వాడేరే! ప్రయోజనం?

శ్రీనా : ఉన్నది. గగనమధ్యస్థితుడు కానప్పుడు చంద్రుడు హంసిప్రక్కనే ప్రతిబింబింపడు. కొంచెం దూరంగా ప్రతిబింబం కనపడుతుంది. అది చుంబించడానికి హంసి కదిలితే ప్రతిబింబంకూడా కదులుతూనే ఉంటుంది. కాబట్టి మింటినడుమ చంద్రుడున్నప్పుడే ప్రతిబింబం చుంబించడానికి అవకాశం ఉంది. అందుకే ఆ మార్పు.

శ్రీహ : నేను "తం వీజయామః స్మరకేళికాలే" అంటే, మీరు "వీతు నాతిని వైశాఖవేళలందు" అన్నారే, ఈ మార్పుచేయడంలో మీ అభిప్రాయం?

శ్రీనా : "స్మరకేళికాలే" అన్నమాటలో సవతిపోరు ధ్వనిస్తోంది. అది హంస ఆశించిన కార్యానికి వైరస్యం కలిగించవచ్చునని భావించి ఆ విధంగా మార్చేను.

శ్రీహ : ఇది సరేగాని, "అలీక పశ్య ప్రతిషేధతీయం కపోత హుంకారగిరా వనాలిః" అన్నచోట, కపోతాన్ని వనప్రియగా మార్చడంలో మీ ఉద్దేశం?

శ్రీనా : పురుషస్వరమైతే కపోత హుంకారంతో పోల్చడం సరసంగా ఉండేది. ఇక్కడ చెలికత్తె స్వరం ఉపమేయం కాబట్టి కోకిల స్వరంతో ఉపమించడమే ఉచితంగా తోచి అలా మార్చేను.

శ్రీహ : సరే, ఈ మార్పు కీసమాధానం సరిపడ్డది. కాని అన్నిటికీ మీకు సమాధానాలు లభించవనే నా నమ్మకం.

శ్రీనా : లభించనప్పుడు నమ్రతతో నా లోపాన్ని అంగీకరిస్తాను. తాము అడిగదలచిందేదో అడగండి.

శ్రీహ : దమయంతీసౌందర్య వర్ణనలో "అస్తరం కిల బింబ నామకం" అన్న శ్లోకాన్ని మీరెందుకాంధ్రీకరించలేదో! బహు చమత్కారావహమైన ఆ శ్లోకం తమకు నచ్చలేదా?

శ్రీనా : నచ్చకేమి! కాని, కేవల శబ్దచమత్కృతి తప్ప అందులో విశేషమేమీ నా బుద్ధికి గోచరించలేదు.

శ్రీహ : దాని లోపం?

శ్రీనా : లోపమేమీ లేదు కాని, ఆ వర్ణనవల్ల దమయంతీసౌందర్యమేమీ సూచితం కాదు. కేవల పాండిత్యప్రకర్ష తప్ప.

శ్రీహ : అయితే, కావ్యంలో పాండిత్యప్రకర్ష ప్రదర్శించడం అనావశ్యక మంటారా?

శ్రీనా : ఎలా అనగలను! కాని, అది వర్ణ్యమానవస్తువునే ఆచ్ఛాదించకూడదు గదా! అదీకాక, ఇది ఆంధ్రీకరణం. మూలంలోని సాహిత్య ప్రధానములైన వర్ణనలన్నీ అనువదించాలంటే ఈ భాషకి బిగువుచాలదు. అలాగని అసలే విడవకుండా రీతీ, ఔచిత్యమూ, అవసరాలనుబట్టి చాలా వర్ణనాంశాలను అనువదించేను. కొన్నిటికి మెరుగుపెట్టేను కూడా.

శ్రీహ : అలాగా! ఏదీ నా వర్ణనమీద మెరుగు పెట్టిన భాగం ఒక్కటి చూపెట్టండి సంతోషిస్తాను.

శ్రీనా : అలాగనండి సరసమైన మాట. చూడండి "మధ్యే శ్రుతీనాం ప్రతివేశినీనాం సరస్వతీ వాసవతీ ముఖేన" అన్న శ్లోకం జ్ఞప్తిలో ఉందనుకుంటాను.

శ్రీహ : లేకేం, హంస నిన్నుగూర్చి దమయంతితో చెప్పే సందర్భంలోది.

శ్రీనా : దానిభావం?

శ్రీహ : ఏముంది, వేదసాహచర్యంవల్ల నా వాక్కు అసత్యం కాదు అని.

శ్రీనా : దీనికి నా ఆంధ్రీకరణం చిత్తగించండి:

"భారతీదేవి ముంజేతి పలుకుఁజిలుక
పనుద గజయాన, సబ్రహ్మచారి మాకు;
వేదశాస్త్ర పురాణాది విద్యలెల్ల
తరుణి, నీ యాన ఘంటాపథంబు మాకు"

శ్రీహ : షెబాష్! కవిసార్వభౌమా! మీ ఆంధ్రీకరణం నిజంగా మూలానికి వన్నె తెచ్చింది. "భారతీదేవి ముంజేతి పలుకుఁజిలుక పసుద గజయాన, సబ్రహ్మచారి మాకు," ఎంత ఉదాత్తంగా ఉంది! అద్భుతమైన కల్పన! ఏదీ మరొక్కటిలాటిది.

శ్రీనా : ఇలాటిదానో కాదో గాని మరోచోట చిన్న మార్పు చేసేను. అంటే కొంచెం పెంచి వ్రాసేను.

శ్రీహ : ఊఁ, విందాం కానీయండి.

శ్రీనా : దేవదూతగా వెళ్ళిన నలుడు దాంబరీవిన్యాసు విడిచి దమయంతియెదుట సాక్షాత్కరిస్తాడు. ఆ సన్నివేశాన్ని మీరు ఒక్క ఉపమానంలో ముగించేరు.

శ్రీహ : అవును, "పలాలజాలైః పిహితః స్వయం హి ప్రకాశమాసాదయ తీక్ష్ణదంశః" అని ఒకే ఉపమానం చెప్పేను.

శ్రీనా : ఔనుగదా, ఆ అద్భుత సన్నివేశాన్ని ఒక్క సామాన్యమైన ఉపమానంతో ఆవిష్కరించడం నాకు ఇష్టం లేదు. అందుకని సరసములైన మరి మూడు కలిపేను. "జవనిక వాయందిట్టినం బొసనూపు బహురూపు తెఱంగున, జలధర తిరోధానంబు వాసినం ప్రకాశించు నా హిమధాముని పగిది, అవిద్యావరణంబు విరిసినం దోఁచు పరమాత్ముని ప్రకారంబున, దోహద పలాలజాలంబు...

శ్రీహ : బాగుంది. మీరు వేసిన మూడు పమానాలూ సముచితంగానే ఉన్నవి. ఆ ఘట్టాని కవి అవశ్యకమే. అద్భుతానందజనకమైన నలుని హఠాత్ సాక్షాత్కారాన్ని చాలా చక్కగా విశదీకరించేరు.

శ్రీనా : ఇంకా మరికొన్ని వినిపించమని......

శ్రీహ : అక్కర్లేదు. మీ ఆంధ్రీకరణ విధానమూ నైపుణ్యమూ నాకు అవగతమయేయి కాని, ఒక్క సందేహం.

శ్రీనా : కవి చక్రవర్తులు సందేహించడం దేనికి? అడగండి.

శ్రీహ : ప్రప్రథమంలోనే వచ్చింది ప్రశ్న. నేను నైషధీయ చరితమంటే మీరు శృంగార నైషధమని మార్చేరే! కారణం?

శ్రీనా : ఇది మొట్టమొదటే అడగవలసిన ప్రశ్న. అడిగినా దీనివిలువ దీనికుంది లెండి; నైషధీయ చరితంలో విషనరాజు చరిత్రంతా మీరు చెప్పడంలేదు. విషాదఘట్టాల వన్నిటినీ విడిచి పెట్టి; అతని శృంగారజీవిత సన్నివేశాలను మాత్రమే వర్ణించేరు. కాబట్టి యీ గ్రంథాన్ని నైషధీయచరిత మనడంకంటె శృంగార నైషధ మనడమే ఉచితంగా నాకు తోచింది. ఈ విషయంలో తామూ నాతో ఏకీభవిస్తారనుకుంటాను?

శ్రీహ : ఈ విషయమొక్కటేమేం, మీతో సర్వథా నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. మీ ఆంధ్రీకరణం నా గ్రంథానికి చాలాచోట్ల మెరుగు పెట్టింది. మిమ్మల్ని హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాను.

శ్రీనా : ఏమైనా నేను ఆంధ్రీకర్తను మాత్రమే. అసలు సృష్టికర్తలు మీరు. పచ్చిబంగారాన్ని మీ రందిస్తే పైనగిషీలు నేను చెక్కేను.

శ్రీహ : అలాగనకండి, ఎవరి విలువ వారిది, మీరు నిజంగా కవిసార్వభౌములే. నా గ్రంథానికి ఆంధ్రదేశంలో ఇంత ప్రశస్తి రావడానికి మీ ఆంధ్రీకరణమే కారణమని యిప్పుడు గ్రహించేను. మీతోడి సల్లాపసౌభాగ్యాన్ని అనుభవించేను చాలా సంతోషం. కాని ఒక్క సంగతి!

మనం ప్రసంగం ముగించేముందు చెప్పాలనుకుంటున్నాను. మీరు గుర్తించారో లేదో నా రచనలో ఒక్కచోట చాలా పొరపాటు జరిగింది.

శ్రీనా : కవిచక్రవర్తులూ మహాపండితులూను, తమకు కూడా పొరపాటు!

శ్రీహ : ఎవరైతే నేం జరిగిన తరువాత! అది మీ ఆంధ్రీకరణంలోనైనా సవరించే రనుకుంటాను.

శ్రీహర్ష శ్రీనాథుల స్వర్గసమావేశము

శ్రీనా : అసలదేమిటో సెలవియ్యండి, సవరణ మాట తరువాత చూదుకుందాం, వినాలని నాకూ ఆతుర్దాగానే ఉంది.

శ్రీహ : నలదమయంతుల స్వయంవరానంతరం, కలి దిక్పాలుర సంభాషణలో "పాంచాలీ పాండవైరివ" అన్నారండీ కాలవ్యత్యాసాన్ని గుర్తించకుండా. నలుని కాలంలో, అతనికి ఎన్నో తరాలు తరువాతివారైన పాండవుల ప్రసక్తి ఎంత ప్రమాదజనితం! ఇది మీరైనా గుర్తించి సవరించే రనుకుంటాను.

శ్రీనా : ఏమన్నారు! నలుని కాలంలో పాండవ ప్రసక్తి! "పాంచాలీ పాండవైరివ!" ఔనండోయ్! చాలా గొప్ప పొరపాటే! ఈ సందర్భంలో నేనేం రాసుంటానో! ఉండండి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటాను. 'పాకశాసనుండు...పంచముఖనైన యేను నిర్యేవురము పాండవులు పాంచాలిని బోలె బంచుకొని యనుభవింతేము" — నేనూ కవితావేశంలో ఆ మాటలే అనువదించానండి కాల వ్యత్యాసాన్ని గుర్తించకుండా.

శ్రీహ : మొత్తమీద, అన్ని శాస్త్రాలు చదివి అన్నేసి గ్రంథాలు వ్రాసి, అంతటి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు సంపాదించిన యిద్దరమూ ఈ విషయంలో ఒక్కలాగే పొరపడ్డామన్న మాట!

శ్రీనా : అయ్యా, 'ప్రమాదో ధీమతామపి'. అది మానవ సహజమనుకుంటాను.

శ్రీహ : అవునంతేఅనుకోవాలి. సరే, మళ్ళీ కలుద్దాం.

శ్రీనా : సెలవు.

కలగూరగంప

జాతకచంద్రికపై పండిత మీమాంస:

శ్రీ వరుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రి

శ్రీ భారతీపత్రిక 33 సంపుటము 2 సంచిక "కలగూరగంప"లోని వ్యాసమునకు జవాబు:

అధ్యక్షుని ప్రారంభోపన్యాసముపై నొకరు విమర్శించి యధ్యక్షుని జవాబు వినకయే వెంటనే వెడలిపోవునపు డధ్యక్షుం డుపన్యాసకుల వాఙ్ముఖముల తుదిని జవాబిచ్చుట తప్పా? అతని పరోక్షమందుం జెప్పరాదనుట యుక్తమా? అధ్యక్షుం డాతని యింటికిం బోయి యాతని ప్రత్యక్షముననె చెప్ప వలయునా? -

జాతకచంద్రికను పూర్వపారాశరి యుత్తర పారాశరి యను రెండు భాగములనుగా విభాగింప వచ్చుననియు నందుం బూర్వపారాశరి మొదటి నలుబది శ్లోకములు మాత్రమె యనియు నయ్యది మాత్రమె వేంకటేశదైవజ్ఞవిరచిత మనం దగుననియు నొక పక్షము గలదని మాత్రమె నాంటి సభలో నేను వచించితిని. కాని యదియే సిద్ధాంతమని నేను వచింపలేదు. ఇందులకు విలక్షణముగా వ్రాసిన వ్రాంత సత్యము కాదు.

పూర్వ పారాశరీకర్త గ్రహములను "సామాన్య శుభులు- కేవల శుభులు- సామాన్య పాపులు- కేవల పాపులు-మారకులు- యోగకారకులు" అని వాల్గు తెరగతులుగా విభజించెను. "నదిశన్తి శుభం నృణాం। సౌమ్యాః కేన్ద్రాధిపా యది। క్రూరాశ్చే దశుభం త్వేతే। ప్రబలా ఉత్తరోత్తరమ్" (పా ౭ శ్లో) అని నైసర్గిక సౌమ్యులగు గురుశుక్రాదులు కేంద్రాధిపతు లయినచో శుభఫలము నియ్యంజాలరనియు, నైసర్గికక్రూరులు కేంద్రాధిపతు లయినచో వా రశుభఫలము నియ్య రనియు నిట్లు సామాన్య శుభ పాపులను వచించెను. అట్లె యష్టమ వ్యయాధిపతులు సామాన్యపాపులుగా వచింపబడిరి.

"భాగ్యవ్యయాధిపత్యేన। రన్ధ్రేశో న శుభప్రదః। సఏవ శుభసంధాతా। లగ్నాధీశోపి చేత్ స్వయమ్" (పారా ౮ శ్లో) అని యిట్లుగ నష్టమాధిపతి యశుభఫలదాతయనియు లగ్నాధిపత్యము సైతమున్నచో శుభఫలదాతయనియుం జెప్పెను. ఇటం బాపులని చెప్పక శుభఫలప్రదాతలు కారని చెప్పుటచేత వీరు కేవలపాపులు కారని విశదమగుచున్నది. ఇట్లె యశుభము నియ్యరనుటచేం గేవలశుభులు కారనియు వ్యక్తమగుచున్నది.

"సర్వే త్రికోణనేతారో। గ్రహాః శుభఫలప్రదాః। పతయస్త్రిషడాయానాం। యది పాపఫలప్రదాః. (పూర్వ పా ౫ శ్లో)

పంచమ నవమాధిపతులు శుభు లనియుం దృతీయ షష్ఠ లాభాధిపతులు పాపులనియు నీ శ్లోకమున కర్థము. పంచమ నవమాధిపతులు శుభులనియు వారు తృతీయ షష్ఠ లాభాన్యతమాధీశులయినచోం బాపు లగుదురనియుం బూర్వపక్షులు చెప్పిన యర్థము. ఈ పక్షమునం దృతీయ షష్ఠ లాభాధిపతులు పాపులను నర్థము వాచ్యము కాలేదు. పంచమ నవమాన్యతరాధిపతులై తృతీయ షష్ఠ లాభాన్యతమాధిపతులును నయినవారే పాపులను నర్థము వాచ్యమగుచున్నది. మఱియుం బూర్వపక్షుల యర్థము గ్రంథకర్తృత్వప్రణాళికకు విలక్షణము. ఇది పూర్వపారాశరకర్తకే కాక యుత్తర పారాశరకర్తకును సమ్మతము కాదు. కర్కాటలగ్నమునకు గురుండును మకరలగ్నమునకు బుధుండును షష్ఠ నవమాధీశులయి యుండగా వారు శుభులే యని యుత్తర పారాశరిలోం జెప్పబడినది. పంచమ నవమాన్యతరాధీశతారూపశుభత్వమును ద్వితీయ షష్ఠ లాభాన్యతమ స్థానాధీశతారూప పాపత్వమును నొక్కనికే కల్గినపుడా గ్రహము మిశ్రఫలదాతయగునే కాని పాపి యెట్ల

గును? శుభత్వాధిక్యమున శుభుఁడే కావచ్చుననియుఁ జెప్పఁబడెను

"కర్కటలగ్నమునకు:— భార్గవేన్దుసుతౌ పాపౌ భూసుతాఙ్గిరసౌ శుభౌ। ......శుభేర సంభవస్త్వేవం। ఫలాన్యూహ్యాని సూరిభిః"

(ఉత్తర పా. ౫౧-౫౨ శ్లో)

"మకర లగ్నమునకు :— "కుజ జీవేన్దవః పాపాః శుభౌ భార్గవచన్ద్రజౌ......జ్ఞాతవ్యాని బుధైరేవం। ఫలాని మృగజన్మనః" (ఉత్తర పా ౬౩ ౬౪ ౬౫ శ్లో)

మఱియు 'యది' శబ్దమాత్రముచే బూర్వపక్షుల యర్థము లభింప నేరదు. గ్రంథకర్త యట్టి స్థలముల నెట్లు వచించునో యరయుఁడు—

"భాగ్యవ్యయాధిపత్యేన । రన్ధ్రేశో నశుభప్రదః। స ఏవ శుభసన్ధాతా। లగ్నాధీశోఽపి చేత్ స్వయమ్." (పూర్వ పా. ౮ శ్లో) యని శబ్దము చేసర్థకమే కదా.

'ఏవ - అపి' అను వానిని జేర్చిన యీ గ్రంథ ప్రణాళి ప్రకృతమున సర్వ త్రికోణేత్యాది శ్లోకమున లేదే!

ఇంత యేల! శుభత్వ పాపత్వ సంధాయకాధిపత్యద్వయ మున్నపు డా గ్రహము మిశ్రఫలదాత యగు నే కాని పాపియగు నెట్లు రాఁగలదు? ఇట్లు పాపియగు నెట్లు పొసంగును?

"సర్మకర్మాధి నేతారా। రన్ధ్ర లాభాధిపా యది। తయోస్సంబన్ధమాత్రేణ। న యోగం లభతే నరః" (పూర్వ పా. ౨౧ శ్లో) అని కదా మిశ్రాధిపత్య ఫలము చెప్పబడెను. అట్టి గ్రహమునకు శుభత్వమే కాక పాపిత్వమును గలుగుననిన నెట్లు?

పయి సంవిర్శమును బట్టి పూర్వపక్షుల యర్థము శాస్త్ర సంప్రదాయ విరుద్ధమును విమర్శనారాహిత్యకృతమును ననుటలో సందియము లేదుగదా.

పూర్వపారాశరి యుత్తరపారాశరి యనునవి యేక కర్తృకములు కావను పక్షము బలవత్తరము గాఁ గన్పట్టుచున్నది పూర్వపారాశరిలో నెచ్చటనూ మారకులు కేవలపాపులని వ్యవహరింపఁబడలేదు. శుభ ఫలానుభవ కాలమందును మారకము కలుగవచ్చునుగదా. పూర్వపారాశరీకర్త ద్వితీయ సప్తమాధీపులు మారకులని చెప్పి యట్టి పద్ధతి చూపెన మారకములు సంభవింపనపుడు వ్యయాధీశదశయందును నష్టమాధీశదశయందును మారకము గల్గుననియు నట్లును సంభవింపనపుడు తుదికిఁ గేవలపాపులదశయం దనఁగాఁ దృతీయ షష్ఠలాభాధిపతులదశలయందు మారకమునుగల్పింపవలయుననియుఁ జెప్పెను.

"అష్టమం హ్యాయుష స్థానం మష్టమా దష్టమం చ తత్। తయోరపి వ్యయస్థానం। మారక స్థాన ముచ్యతే।... అలాభే పునరేతేషాం సంబన్ధేన వ్యయేశితుః క్వచిచ్ఛుభానాంచ దశా। స్వష్టమేశితురాసు చ। కేవలానాంచ పాపానాం। దశాసు నిధనం క్వచిత్। కల్పనీయం బుధైర్నౄణాం। మారకాణా మదర్శనే"

(పూర్వ పా ౨౨ మొ. ౨౪ వ)

ఉత్తరపారాశరీకర్త యన్ననో మారకులను పైకిని కేవలపాపులను తృతీయషష్ఠలాభాధిపతులతో పాటు పాపులలోఁ బరిగణించుచు వచ్చెను.

"మేషలగ్నమునకు- మన్ద సౌమ్య సితాః పాపాః ......। క్రియాభువః" (ఉత్తర పా॥ ౪౧ శ్లో) అనుచు ద్వితీయ సప్తమాధిపత్యమాత్రముగల శుక్రుని పాపులలోఁ బరిగణించెను మఱియుఁ బూర్వపారాశరి చూపినఁ ప్రబలమారకుఁ డగు(ద్వితీయ సప్తమాధిపతి) శుక్రుఁడు, మారకుడు కాఁడనుచు "కవిస్సాక్షాన్న హన్తా స్యాత్" అని వచించెను. దీనినిబట్టి యీతఁడు "ద్వితీయ సప్తమస్థాన నేతారౌ యది సౌఖ్యకృత్" (ఉడుదశాప్రదీపిక ౧౭ శ్లో) అను నుడు దశాప్రదీపికాపద్ధతిని బూర్వపారాశరీ విరుద్ధముగా నంగీకరించెనని తోఁచుచున్నది. పూర్వపారాశరినిబట్టి మేషలగ్నజునకు శుక్రుఁడు మారకుఁడు కాకుండుటకేమియు నాధారము లేదు.

ఇట్టి భిన్నాభిప్రాయములు పెక్కులుండుట చేత నట్టి భాగద్వయమును భిన్నభిన్న కర్తృకమను పక్షము నవలంబించె ననఁదగును.

వేంకటేశదైవజ్ఞుడు (పారాశరీకర్త) "అనుక్తమన్యతో గ్రాహ్యమ్" అనుటచేత నాతఁడు, స్పృశించిన విషయము లనుక్తములు కానేరవు. వానిపట్ల నన్యగ్రంథపద్ధతులను గ్రహింపరాదు. ఇట్లే గ్రహముల దృష్టుల విషయము నాతఁడు "పశ్యన్తి సప్తమం సర్వే శని జీవ కుజాః పునః। విశేషతశ్చ త్రిదశ, త్రికోణ చతురస్రగాన్" (పూర్వపా ౪ శ్లో) అని పూర్ణదృష్టులను మాత్రమే సమ్మతించి యుండుటచేత బృహజ్జాత

ఫిబ్రవరి 25-వ తేదీన మహా మాఘ మహోత్సవ సందర్భంగా కుంభకోణంలో శ్రీ సారంగపాణిస్వామి, దేవేరుల ఊరేగింపుకు సర్వాలంకారాలతో సన్నద్ధం చేయబడివున్న రథాలు.

కాదులలోఁ జెప్పఁబడిన "త్రిదశ త్రికోణ చతు రష్ట సప్తమా! నవలోకయన్తి చరణాభివృద్ధితః" అను రీతి గావాదాదిదృష్టులు పారాశరీపద్ధతిలో గ్రాహ్యములు కానేరవు.

ఇట్లే పూర్వపారాశరిలో లేని విశేషములుత్తరపారాశరిలో జెప్పబడెనని చెప్పుటకును వలనుపడదు. గ్రంథకర్త చెప్పినవి విశేష విషయములె. మఱియు నాతఁడు "అనుక్త మన్యతో గ్రాహ్యమ్" అనుటచేత నాతఁడు స్పృశించిన విషయముల నన్య గ్రంథస్థముల నాతనిపక్షమున గ్రహింపరాదు. మఱియుఁ బూర్వపారాశరీకర్త చెప్పియుండని మఱికొన్ని విషయము లుండుటచేత నైతి ముత్తరపారాశరి భిన్నకర్తృక మనుపక్షము బలవత్తరముగా నున్నది.

శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మ

"జాతక చంద్రిక" అను శీర్షికతో ఫిబ్రవరి భారతియందు ఆదిరాజు అన్నాజీరావు గారి పేరున వెల్వడిన వ్యాసఘట్టము నవలోకించినాను. సంస్కృతమునుండి శ్రీ విజయరామ గజపతి మహారాజులవలన ఆంధ్రపదీకృతమయిన తాటాకుల ప్రతిని విజయరామరాజీయము అను పేరఁ బ్రకటించినవాఁడ నగుటచే నే నీవ్యాససందర్భమునందుఁ గలిగించుకొనవలసినవాఁడ నయితిని. గ్రంథకర్తయగు విజయరామ మహారాజ వర్ధంతిని విజయనగర ప్రముఖులు జరిపి రది విద్వత్సభగా జరిగినది. ఆ తరుణమునందు నాచేఁ బ్రకటితమయిన విజయనగర మహారాజ వంశావళితోఁ బాటుగ విజయరామరాజీయము కూడ ప్రకటిత మగుటచే ఏతత్ గ్రంథస్థసందర్భములు విద్వన్మహాశయులు చేఁబట్టి రద్ది-సముంజసమే! ఆ సభకు అధ్యక్షులుగా విజయంచేసిన కళాప్రపూర్ణ శ్రీ వఝ్ఝల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు బాల్యమందు "పారంపర్య మిదం గురోః" అన్న మేరకు జాతకఫలభాగమును తీక్ష్ణముగా నభ్యసించినవారు. ఇది యెఱిఁగిన నేను సహృదయసవృద్ధుఁడుగా నున్న శ్రీ కళాప్రపూర్ణుని నా జ్యోతిషగ్రంథ ప్రకటనకు అధ్యక్షము వహియింప వేఁడినాను. శ్రీ శాస్త్రిగారును ఏతద్విద్వత్సభకు అధ్యక్షము వహించినవారై జ్యోతిషపరమైన ఆయా యంశములను సోపపత్తికముగ ఖండన మండనలతో నుపన్యసించినారు. ఆయా ఘట్టములు నూఱు వత్సరముల క్రిందట జ్యోతిర్విదులలో బహుధా సమన్వయాత్మకములయి యుండినట్లెంచఁదగి ఆ తొల్లిటి వారి మాటలకు సాక్షిభూతములుగాఁ జేఁబట్టఁదగి- "పాశ్యే సేయేద మధుర"మ్మ్రైనవి. (విజయరామరాజీయమునకు సంస్కృతమూలమగు) ఉడుదాయ ప్రదీపమునకు విపులవ్యాఖ్యలనఁదగిన సజ్జనరంజనీ-ఉద్యోతాదులందు "త్రికోణాధిపతులయిన గ్రహములకు త్రిషడాయాధిపత్యములం దదియయిన సంక్రమించినట్టయిన ఆ గ్రహములెట్టి ఫలమీయఁగలవు?" అను ప్రశ్నము చిరకాలాగతవివాదారభటి నందినట్లు విస్పష్టమున్నదే. ఇది యిట్లుండఁగా శ్రీ శాస్త్రిగారి యధ్యక్షోపన్యాససందర్భమునీఁద విమర్శనముగా గణకాగ్రణి శ్రీ పిడపర్తి కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు

ఆ సభలో నుపన్యసించిరి. తమ విమర్శన మందిచ్చి అందును ప్రత్యుక్తి ప్రత్యుత్తరము లందుకొనకుండగనే సభారంగనిష్క్రమణమును గావించిరి. సభామర్యాద చొప్పునఁ జెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ఈ రీతి నిష్క్రమణము విమర్శకౌచిత్యమునకు అభాస మనవచ్చును. తనపయి విమర్శగా నుపన్యసించినవా రెవరయినను తన ప్రత్యుత్తరము నందుకొనకముందే సభనుండి జారిపోయినయెడల ఏ యుపన్యాసకుఁడయినను ఉగ్రుఁడు కాకుండఁడు. అందును అధ్యక్షుఁడయి యుపన్యసించిన సహస్రమాసవృద్ధుని విమర్శించుటకు దొరకొన్నపట్ల శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు యువ ప్రథమణ మొనర్చిరేని శ్రీ వజ్ఝలవారి చిరంతన నిష్కర్ష సంప్రదాయము తుంటరివ్యతి నొప్పునికి! అట్లే జరిగినది!! ఈ యాభాసబీజమే-భారతి యందలి అన్నాజీరావుగారి వ్యాసరూపమున మొలకగాఁ జూపట్టినది-పరస్పరనిందావిధాన మింతకుమించి దోహదపలుపఁ దిగినది కాదు. అట్టి యుద్రేకము న్మనసునం దిడుకొన్న శాస్త్రవాదము పేర - వ్యర్థవివాదము భారతి వంటి విలువైన పత్రికపుటలను అపాత్రస్పృశుల నాక్రమింపను జనదు. ఇది కాదందురేని-శ్రీ అన్నాజీరావుగారు తమ వ్యాసములో నటువదించి యాహ్వానించినంత మేరకు జాతక తత్త్వవేత్తలగు దైవజ్ఞ శిఖామణులు భారతికి వివిధ వ్యాసము లందిచ్చి జ్యోతిష ఘట్ట ఘరట్టన ముద్యమింతురేని, అట్టి యావర్తనమున భారతీపాఠకుల కేనును రామణీయకత నొసఁగూర్పఁ గలఁడను—గనుక—తథాస్తు! నాఁటి సభావంతరంబ ప్రశంగాయమానమున్న కళాప్రపూర్ణశిరోమణిక్రి యన్యతోపన్యాసమును అర్థానిం జేర్కొనము విమర్శనాత్మకముగా కృష్ణమూర్తిగారొనర్చినయుపన్యాస విధమును అన్నాజీరావుగారిచే భారతి కందింపఁబడినది గదా! విమర్శించుమఁ బల్కిన ఉపన్యాసకులు ప్రత్యుక్తినందుకొని, మరల నవసరమయితే ప్రత్యుత్తర మివ్వఁదగియుండెఁగా అట్టి సభ్యనిర్మయము నుల్లంఘింపఁబడుటచేతఁగద సభాప్రారంభమున గావించిన నేను, తుదిని ఉపసంహారమున శాంతిపలుకవలసిన యవసర మేర్పడినది. అట్లే చేసినాఁడను. ఆ ఉపసంహార వాక్యములలో వాదోపవాదాత్మకమయిన ఘట్టము మాఁని నేను చేపట్టిన పంక్తిడెందు వ్యాఖ్యానములం జేర్కొని—కోణపతికిఁ ద్రిప దాయాధిపత్యమువలని ఫలమునకు నిదర్శనముగా శ్రీ అలకనారాయణ గజపతి-

ది 19-2-56 తిరుపతి వేంకటేశ్వర కళాశాల వార్షికోత్సవసందర్భంలో ప్రదర్శింపబడిన 'మర్చెంట్ ఆఫ్ వెన్నిస్' నాటకంలో షైలాక్ భూమిక. నటకులు శ్రీ యం. గోపీనాథ్.

మహారాజావారి జాతకమును లిఖ్యాత్రితము చేసితిని ఇట్టి యంశముల నన్నాజీరావుగారు లేలనో సూచింపనైన లేనందున ఈ వ్యాసలేఖన కారణము: శ్రీ వజ్ఝలవారి నుద్దేశించి శ్రీ పిడపర్తివారిని గురించి కానోపునని యెంచి నేను మిన్నకుందునా? ప్రతివిమర్శన-వినకుండ కృష్ణశాస్త్రిగారు నిష్క్రమణ మొనర్చినందున వల్ల నుప్పతిల్లిన యాభాసమునకు ఉపబలమనఁదగినట్లుగా సభలో జరిగినదంతయుఁ గాకుండ పాక్షిక లేఖనము శ్రీ రావుగారొనర్చి రేలనో!

(౧) పారాశరీయహోరయందలి ఉత్తరభాగము వఱకు లభించినన్ని ప్రశ్నలను పరకాయింపఁగాఁ బూర్వోత్తరభాగములు రెండునూ ఏకకర్తృకములు గావని పరిశోధకులు నిర్ణయింపఁగలట్టి సందర్భము లనేకము లున్నవి. ఈ సందర్భము విజయరామ రాజీయపత్రికలోఁ గొన్ని పుటలు గాఁ జర్చించి యున్నాఁడను. అందులకింక నిక్కడ నేను విరివి చేయను.

(౨) కర్కాటకలగ్న జాతకునికి కుజుఁడును, కన్యాలగ్న జాతకునికి శనియు నేరీతి యోగప్రదులో శాస్త్రదర్శకనుకూల ప్రతికూల జాతకానుభవముల మీఁదుగ నిర్ణయించుటలోనే ఈ సమస్య యిమిడి యున్నది. వితత్ ఫలకథనములోనే పూర్ణదృష్టి—పాదదృష్టిత్యాగములను ప్రాసంగికములు కాఁగలవు. ఇంతకంటె విస్తరమేల?

మానసిక వ్యాధులు

ఒక ప్రతిభావంతుని, లేదా పిచ్చివాని మేదస్సుకూ, మామూలు మనుష్యుని మేదస్సుకూ లేదా ఏమన్నా వుంటుందా? ఈ విషయాన్ని పరిశోధించడంకోసం, శాస్త్రవిజ్ఞానవేత్తలు, ప్రపంచ ఖ్యాతి వార్జించిన కొందరు మేధావుల మస్తిష్కములనూ అనేకమంది పిచ్చివాళ్ళ మస్తిష్కములనూ పరిశోధించారు. కాని ఇంతవరకూ అలాంటి తేడాలేమీ ఉన్నట్లు కనుపించటంలేదు. అందుచేత మానసిక వ్యగ్రతలకూ ఇతర మానసిక వ్యాధులకూ, మస్తిష్క స్థితితో అసలు సంబంధం ఉన్నదో లేదో కూడా మనం ఊహించలేకుండా ఉన్నాం.

వ్యక్తిగతస్వభావాలకూ పరిసర పరిస్థితులకూ కలుగుతున్న సంఘర్షణ సమస్తమానసిక వ్యాధులకూ కారణమనే సిద్ధాంతం ఒకటి ఇప్పుడు సర్వాంగీకారమై చెలామణిలో వుంది.

కాని యీ దిగువ విషయాలు గమనించవగి ఉన్నాయి.

న్యూయార్కు స్టేటులో, (మొదటి దఫాగా) మెంటల్ హాస్పిటల్సులో చేరే వ్యాధిగ్రస్తుల వివరాలు:

28% శ్లిష్ట బుద్ధులు: (Schezo-phrenia)

24% మస్తిష్కములోని నాళములు గట్టిబడటం వల్ల మానసికవ్యగ్రత (Psychosis) కలిగినరోగులు

15% వార్ధక్యదోషము (Senility)

ఈ వివరాలు ఇలా వుండగా కొంతకాలంపాటు హాస్పిటల్లో ఉంటూవున్నవారి వివరాలు వేరే సేకరించబడినాయి. అవి యిలా ఉన్నాయి:

57% శ్లిష్టబుద్ధులు.

9% మస్తిష్కములోని నాళములు గట్టిబడటం వల్ల మానసికవ్యగ్రత గలిగినవారు.

6 % ఇతర కారణాలవల్ల వ్యగ్రస్థితి కలిగినవారు.

పైన తెలుపబడిన రెండు రకాల వివరాలనూ పోల్చి చూస్తే మనకు కొన్ని విషయాలు బోధపడ గలవు.

(i) హాస్పిటల్లో దినదిన ప్రవర్ధమాన మవుతున్న సంఖ్యనుబట్టి శ్లిష్టబుద్ధి చికిత్స దుర్ఘటమైనదిగా అవగతమౌతోంది.

(ii) వార్ధక్యదోషము కారణముగా వ్యాధిగ్రస్తులై హాస్పిటల్లో చేరటానికి వస్తున్నవారి సంఖ్య పెరుగుతున్నది. చికిత్సావిధానం పెంపొందుతున్న కారణంగా మరణాల సంఖ్య తగ్గుతూ వుండటమూ అందుచేత వృద్ధుల సంఖ్య పెరుగుతూ వుండటమూ యిందుకు కారణమై వుండవచ్చు. కాని వార్ధక్యదోషం ఫలానా నిర్ణీతమైన వయస్సులో అంకురించుకుంటుందని చెప్పటానికి తగిన ఉపపత్తులు లేవు. పైగా ఆ రకం శైథిల్యహీనత అనేకమంది చిన్నవాళ్లలో కూడా కనుపించుతూ వుండటంచేత దాన్నిగురించి యిదమిత్థమని రూఢిగా నిర్ణయించటానికి వీలు గాలేదు.

(iii) ఒక విషయంలో మాత్రం మనం ఊహించవచ్చు: చిన్నవాళ్లలో కలిగే మానసిక వ్యగ్రతలకు మస్తిష్క నాళాలు గట్టిపడటం ప్రధాన కారణమై వుండవచ్చు; ఇది ఊహామాత్రమే గాని సిద్ధాంతం కాదు. ఈ విషయాన్ని స్థిరీకరించటానికి తీవ్రమైన పరిశోధనలు జరుగుతూవున్నయ్.

(iv) ఇక శ్లిష్టబుద్ధి విషయం: శరీరంలోని యితర భాగాలవలెనే మస్తిష్కంకూడా ప్రాణవాయువు (Oxygen) సేకరించుకుంటూ వుంటుందని విజ్ఞానవేత్తలు తెలుసుకున్నారు. మస్తిష్కం ఇతర

శరీరావయవాలకన్న ఎక్కువ ప్రాణవాయువును సేకరించకుంటుందనికూడా యిటీవలి పరిశోధనలవల్ల తేలింది. అంతేకాక శ్లథబుద్ధుల మస్తిష్కం మామూలు ఆరోగ్యవంతుని మస్తిష్కం సేకరించినంత ప్రాణవాయువును సేకరించలేకపోతున్నదనికూడా తెలుసుకున్నారు.

ఇంతకూ శ్లథబుద్ధి మస్తిష్కానికి తగినంత ప్రాణవాయువు లభ్యం కాకపోవటంవల్ల కలుగుతోందా? లేక శ్లథస్థితి యేర్పడటంవల్ల మస్తిష్కం తగినంత ప్రాణవాయువును సేకరించలేకపోతోందా అన్న విషయం తేలవలసివుంది. ఈ విషయమై పరిశోధనలు కొనసాగుతున్నాయే గాని యిదమిత్థంగా, యింకా ఏమీ తేలలేదు.

శ్లథబుద్ధి వ్యాధిని గురించి పరిశోధనలు జరుపుతూ డాక్టర్ ఫాలింగ్...కొన్ని అత్యంత ప్రధానమైన విషయాలను కనుగొన్నారు. మామూలు ఆరోగ్యంగా వున్న మనుషులకు కొన్ని రసాయనిక పదార్థాలను (లైసర్జిక్ ఆసిడ్ ఎమైడ్ వగైరాలు) యిస్తే శ్లథబుద్ధిని కలుగచేయవచ్చునని తెలుసుకున్నారు. దేహంలో ఇలాటి రసాయనిక పదార్థాల ఉనికిచేత శ్లథబుద్ధి యేర్పడినప్పుడు ఆ పదార్థాలను రూపుమాపితే ఆ వ్యాధి తగ్గిపోతుంది. అలా రూపుమాపటానికి కొన్ని ఓషధులున్నయ్. కాని ఆ ఓషధులు శ్లథబుద్ధిని నయంచేసినా, ఆఓషధుల ప్రయోగంవల్ల అనంతరం దేహానికి ఉపద్రవకరములైన బాధలు యేర్పడే అవకాశం వుంది గనుక వాటిని వాడకూడదని డాక్టర్ ఫాలింగ్ అభిప్రాయపడుతున్నారు. ఫాలింగ్ మరోవిషయంకూడా తెలుసుకున్నారు. రక్తంలోవుండే 'ఎడ్రినలిన్' పదార్థాన్ని విచ్ఛిన్నం చేస్తే, అలా విచ్ఛిన్నం చేయుటంవల్ల యేర్పడిన రసాయనిక పదార్థాలు శ్లథబుద్ధిని కలుగజేస్తాయి.

పై విషయాలన్నిటిదృష్ట్యా, 'సమస్త మానసిక వ్యాధులకూ, వ్యక్తిగతావేశాలకూ పరిసర పరిస్థితులకూ కలిగే సంఘర్షణే కారణము' నే సిద్ధాంతం పరాస్తమైపోతున్నట్టు మనం అవగాహన చేసుకోవచ్చు. శరీరంలో కలిగే రసాయనిక మార్పులే మానసిక వ్యాధులన్నిటికి కారణమని ఫాలింగ్ చెబుతున్నారు.

గ్రంథ విమర్శనము

మంచివాళ్లు-మాటతీరు

రచన: శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు: ప్రచురణ: సాహితీ సమితి (రేపల్లె-గుంటూరు-మచిలీపట్టణము); వెల ఒక రూపాయి.

ఈ గ్రంథానికి పీఠిక వ్రాస్తూ శ్రీ అబ్బరాజు సూర్యనారాయణగారు ఇలా అన్నారు:

"కావ్యం కావ్యం అంటారే కావ్యం అంటే ఏమిటి? ఛందస్సుతో కూడిన పద్యాలా? సంగీతంతో కూడిన పాటలా? సమాసజటిలంగావున్న రచనలా? కృత్రిమాలంకారాలా? కాదుకాదు, అష్టాదశ వర్ణనలా? 'విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్' అన్నారు కాదూ పెద్దలు. గ్రంథంలో విశ్వశ్రేయాన్ని ప్రతిపాదించని వాక్యమేమైనా వుందా? ఇది కావ్యమే. ప్రపంచ కళ్యాణానికి కావలసిన విషయాలు మన మహర్షులు సంస్కృతంలో చెప్పారు. పాశ్చాత్యులు ఇంగ్లీషులో చెప్పారు. మునివాక్యంవారు తేటమాటల్లో ముచ్చటించారు."

పై వాక్యాలు కావ్యతత్వాన్ని గురించి అయోమయస్థితిని కలుగజేసేవిగా వున్నాయి. అందుచేత కొంచెం వివరించవలసివస్తున్నది.

ఛందస్సుతో కూడిన పద్యాలైనమాత్రంచేత కావ్యం కాకపోవచ్చు; సంగీతంతో కూడిన పాటలైనంతమాత్రంచేత కావ్యం కాకపోవచ్చు; సమాసజటిలంగావుండీ కావ్యం కాకపోవచ్చు; అలంకారసంయుతమైవుండీ కావ్యం కాకపోవచ్చు, అలాగే విశ్వకళ్యాణోహదకారి అయివుండీ కావ్యం కాకపోవచ్చు. 'విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్' అన్నది కావ్యప్రయోజనాన్ని ప్రతిపాదించుతున్న వాక్యమేగాని కావ్యగుణాన్ని ప్రతిపాదించుతున్న వాక్యం కాదు విశ్వశ్రేయములైనవి, కావ్యములు కానీ, అనేకమున్నయ్. 'కడుపు నొప్పికి వాము దివ్యౌషధము' అన్నది విశ్వశ్రేయాన్ని ఉద్దేశించి చెప్పబడిన వాక్యమే. అంతమాత్రంచేత ఈ వాక్యం కావ్యమౌతుందా? అలాగే శ్రీ మునిమాణిక్యంవారి యీ రచనకూడా కావ్యమని అనటానికి వీలులేదు. కావ్యగుణాన్ని వివరించుతూ 'వాక్యం రసాత్మకమ్' కావ్యం ఇత్యాది పెద్దల నిర్వచనాలున్నాయి. ఇక 'రసాత్మకం' అంటే యేమిటని తేల్చవలసివస్తే అలంకారశాస్త్రాలన్నిటినీ ఇక్కడ వ్యాఖ్య పెట్టవలసి వస్తుంది.

ఇది కావ్యం కానన్నమాత్రంచేత ఈ గ్రంథానికివచ్చే నష్టమేమీ లేదు. అబాలగోపాలానికి అత్యంత ప్రయోజనకరమైన ఉత్తమరచనగా దాన్ని అంగీకరించటానికి ఎలాంటి అభ్యంతరమూ వుండనక్కర లేదు ఆంగ్లభాషలో 'లార్డ్ చెస్టర్ ఫీల్డ్స్ ఎడ్వైజ్ టు హిస్ సన్' (Lord Cheserfield's' advice to his Son) మొదలైన ఇలాంటి గ్రంథాలు కొన్ని వున్నయ్. శ్రీ నరసింహారావుగారు ఆ విషయాన్ని ఉల్లేఖించక పోయినా ఆ గ్రంథాన్ని చూచివుంటారనే అనుకోవచ్చు. ఆంధ్రభాషలో ఈ లోటును భర్తీచేయటానికి శ్రీనరసింహారావుగారు పూనుకోవటం ముదావహం.

ఈ గ్రంథంలో (1) మధురవాక్కును అలవరచుకొనుము. (2) అందరితోనూ నవ్వుతూ మాట్లాడు. (3) కష్టాలలో వున్నప్పుడుకూడా నవ్వుతూ మాట్లాడు. (4) ఎప్పుడూ నవ్వుతూ మాట్లాడు (5) ఇతరులకు సంతోషం కలిగేలాగున మాట్లాడు (6) వాగ్వాదాలు పెట్టుకోకూడదు (7) ఇతరుల కష్టసుఖాలలో పాల్గొనవలెను (8) కష్టములలో నున్నవారితో హృదయపూర్వకమైన సానుభూతితో మాట్లాడు. (9) మంచి మాటలతో స్నేహం సంపాదించు (10) ముగింపు అనే శీర్షికలలో పదివ్యాసాలున్నాయి. పై శీర్షికలను గమనించితే శ్రీ నరసింహారావుగారు చెప్పదలచిన సంగతేమిటో మనకు స్థూలంగా బోధపడుతూనేవుంది. కాని పై విషయాలు బోధించటానికి నరసింహారావుగారు అనుసరించిన రచనావిధానం హృద్యంగా వున్నది. ముచ్చటగొలిపే అనేక కథలనూ, కట్టుకథలనూ సంఘటలను ఉదహరించుతూ ఉత్సాహంగా చదవటానికి, విషయాన్ని వంట పట్టించుకోవటానికి సావకాశం కల్పించారు. నరసింహారావుగారు ఉదహరించిన ఒక చిన్న సంఘటన:

'నేను గుంటూరులో కాలేజీలో మాస్టరుగా ఉన్న రోజులలో ఒకసారి జబ్బుచేసి పదిరోజులు పాఠశాలకు వెళ్ళలేదు. ఆ తరువాత పథ్యం పుచ్చుకొని వెళ్లాను.

చేస్తున్నానే అఖిరివేళంలో పోయిన పోకడలు అనుదారిత్థోరణిలో వుంటటమే గాక శాంతివాక్యాలుగా కూడా కనిపించటం లేదు.

సుందర భారత యాత్ర

[1, 2 భాగములు]

రచన: శ్రీ బులుసు సూర్యప్రకాశశాస్త్రి ప్రచురణ: సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి; ప్రథమభాగం: రు 2-8-0; ద్వితీయ భాగం, రు 2-8-0.

గ్రంథ నామాన్నిబట్టి ఇదేదో, యాత్రికుల ఉపయోగార్థం ప్రచురించిన 'రైల్వే గైడు' లాంటి పుస్తకమేమోనని భ్రమ కలగటానికి సావకాశంగా వుంది. దీల్లో ప్రకృతి సౌందర్యాలకు స్థల పురాణాలకూ సంబంధించిన భోగట్టా కొంతవున్నా ఇది అలాంటి అల్పమైన కృషి గాదు. ఈకృషిని అభినందిస్తూ శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తిగారు రచించిన వాక్యాలు తిలకించితే గ్రంథము యొక్క విలువ యెటువంటిదో పాఠకులకు అవగతి మౌతుంది:

'శాస్త్రిగారి పుణ్యమా అంటూ కాశ్మీరునుంచి కన్యాకుమారి వరకూ, కచ్ నుంచి కలకత్తా వరకూ గల యావద్భారతి దేశ పర్యటన మన కందరికీ ఒక ఆరు రూపాయల ఖర్చులతో లభించింది. కాశ్మీర్ కమనీయ సౌందర్యాన్ని, ఉత్తర ప్రదేశ్ మనోజ్ఞ దృశ్యాలను, అనేక సామ్రాజ్యములకు జన్మభూమి అయిన ఢిల్లీ నగర వైభవాన్ని, దాని చారిత్రక ప్రశస్తిని ప్రకృతి మాత వంగదేశంలో తీర్చి దిద్దిన రంగవల్లులను, మహాభక్తులకు నిలయములైన గుజరాత్, మహారాష్ట్ర దేశములను, హిందూ, మహమ్మదీయ సంస్కృతుల మేలు కలయికకు నుంచి నిదర్శనమైన హైదరాబాదును, అక్కడి శిల్పసంపదను, ఆవేశానికీ ఆదర్శానికీ ఆటపట్టయిన ఆంధ్రావనిని, వ్యాపార దక్షతకు దేవాలయ నిర్మాణ శిల్పచాతురికి నిలయమైన తమిళనాడును, పాండ్య, చేర, సంస్కృతులకు కాణాచియైన కేరళ దేశాన్ని అక్కడి వింతలను యీ యాత్రాక్రమంలో మనకళ్లకు కట్టినట్లు చూపించారు. అతివృద్ధ అయినప్పటికీ నిత్యనూతన అయిన భారతిమాత సహజ సుందర స్వరూపాన్ని యాత్రికుల చర్మచక్షువులకే కాక చదువరుల మనోనేత్రాలకు కూడా, సాక్షాత్కరింపజేశారు.'

దేవతల చిత్రాలూ, దేవాలయాల చిత్రాలూ, చారిత్రక ప్రశస్తిగల భవనాదులచిత్రాలూ బహుళ సంఖ్యలో వున్నయ్.

నాగార్జునకొండ

రచన: శ్రీ మారేమండ రామారావుగారు. ప్రచురణ: అజంతా పబ్లికేషన్సు, 7112 మహాకాళి వీధి, సికింద్రాబాదు వెల 0-12-0.

గ్రంథ పీఠికలో శ్రీ రామారావుగారు ఇలా ఉగ్గడించారు.

'నాగార్జున సాగరం కట్టనిర్మాణం పూర్తి అవడంతో ఈ లోయ యావత్తూ కృష్ణాజలంలో లీనం అయిపోతుంది అనిగాక యీ పుణ్యస్థలం "కలలోని వార్త" అయిపోతుంది. ఈలోగా యిక్కడికి యాత్ర చేసి ఈ పుణ్యస్థాలాన్ని దర్శించి ఆంధ్రులంతా తమ విధిని నిర్వహించాలి... ఈలోయను గురించి వివరాలు ప్రభుత్వము వారి ప్రచురణలో ఉన్నవి. అవి సామాన్యులకు అందుబాటులో లేవు. ఈ పుణ్యక్షేత్రాన్ని చూసిపోయే వారి ఉపయోగార్థం ఈ చిన్న పుస్తకం వ్రాయబడింది.'

'ఉనికి-ప్రాముఖ్యము,' 'నాగార్జునుడు: నాగార్జునకొండ,' 'ఇక్ష్వాకురాజులు' 'శాసనములు' 'బౌద్ధతీర్థం,' 'శిల్పాలు' 'నాగార్జునసాగరం' అనే శీర్షికలలో శ్రీ రామారావుగారు ఈ లోయకు సంబంధించిన అనేక విషయాలను పాఠకులకు అందజేస్తున్నారు. నాగార్జున శిల్పాల ఫొటోలు 16 వరకూ గ్రంథం చివర అనుబంధరూపంలో ముద్రింపబడివున్నయ్

రామచంద్ర స్తవమంజరి

పద్యరచన: శ్రీయుతులు కోట సోదరకవులు: ప్రాప్తిస్థానము: కవిచంద్ర గ్రంథమాల, 18, వరదాముత్తియప్పన్ వీధి, మద్రాసు—1.

ఈ కవులు రామాయణగాథనంతా 64 పద్యాలలోకి సంక్షిప్తపరచి, 'రామచంద్రప్రభూ!' అనే మకుటంతో స్తవరూపంలో చెప్పారు. శ్రీరామచంద్రుని పుణ్యకథనాన్ని దినదినం మననం చేసుకోవటానికి అనువుగా వుంది.

కర్రా, చెప్పులు

కథలసంపుటి; రచన: శ్రీ వార్ల చిరంజీవి. ప్రచురణ: వినోదా పబ్లికేషన్సు, విజయవాడ-2. వెల 1-0-0

ఈ సంపుటిలో, కర్రా చెప్పులు, ఎండమావులు, పగిలిన పచ్చికుండలు, ఎడారిపూలు, ప్రేమాభిరామం, గూటిలో చిలక, అనేకథలు ఆరు వున్నాయి.

గుచ్చుకొని ముళ్లు

కథలసంపుటి: రచన: శ్రీ వాయుకు వెంకట సీతారామమూర్తి: ఆలమూరు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. వెల 0-4-0

Printed & Published For Nageswara Rao Estates Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1.
Editor: S. Sambhu Prasad.

'వెళ్ళిన రోజున అప్పటికి మా ప్రిన్సిపాల్ అయిన సైప్సుదొర వచ్చి నన్ను చూచి—హల్లో మిస్టరు మునిమాణిక్యం హౌ-డు-యు-డు? (How do you do?) అన్నాడు. కులాసాగా ఉన్నారా అని ఆ మాటలకు అర్థము.

'దొరగారే స్వయంగా నా సంగతి అడిగినందుకు నేను సంతోషించి "కొంచెము కులాసా యిచ్చిండండీ. కాని నా జబ్బు పూర్తిగా తగ్గలేదు. ఇంకా కాలువాపు అల్లాగనే వున్నది. జ్వరం మటుకు రావటంలేదు. అయితే జీర్ణశక్తి బొత్తిగా చెడిపోయింది" అని యేమో చెప్పాను.

'దొరగారు నేను చెప్పిందంతా ఓపికగా విని చివరకు మిస్టర్ మునిమాణిక్యం ఇదంతా చెప్పడం మర్యాద కాదు. నేను "హౌ-డు-యు-డు" అని అడిగినప్పుడు నీవు "థ్యాంక్యూ, నేను ఆరోగ్యంగానే ఉన్నాను" అనవలె. నీ జబ్బును గూర్చి ఎక్కువగా అడిగితే చెప్పవలెనే కాని లేకపోతే ఊరుకోవడమే మర్యాద అని నాకు హితవు చెప్పినాడు అప్పుడు తెలిసింది నాకు ఈ విషయం.'—ఇలాంటి చిన్న చిన్న సంఘటనలు ఆద్యంతం గ్రంథంనిండా ఎన్నోవున్నాయి.

తెలుగువాళ్లు దురుసుగా మాట్లాడతారని పలువురు అంటూవుంటారు. ఇతరులు అనటమేకాదు. మనం అలా మాట్లాడుతాంకూడా. మాట పొందికను అలవరచుకోవటానికి ప్రతిఒక్కరూ యీ గ్రంథాన్ని చదువవలసివుంది. పాఠశాలలలోకూడా 'మోరల్ రీడర్' లో విద్యార్థులచేత చదివించవలసిన ప్రయోజనకరమైన గ్రంథం. కావ్యం కాకపోయినా శ్రేయోదాయకమైనది.

జానకీ-శర్మ

కథల సంపుటి; రచన: శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు. ప్రచురణ: దేశికవితా మండలి, విజయవాడ 2

కాంతం కథలు జనానికి మొహం మొత్తుతున్నాయని తెలుసుకొని కాబోలు శ్రీ నరసింహారావుగారు, జానకీ-శర్మ అనే పేరుతో తిరిగి కథలు వ్రాయటానికి ఉపక్రమించారు. కాని ధోరణిలోమాత్రం చెప్పుకోదగిన మార్పేమీ కనుపించదు. ఈ గ్రంథంలో 'శర్మ కాఫీతాగాడు' 'ప్రకరణభంగం,' 'శర్మ జానకిని ముద్దు పెట్టుకొన్న ఘట్టం' 'ప్రతిజ్ఞాపాలనం', అనే నాలుగు కథలున్నాయి. ఇందులో కొంచెం బాగా వున్నదని చెప్పటానికి వీలుగా వున్న మొదటి కథలోనే ఒకచోట ఇలా వ్రాశారు.

'తరువాత
ఆ పిల్ల అటునుంచీ
శర్మ ఇటునుంచీ
ఒకరికి దగ్గరగా ఒకరు
జరిగి, జరిగి
సమీపించి సమీపించి
ఒకరు నొకరు కౌగలించుకొన్నారు'

ఈ రకం 'ఆబ' ఈ రచనలలో సర్వత్రా వెళ్ళబోశారు. పై వాక్యాన్ని అలా 7 తుండాలుగా ఖండించి అరపేజీ జాగాలో ముద్రించారు. ప్రయోజనమేమిటో భగవంతునికి తెలియాలి.

ఈ రచనలలో హాస్యాన్ని సృష్టించటానికి శ్రీ నరసింహారావుగారు పడే యమయాతన మాత్రం మనకు నిజంగా జాలికలుగుతుంది.

ఈ దిగువ వాక్యాన్ని చిత్తగించండి.

"శర్మ జానకిని ఒక కన్నుతోమాత్రం చూస్తూ ఈ కన్ను మూసి ఆ కన్నుతోనూ, ఆ కన్ను మూసి ఈ కన్నుతో నూ చూచి చివరకు రెండు కళ్లు మూసికొని కూర్చున్నాడు"

పై వాక్యం పాఠకులకు ఎలావుందో గాని, భావించి మాధురీసర్వస్వం చేయవలసిన మహా వాక్యంగా శ్రీ జమ్మలమడక మాధవరామశర్మగారు తాము యీ గ్రంథానికి రచించిన 'భూమిక'లో ఉటంకించారు.

శ్రీ నరసింహారావుగారి రచనలో కనుపించుతున్న మరో ప్రకృతివైచిత్రి యేమిటంటే ఉండుండి సంస్కృతశ్లోకాలను ఉటంకించటం. పాండిత్యం వున్నప్పుడు ప్రదర్శించటంలో దోషం లేదనుకొందాం- అయినా దానికి తగినంత తగిన అవకాశం లభించాలి. అంతేగాని ఏదో శ్లోకం దొరికిందిగదా అని దానికోసం కథను మళ్లితిప్పుకు రావటానికి ప్రయత్నించటం ఆరోగ్యకరమైన సంగతి కాదు.

అన్నిటినీ మించి శ్రీ నరసింహారావుగారు, మహామహులైన ప్రాచీనాలంకారికులను వేళాకోళం